

BÂBİÂLİ'de 50 YIL...

Yazan: Emektar gazete bayii ZİYA SIRMAN

Yayına Hazırlayan: Osman Akkuşak 3

Selim Ragıp Emeç, beyefendi,
Nusret Safâ
Coşkun ise
sinir küpü bir
başyazardı

MAHKEME'DE

"Tan" sahiplerinden Halil Lütfü Dördüncü ile yazarları Zekeriya Sertel ve Sabiha Sertel muhakeme edilirlirken (Aralık 1945)

Ahmet Emin, duvar diplerinde yürürdü

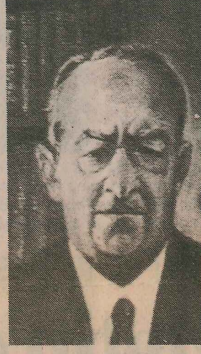
Sedat SIMAVI

Gazeteciler Cemiyeti'nin bir numaralı kurucu üyesidir. 10 Haziran 1946 ile 11 Nisan 1949 döneminde Cemiyet Başkanlığı görevini yürüttü. Yayın hayatını başlattığı Hürriyet gazetesindeki işlerinin ağırlığı sebebi ve kendi dileği ile başkanlıktan ayrıldı. Hürriyetçi demokrasi kuralları çerçevesinde basın hürriyetlerinin geliştirilmesi amacıyla yönelik olarak çalıştı. 10 Ocak 1945 günü Türk Basın Birliği İstanbul Bölgesi Başkanlığına seçildikten sonra bu yönde gelişmelere ve sonuçta Gazeteciler Cemiyeti'nin kuruluşunda önemli sorumluluklar taşıdı.

Ahmet Emin
YALMAN
(1888-1972)

Selanik'te doğdu. New York'da Columbia Üniversitesi'nde felsefe doktorası yaptı. Babıali Tercüme Odası'nda çalıştı. Çeşitli gazetelerde yazdı. 1922 yılında İstiklal Harbi cephesine giderek Gazi Mustafa Kemal ile yaptığı uzun röportaj Vakit gazetesinde yayımlandı. 1923 yılında Vatan gazetesini yayınladı. 1960 yılında Vatan'dan ayrılarak Hür Vatan'ı çıkardı.

İstanbul'da bundan 40 seneye evvel her gazetesinin bir başyayii vardı.

Babıali'nin (Madrabaz) diye tabir ettiği dağıtıcıları bulunmaktaydı.

Her madrabaz, ayrı bir semitte bütün gazeteleri matbaalardan alıp kendi dükkanında satıcılarına (müvezzilerine) verirdi.

Gazeteler o zaman 3-5-10 kuruştur. (Akşam) gazetesi ile beraber bir de saat 11.00'de çıkan ve ekseriyetle memleket-yurt haberlerini yazan Selim Ragıp Emeç Bey'in (Sonposta) gazetesi bulunuyordu. Selim Ragıp Bey muhterem saygıdeğer sakin ciddi şahsiyet sahibi İstanbul beyefendisiydi diyebilirim.

Hoşsohbet bir beyefendi olan Selim Ragıp, gazetesini zamanın rotatif makinasında hergün 12 sayfa olarak neşrederdi.

C.H.P için canını veren Nusret Safa Coşkun uzun bir müddet (Zaman) diye bir gazete çıkarmış olup gazetesini yaşatmak için Babıali'de en çok sıkıntılar çeken sinirli-

"Kırmızı-Beyaz" ve "Türkspor" o dönemde en çok satan spor dergileriydi

hırçın insanın gözlerinin içine bakan fakat aklı başka yerde bulunan meziyete sahip iyi bir başyazardı.

Zaman'ın iki değerli spor dergisi bulunmaktaydı. Kırmızı-Beyaz ve Türkspor M. Talat Hemşeri ve İbrahim Horoz'un sahipleri bulunan bu dergiler o zamanın en çok satılan derğileri idi.

İbrahim Horoz kendi makinalarına kendisi bakardı. M. Talat Hemşeri ciddi saygılı-sevimli bonkör bir şahıstı

Türkiye'de gazetelerin sayılarına ilk spor sayfası yapan (VATAN) gazetesidir, ve zamanın değerli spor yazarı Con Kemal'dir. Ahmet Emin Yalman'ın sahibi olduğu Vatan gazetesi spor sayfası sebebiyle zamanın yüksek baskılı gazeteleri arasına girmiştir.

Ahmet Emin: Gazetesinin aynı zamanda başyazarı olup kimseyi kırmayan kendi halinde iyi bir gazeteci olup yolda yürürken daima duvar dibini tercih eden ve senelerce evlat gibi sevdiği (Arap Sururi'yi) yanından hiç ayırmazdı.

Zeyyat Ebuzyiya'nın (Tasvir) gazetesi o zamanın değerli gazetesi idi. Zeyyat Ebuzyiya gözlüklü-kibar insanla konuşurken büyüleyici dikkatli bakışlarla etkilili cesur bir gazeteci idi.

Tanın gazetesi o zamanlar şimdiki Milliyet gazetesinin bulunduğu yerin arka tarafından çıkur bir yerde eski hurda rotatifte basılırdı.

Sahibi Bulunan Hüseyin Cahit başından beresini hiçbir zaman çıkarmayan

fırtınalı-sinirli celalli bir gazeteci idi.

Ağzında piposu ve sırtında da cüppe şeklinde siyah paltonusu senelerce hiç çıkarmazdı.

Türkiye'de 40 yıl neşriyatını devam ettiren derginin birisi de Yusuf Ziya Ortaç'ın Akbaba Dergisi'dir. Akbaba Dergisi'nin uzun seneler başyayiliğini yaptığım zaman Y.Ziya bey her hafta benimle konuşup (şaka) ve (karikatür) mecmuaları hakkında bilgi alırdı.

Yusuf Ziya Bey (Akbaba'nın) aynı zamanda baş yazarıydı.

Kendileri öğlen yemeklerini Eminönü Arpacı Camii yanındaki (Ege) lokantasında yerdi.

Yağmurlu bir havada Yusuf Ziya Ortaç ile Babıali Caddesi'nden beraberce aşağı inerken bir taksi şöforü elbisesine çamur sıçratınca kızarak şöfore:

— Senin gibi bir şöfor 35 güne benim gibi bir şair 35 yılda yetişir it herif diye bağırdu.

Yusuf Ziya Ortaç oldukça sinirli-celalli asabi hatta kızdığı zaman ileri-geri konuşan ve kaşları kızınca sanki ters V harfi gibi olurdu.

YARIN: NECİP FAZIL-ÇETİN ALTAN-HALİL LÜTFÜ DÖRDÜNCÜ-ZEKERİYA SERTEL

Almanya'da İslam kitaplarına büyük ilgi

Yusuf Dikbaş

Ramazana ayından sonra Almanya'da İslamî kitaplara büyük terdidiği gözlemlendi. Salma Rüdî olan İslamî kitaplara olan ilgiyi attırdı. En çok kitaplar arasında K.Kerim ve Almaniya geliyor. Kayınpederi Muhammed ile kitap satıcılığı yapan Ömer Faruk şu açıklamayı yaptı: "Almanya'da, İslamî kitaplara büyük ilgi var. Salma Rüdî olayından sonra, her-

Vedalaşırken

Bir göç depremi geçiriyoruz. Sarsıntı aynı hızla devam ediyor. Hergün saz treninin acılı insanları Kapıkule'ye dökümünlü daha ne kadar hatıralaştırdık. Bu acıyı bir nebze de olsa size aktarabildik ise kendimi mutlu sayarım.

Bizden sıcak alâkalarını esirgemeyen Edirne Valisi Sayın Ünal Erkan'a, Kırklareli Valisi Sayın Kenan Güven'e ve bütün resmi görevlilere huzurlarımızda sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

Edip ve Şairimiz Yavuz Bülent Bakiler'in faydalı çalışmalarını burada anar onların kitaplaşmış şeklini görmek isteğimizi tekrarlarız. Hürmetlerimle.

A. Ersöz

Çadırkent'te

Yürekler kan tutuyor

Röportaj: Ahmet ERSÖZ 5

Ölen hatasını anlamıştı ama...

Konuşanlar:

(I) İbrahim Hasan Bektaş, Pravadı'den.

(Osmanlıca yazarıdır. 1958'e kadar iki yıl ilkokul öğretmenliği yapmış, Çadır Ca-

da kektiği sıkıntıyı, orada gördüğü faciayı yüreğinde duyuyor. Orada bizim aleyhimize olan kampanyaları görmüş. Tekrar dönerler için "kendi usaklarını buraya mahsus gönderiyorlar. Onlarda dönüyor ve burayı kötülüyorlar" diyor.

yedinci yere vuruldu. Nihânetin nihâti, üç gün önceki bir binalarında geçirenlerimiz oldu. Yıllarını cezaevlerinde. Kendi aramızda bile tartışmalar çıktı: Yanlış yapıyoruz, doğru yapıyoruz, tartışmaları.. Çıkan kanunları, alınan önlemleri, bu yanlışlara bağlayanlar oldu. Aksini savunanlar..

Neyse, dönemi dönem biçim değiştirerek yaşandı bunlar..

Rahmetli Server İskit, şöyle diyor (1): "Birçok memleketlerde olduğu gibi, bizim matbuatımız da, yüz şu kadar-senelik tarihini yaparken, değişen siyasi rejimlerimizin bünyesine uydurulmuş veya uymuş, Devlet rejimlerimizin dönüm noktaları aynı zamanda matbuat tarihimizin de dönüm noktaları olmuştur. Her siyasi rejimimiz bunu temine çalışmış ve kendi hususiyetine göre ayrı kanun yaparak matbuat işlerini kendine göre nizamlamıştır.. Şu halde, matbuat rejimlerimiz, siyasi rejimlerimizin seyrini takip etmiştir."

Biz, basın tarihimizin sıcak rüzgarları içinden, 1930 ve 1940'lı yıllarda gezinmek istiyoruz. Bayram'dan yararlanıp Wells'in Zaman Makinası'na binerek 45-50 yıl gerilere dönmek istiyoruz. Yaşayan bir kaç meslek büyüğümüz en doğrusunu yazacaklardır, umarız. Bizimki, okuduklarımızdan, dinlediklerimizden.

Kalamış'ta bir kayak safası gibi, ya da safaride aslana yem olan acemi avcı misali..

Birinci Basın Kongresi: Düzenleme Eğilimleri.

Birinci Basın Kongresi, 25 Mayıs 1935'de, Ankara'da İçişleri Bakanı (o zamanki deyişle Dahiliye Vekili) Şükrü Kaya'nın konuşmasıyla açıldı ve üçüncü gün, kararlar alarak sona erdi.

Tek parti dönemi. Her şey önceden planlı. 24 Nisan 1935'de çıkarılan bir talimatname ile, yapılacak ve kongrede konuşulacak işler, yönlendirilmiş. Çağırılacak kişiler de, titiz bir "Seçgi"den geçirilmiş. "Özel siyasal gündelikler adına 25, gündelik olmayan özel siyasal gazete grupları adına 23, mecmua grupları adına 16, bakanlıklar ve ilgili kurumlar ve meslek grupları adına 33 delege tesbit olunmuş ve talimatname mucibince masrafı kendine ait olmak üzere kongrede kendini temsil ettirmek üzere 20 gazete ve mecmua da özel delegelerinin adını bildirerek bu suretle, kongrenin asli delegeleri tutarı 117'yi bulmuş."

Kongrede konuşulmak ve kararlaştırılmak için temel olarak düşünülen işleri de, zamanın görevlilerinde Server İskit şöyle sıralıyor:

1. Basın ile Basın Genel Direktörlüğü arasında iş birliği elde edilmesi için elbirliği ile çalışmak,

2. Türk Basınının kültür yayma ödevlerini daha iyi görebilmesi için üzerinde yürünülmesi gereken yolları tayin etmek,

3. Gazetecilik mesleğinin ve gazetecilerin ilerleme ve yükselme yollarını araştırmak,

4. "Basın Birliği"ni kurmak.

Kongrede, üç komisyon kuruluyor ve Komisyon kararlarının, Kongrede tartışılmasından sonra, bu yoldaki kararlar da alınmış oluyor.

Başkanlığını, aynı zamanda milletvekili olan rahmetli Asım Us'un yaptığı Kültür Komisyonu'nun bir kararı şöyle: "Bugün İstanbul'un gündelik gazeteleri arasında göze çarpmakta olan sayfa yarışının, hem gazetelerin kalitesini düşürmek, hem de -boşuna bir yarışma yüzünden yalnız kendilerine zarar vermekle de kalmıyarak- ulusal ekonomiye uymaz ve -kâğıt dışarıdan geldiği için- yurdun girim, çıkım denkleşmesini sarsar yolda kötülükler doğurmak sonuçlarına vardığı oy birliği ile kabul edildi."

BASIN BİRLİĞİ'NE DOĞRU

Meslek Komisyonu da, sabahtan gece geç vakte kadar yaptığı görüşmelerden sonra, şu kararlara vanyor (Biraz uzun, ama ilginç):

"Türk devrimine fikrini ve gönlünü bağlamış olan Türk Basın ailesinin, ulusal bir kurum halinde örgütlenmesi önerisini, komisyonumuz, Basın Kurultayına, her halde sağlanması gereken bir eği olarak sunar.

C. Özgür yazarlar.

Ç. Basıcılar (tabirler).

D. Basımcılar (matbaacılar).

E. İlançılar.

F. Bayiler.

Başlarında birer temsil komitesi bulunan kollar halinde toplanacaklar ve kurumun yönetim kurumunda münasip bir şekilde temsil olunacaklardır.

4. Şimdiye kadar yaptığı hizmetleri değerlendirmek gereken İstanbul Matbuat Cemiyeti, yeni kurum içinde reorganize edilecek, kurumun İstanbul Şubesi olarak çalışacaktır."

FALİH RIFKI HEYETİ

Komisyonun bu kararı, Kurultayca kabul ediliyor ve Basın Birliğinin kuruluş hazırlıklarını yapmak için, Kurultay'da, Kongre yetkisini taşımak üzere yedi kişi seçiliyor. Seçilenlerden Falih Rifki Atay, Naşit Hakkı Uluğ, Nurettin Artam ve Mecdi Sayman, parti organı Ulus'un mensupları. Kerami Kurtbay, Anadolu Ajansı'nda çalışıyor. Hakkı Tank Us, Vakıf veya Haber'den ve milletvekili. Haydar Rüştü, Anadolu gazetesinden.

1938'de Basın Birliği Kanunu görüşülürken, dönemin güçlü adamı, Dahiliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya şöyle söylüyordu: "Yazı hürriyetinin hâkimi muharrir, muharrir mesuliyetinin hâkimi de hâkimdir."

Bu kararın, basında bir düzenlemeyi amaçladığı açık. Nitekim, 1937'de bu gerçekleşiyor. Bu konuyu ve seçilen modelin nereden esinlendiğini bir yana bırakıp; dönemin, 1935 ve sonrasındaki ana özelliklerini özellemeğe çalışalım.

DÜNYADA DURUM

Almanya'da Hitler rejiminin, İtalya'da Mussolini'nin yükseliş dönemidir. Sovyetler Birliği, Stalin yönetimi altında, bütünleşme ve gelişme acılarına çekmektedir. İspanya'da Halk Cephesi'nin 1930 Temmuz'unda seçimleri kazanmasıyla başlayan iç savaş Franco'nun Milliyetçiler ile Cumhuriyetçiler arasında sürüp gitmektedir. Franco, Ancak 1937 Ağustos'unda, İspanya'da şeffliğini ilan edecek, gene de iç mücadele iki yıl daha sürecektir.

En önemlisi, yeni bir dünya savaşının başlayacağı, gelen seslerden anlaşılmaktadır. Çizme seslerinden..

Atatürk, bu gidişi, çok önceden görenlerin başında gelmektedir. Bu General Mac. Arthur'la yaptığı ve ancak 20 yıl sonra açıklanan konuşmasından da anlaşılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti, henüz 15. yılına doğru ilerleyen genç bir devlettir. Dış siyasa konuları yanında, içeride birliği pekiştirme sorunları vardır. Ekonomisi ise, istendiği gibi gelişmemektedir. Dış borçlar ve iç durumlar.. 1929-33 dünyasının yaşadığı iktisadi krizin yansımaları. Sonuçta, liberal ekonomiden devletçiliğe geçilmiştir. A-

Geçen def'a da söylediğim veçhile benim gazeteyi terk etmekten başka çare kalmıyor. Masum bir satırcığın bir müessesenin yıkılmasına sebep olmak kadar beni muztarip eden bir şey tasavvut edilmez...

Basın Birliği'nin verdiği kimlik alınınca, meslekten uzaklaştırılmış olan 10 yıllık gazeteci, Şükrü Kaya ya ve Birliğin Başkanı Fahri Rifki'ya başvuruyor. Çoluk, çocuk sahibi babanın çığlığını, yıllar yok edememiş. Ama, o zaman aldığı cevap belli değil..

VELİD BEYİN BAŞVEKİLE TEKLİFİ

Ziyad Ebüzziya Bey, 14 Mart 1941 günü de doğrudan Başvekil'e başvurmak zorunluğunda kalmıştır. Yazısı üç sayfaya yakındır. Ard arda kapatmalardan yakınmaktadır. O sıralarda, gazetenin sahibidir de.

Uyulması gereken kuralın başka başka surette yorumlandığını belirtmekte "Bir günü bir gününe uymayan politikanın seri inkişafı"ndan söz etmekte ve "Gazetelere kimlerin direktif verecekleri malûm değildir" demektedir.

Son defa, Savcılık bir tebliğ yollamış, tebliğin altına kanun, madde zikretmeden bir de "ceza tehdidi" koymuş. Velit Bey "Araştırdık, ne Matbuat, ne Ceza Kanununda, savcının tebliğ gönderebileceği kaydını bulamadık" diyor..

Yazının, biraz uzun, ama fevkalâde önemli son bölümü şöyle:

"Mevcut tahditlerin fazlalığı, yazılar hakkında müsbet bir ölçüye malik bulunmamamız, Hükümetin siyasetini yakından takip edemeyişimiz, bizim bir hafta veya on gün, Yeni Sabah'ın bir gün, Cumhuriyet'in üç ay kapanmasında amil olan, takdir hakkının mahiyetinin bizce malûm olmaması bizi çok müşkül ve içinden çıkılmaz bir mevkle

*hat ve mutluluk dolu
uyram dileklerimizle*

**KAVAKLIDERE
ŞARAPLARI A.Ş.**

**KUT, ÇANKAYA, LAL
DİKMEN, KAVAK
TIN KÖPÜK ve Özel
tilmiş sararlarımızla**

düşürmüştür. Buna gazetenin yaşaması, gazeteciliğin icapları gibi zaruri olan unsurları ve bir taraftan Ankara'nın, bir taraftan İdareyi Örfiyenin, bir taraftan da nazık vaziyetlerde her türlü neşriyata bir cinayet damgası vurmağa mütemayıl bir takım kimselerin tazyikleri ilâve olursa, ateşle oynadığımız zehabına vasıl olmamızı lütfen mazur göreceğinizden eminim.

Şu uzun tasdinameden sonra, hülâsa olarak naciz istirhamım şu:

Gazetecilik zaruretleriyle Devletin menfaatlerini bir arada telif edebilecek tek ve yalnız bu işle meşgul olacak bir şahsa bağlanmamı, her hadisede doğrudan doğruya kendisiyle, mevcut Kanun ve Talimat ve yalnız hükümete tercüman olan direktif tavsiyeleri ile hareket etmemiz ve bu zaruri sultanın da şahsi sempatiilerden uzak bütün gazeteler üzerinde seyanen tatbik edilmesi, bizi birçok müşküllerden kurtarabilir. Bu şahsın İstanbul'da bulunması ve Devlet otoritesini temsil edecek mevkî ve selâhiyette olması elbette faidelidir.

-Bu suretle evvelâ müracaat edecek bir makam buluruz.

-Saniyem binbir yerden acayip direktifler almazız.

-Herkes Matbuata tahakküm etmek fırsatını vermemiş oluruz....."

HÜSEYİN CAHİT'LE İLGİLİ OLAYLAR

Gazeteciliğimizin sıcak rüzgârları, hatta fırtınaları anlatılır da, Hüseyin Cahit Beyden söz edilmez mi.

Ruhu şad olsun, biraz da ondan örnekler verelim.

Basın Kanunu'nu sertleştiren, Basın Birliği'ni kurarak muhalif gazetecileri zapt-u rapta almayı hedefleyen Şükrü Kaya beyin, İçişleri Bakanlığına yeniden getirilmemesi ve Parti Genel Sekreterliğinden de alınması sırasında, Yeni Sabah gazetesinde, Hüseyin Cahit Yalçın, şöyle yazıyordu (5):

"Dahiliye Vekâletinde vukua gelen değişikliği, dahili siyasete ait geniş, müsamahalı ve liberal işaretlerin ilk müjdesi suretinde anlamak istiyoruz."

Bunu yazdığı anda 1938'in sonlarıydı.. 1941'de, Haber gazetesinde bastyazı yazmaktaydı ve 10 Eylül günü, İbaştayısının İkinci ve üçüncü paragrafları arasına beş-şanti kadar bir boşluk kaçırdı ve bu boşluğun altına -üstüne yıldızlar konduğunu gördü.. Tabii, Sarper harekete geçti. "Boşluk, Türkiye'de sansür vazedildiği zehabını vermekte"ydi.. Gazete sahibi Rasim Us da, boşluğun nasıl ortaya çıktığını açıklamak durumunda kaldı. Evet, boşluk, orada mevcut yazının, baskı sırasında makinede kalıptan kazanması yüzünden ortaya çıkmıştı. (Bunu, bizler de, on beş yirmi yıl sonra çok yaşadık ya). Baskıya giren yazı, sonradan niçin kazanmıştı. O bendin, talimatlara aykırı olmadığına karar verilmiş ve gazete baskıya verilmiş. Ama, gazeteden birisi, bu talimata aykırılık konusunda tereddüt göstermiş. Ankara'dan yetkililer aranmış. Hic biri de yerlerinde bulunamamış. Zaten bir kaç gün önce intar telgrafları da geldiği için, en iyisi, bu bölümü makineden kazıyalım demişler..

Konu böylece atlatıldı. Fakat, Hüseyin Cahit Bey bu, durur mu. Tuftu, gazete kâğıdı konusunda ateş püskürdü. Yıl 1943. Yazısı "Ağır ve tecavüzkâr" bulundu. Yeni Sabah gazetesi kapatıldı. Ama, sadece 1 gün.

Rahmetli Hüseyin Cahit bey, aradan uzun yıllar geçtikten sonra da, yazılarında bazıları yanlış saysa da -kendisinin doğru bildiği yolda), mahkemelere de verildi, tutuldu da.. Onurlu bir mücadelenin adamıydı. Onurlu bir mesleğin, onurlu bir mensubuydu.. Ehh, yazımızın başında aktardığımız gibi, yönetimler de, kendi kurallarını koyuyorlardı. Bunlara ters düşenlerin başları ağrıyordu.. Ama, bu arada, mesleğin tarihçesi, sıcağıyla, bahanyla nice sayfalar kazanmış oluyordu. Böyle böyle, yepyeni iletişim tekniklerinin bulunduğu günümüze gelindi.

Şimdi, gazetelerin sorunları herhalde çok başka. Anlattığımız olaylar geride kaldı, diyoruz.

MESLEKTEN ÇIKARILAN GAZETECİNİN FERYADI

Fakat konuşma...

BASIN TARİHİMİZİN SICAK RÜZGARLARI ARASINDA BİR GEZİNTİ

3

Erdoğan TAMER

Eğer yanılmıyorsam, bu talimattan hükümetin iki maksadı vardır:

1. İri manşetlerle "Sensation" ticaretine engel olmak;
2. Radyolardan ve saireden uydurma haber neşredilmesini temin etmek.

Bu tedbirlere ben de taraftım. Bunun faydasını bizzat Başvekile de arz ettim. Fakat, Metaksasın yıldörümü munasebetiye r unanistan'da şu yapıldı bu yapıldı diye yazmak ne zihinleri tahdiş etmektir, ne de uydurma harici haber neşridir.

Her neyse.. Bizim, bu günlerde düşündüğümüz konuda, yani amacı aşma konusunda, o günlerde Necmeddin Sadak,-ki daha sonraları Dışişleri Bakanlığı da yapacaktır. Şöyle yazıyor:

"Direktiflere aykırı hareket edildiğine dair şimdiye kadar beş telgrafınızı aldık. Evvela irşatlarınıza teşekkür ederim. Telgraf beni müteessir etti. Lütfen Akşam'a gönderildiği

söylenen ve "Teaddüt ettiği" bildirilen topu dört telgrafi dosyadan alıp tetkik ediniz ve ne kadar ehemmiyetsiz şeylere talluk ettiğini bir kere görünüz.

Bu vaziyet, gazetede bittabi lüzumsuz olduğunu takdir edeceğiniz ve zira hedefiniz olmayan bir korku zihniyeti hasıl ediyor. Verilen talimat, nihayet, çok kısadır. Her hadise yeni bir mesele oluyor. Bunun içindir ki arkadaşlara lazım gelen talimatı verebilmek için bizzat ben tenevvür etmek (aydınlanmak) istiyorum. Bu lütfu benden esirgemezsiniz.

Bu kadar sıkı bir kontrole bağlı olmak, en basit bir iki şey için kapatılmak tehlikesine uğramak bizi endişeye düşürüyor.

Mesela, Fransada-gazetelerde okunuyor-mühim yiyecek tahditleri yapılmış yahut farmosonluk yasak olmuş. Fransada plajlar bu sene nasılmış saire gibi, okuyucu için enteresan şeyleri yazmak talimata mugayir midir, değil midir? Bana sordular, tereddüt ettim.

Ben hükümetin talimatını, yukarda arzettiğim sarih ve mahdut iki gayeye matuf sanıyordum. Bu hususta beni tenvir ederseniz minnettar olurum."

Tarih, 9 Ağustos 1940'tır.

VELİD BEYDEN İKİ TELGRAF

Velit EbuZZiya Bey de, bir telgrafında şöyle yakınıyor:

"Tasvir'in yeniden tehlikeye maruz olduğunu teessürle öğrendim. Biliyorsunuz ki gazete benim değildir ve son yazıdan sahibinin haberi bile yoktur. Esasen o yazı alelade bir tenkitten başka mahiyette değildi. Valinin maksadı mahsusa atfetmesi belki farkına varmayarak şiddetli lisan kulianmama sebep olmuştur. Bu yazının bu kadar teessürü mucip olacağını bilseydim tek satırını yazmazdım. Durup dururken hükümeti üzme hatırımdan da geçmez, elimden de gelmez. Herhalde bu yazıdan dolayı gazeteyi ve sahibini mesul tutmak hakikaten cünah olur. Ben gazeteyi derhal terke hazırım, tek benim yüzümden zaten maddi müşkülât içinde uğraşan sahibini bir kat daha mütazarrı olmasın. Bir buçuk senede bir gazetenin altı defa kapanması mahvına sebep olabilir. Bu cihetleri ve gazete sahibinin sırf benim hatamdan dolayı tecziye edilmemesini..."

NECMETTİN SADAK'IN İSYANI

"Bugünkü yazıda Belediyeye ait bir satırlık hafif bir latifeden dolayı gazetenin yine kapanmak tehlikesine maruz kaldığını büyük teessürle öğrendim. Bu latifede en ufak bir kasıt yoktur. Kalemim tabii sevkile yazılmıştır. Böyle bir cümle için gazeteye kıymaya muhterem Başvekilimizin gönüllerinin razı olmayacağından eminim.

stein

TÜM
DOSTLARIMIZIN

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.2617

Sih
ba

YAK
1
AL
esk

Nadir Nadi'nin "Hitler Viyanası'ndan Röportajlar" yazısı çıkınca, Hariciye'deki Nebil Beyi alıyor bir telâş. Alman gümrük memurları, artık vatandaşlarımıza ağır tedbirler uygulayabilir, diye..

Gazetelere yapılacak her nevi tebliğin doğrudan doğruya gazete sahip ve neşriyat müdürlerine şahsen tebliği, daima gazete sahiplerinin aleyhine netice veren bu nevi hataları önleyecektir.

Bu hususa yüksek dikkatinizi rica etmeyi şahsen faydalı bulunduğumu arz eder, bilvesile ellerinizden öperim."

Bu başvuruya sebep, Son Telgraf gazetesinin 14 Mayıs 1937 tarihli sayısının "Muhteviyatı, Türkiye'nin dahili emniyetini ihlal edecek mahiyette bulunması" ve bu sebeple, o sayının Basın Kanunu'nun 51'inci maddesine göre toplatılması, ayrıca gazetenin yayımının yasaklanması.

O zamanlar, gazetelerin kapatılması 50.madde, Bakanlar Kurulu Kararı ile oluyor. Neyse, Son Telgraf bu kapanışı ucuz atlatıyor. 19 Mayıs Bayramı imdadına yetişiyor ve yayına bu vesileyle izin veriliyor. Tabii, gene Bakanlar Kurulu Kararıyla

Etem İzet Bey'den önce (4 Mayıs 1937'de), Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Abidin Daver de, İçişleri Bakanlığı'na, yazıyla başvurmuştur.

Hemen hemen aynı şeyleri yazıyor.

"Vekalet tarafından muhtelif meseleler hakkında gazetelere verilmekte olan Direktifler ve yapılmakta olan tebligat, İstanbul zabıtası tarafından hemen ekseriyetle gece yansından üç dört saat sonra, sabaha karşı bildirilmekte ve bu saatlerde de gazete makineye verilmiş ve çok defa yan yarıya basılmış bulunmaktadır. Gazete makineye verildikten sonra Matbaada mes'ul bir sekreter de kalmadığından, yapılan tebligat ve verilen direktif infaz etmek mümkün olamamaktadır. Bu suretle, elimizde olmayan sebepler yüzünden günün birinde arzu edilmeyen bir netice ile karşılaşmak ihtimali vardır. Verilecek direktiflerin azami gece 24'e kadar bize tebliğ ettirilmesinin temin buyurulmasını rica eder, hürmetlerimizi sunarız."

GAZETELER HAKKINDA GENEL BİLGİ

Bu arada, zamanın gazeteleri hakkında, kısa bilgi vermemiz yararlı olacak.

Ankara'da, parti organı olan Ulus çıkıyor. İzmir'de Yeni Asır, ses getiren gazete. İstanbul'da da Akşam, Tan, Tasvir, İktidar, Haber, Hakikat, Yenişabah, Son Telgraf, Cumhuriyet başlıca gazeteler. Bunlar, kimi zaman isim veya sahip değiştiriyorlar.

Sayfa sınırlaması yüzünden 6 sayfa çıkıyorlar. Bayram günleri 24 sayfaya kadar genişleyebiliyorlar. İkinci baskı yasak.

bürokrat imzası da, rahmetli Sarper'indir. Bir Hariciyeciler olan Sarper, savaşın en acımasız ve ülke için kritik yıllarında Matbuat Umum Müdürlüğü yapmaktadır. Daha sonra, yerini meslektaşları Nedim Veyssel İkkin'e bırakacaktır.

Evet, şimdi, dilerseniz biraz daha örnek sıralayalım: "Namuslu kızlar nasıl uçuruma düşüyorlar" röportajından şimdilik sarfı nazar edilmesi muvafık olacak. İmza (Sarper (25.3.1941)

"En son dakika" başlığını koymanız, talimata aykındır. Tekrarlamayın. Sarper.

Valiler arasında yeni tayinler haberinde, adı geçenlerin soyadları yok.

Tamime aykırı hatırlatır, saygılar sunanım. Sarper. Haberi Anadolu Ajansı işareti (A.A.) olmadan kullandınız. Bu hareket talimata aykındır. Sarper.

Necdet Rüştü'nün "Dansı Çapkınlar Başına" adlı manzum hikayesi gerek mevzu, gerek ifade tarzı itibarıyla muhterem gazetenizin (Akşam gazetesi) sütunlarına girmeyecek nevinden olduğu düşüncesindeyiz. Sarper.

Cemal Nadir imzalı karikatürün talimata aykırı olduğunu hatırlatır (Akşam'a) ve bu hareketinizin gereken ehemmiyetle not edildiğini saygılarımla bildiririm. (İmza Sarper değil, Nişbay)

Tabii, bu uyanlara, gazete yetkililerinin de cevapları var. Mesela, yukarıdaki konuda, Necmeddin Sadak şöyle diyor: Talimat, gece geç vakit gelmiş ve bir gün evvel yapılan karikatür tabiatıyla daha evvel gazeteye verilmiş olduğundan, talimatı alan gece nöbetçisi..

HABERİN KAYNAĞI

1939'a dönelim. İki İstanbul gazetesinde "Kurulacak Umumi Valilikler" haberi çıkıyor. Haberin kaynağı sorulduğunda (O zamanlar, gazetecinin kaynağı açıklaması zorunluydu, şimdi değil, Tan muhabiri Emin Karakuş haberin, halkın ağzında dolaştığını söylüyor. Akşam muhabiri Ömer Nakib Köstem de, ben böyle bir haber vermedim; gazetem, Tan'dan aktarmış olabilir, diyor.

Son Telgraf'ta başyazı çift sütuna konulmuş. Başlığı da 24 puntodan büyükmüş. Tabii bu da talimata aykırı.

Etem İzzet'in son Telgrafı, anlaşılıyor ki, bir hayli vukuatlı gazete. Bu yüzden rahmetli Sarper, dayanamayıp, telgrafı çekiyor. Talimata mugayyir neşriyattan dolayı muhterem gazetenize mektup ve telgrafla yapılan ikazların adedi altıyı bulmuştur. Saygılarımla arz ederim.

Son Telgraf'ın, daha 1937'lerde, başı ağrımağa başlamış. Gazetede, Ankara haberleri çıkıyor, ama, Ankara'da muhabiri yok ve bu, biliniyor. İstanbul Valiliğinden N.Karataban, soruyor, bu haberleri nereden alıyorsun, diye ve uyandırıyor. Benice de "Yani, muhabirim yok diye, Ankara haberi koyamaz mıyım. Yoksa bu mahzurlu mu?"; Ardından da ekliyor: Ulus'taki arkadaşlardan telefonla alıyorduk; zaten yakında, Ankara'ya muhabir yollayacağım..

KORKU BABALI'YI BEKLEYOR

Rahmetli Cihad Baban da, Tasvir Efkâr için, Ankara'ya telgraf çekiyor. Şöyle: "Bugünkü gazetemizin üçüncü sahifesinin ikinci sütununda bir Paris telgrafının baş tarafına tertip hatası olarak A.A. yerine hususi kelimesi konmuştur. Bir ihtara mani olmak üzere, keyfiyeti arz eder, saygılarımla sunarım."

Korku dağları ve Babalı'yi bekliyor. İhtar, hele de kapatılma korkusu.

Umumi siyasete mugayir... Dendi mi akan sular duruyor. Kömürün beyannemeye tabii tutulacağı haberi, kamuoyuna heyecan verecek ve piyasayı sıkı asılsız haber oluyor.

Varlık Vergisi tatbikatına dair haberler kısıtlanmış. "Nizamettin Nazif'in kol kola" romanı, aile yapımıza aykırı, sakat bir fikir mahsulü sayılıp, ilgili bölümü değiştiriliyor..

Toprak Kanunu projesi hakkında, resmi açıklamadan önce, varlık vergisi... Bir Ankara... ..

"Namuslu Kızlar Nasıl

akanlar Kurulu Kararı ile oluyor. Neyse, Son Telgraf buapanışı ucuz atlatıyor. 19 Mayıs Bayramı imdadınaetişiyor ve yayına bu vesileyle izin veriliyor. Tabii, genelakanlar Kurulu Kararıyla

Etem İzzet Bey'den önce (4 Mayıs 1937'de), Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Abidin Daver de, İçişleri Bakanlığı'na, yazıyla başvurmuştur.

Hemen hemen aynı şeyleri yazıyor.

"Vekalet tarafından muhtelif meseleler hakkında gazetelere verilmekte olan Direktifler ve yapılmakta olan tebligat, İstanbul zabıtası tarafından hemen ekseriyetle gece yansından üç dört saat sonra, sabaha karşı bildirilmekte ve bu saatlerde de gazete makineye verilmiş ve çok defa yan yana basılmış bulunmaktadır. Gazete makineye verildikten sonra Matbaada mes'ul bir sekreter de kalmadığından, yapılan tebligat ve verilen direktifi infaz etmek mümkün olamamaktadır. Bu suretle, elimizde olmayan sebepler yüzünden günün birinde arzu edilmeyen bir netice ile karşılaşmak ihtimali vardır. Verilecek direktiflerin azami gece 24'e kadar bize tebliğ ettirilmesinin temin buyurulmasını rica eder, hürmetlerimizi sunarız."

GAZETELER HAKKINDA GENEL BİLGİ

Bu arada, zamanın gazeteleri hakkında, kısa bilgi vermemiz yararlı olacak.

Ankara'da, parti organı olan Ulus çıkıyor. İzmir'de Yeni Asır, ses getiren gazete. İstanbul'da da Akşam, Tan, Tasvir, İktidar, Haber, Hakikat, Yeni Sabah, Son Telgraf, Cumhuriyet başlıca gazeteler. Bunlar, kimi zaman isim veya sahip değiştiriyorlar.

Sayfa sınırlaması yüzünden 6 sayfa çıkıyorlar. Bayram günleri 24 sayfaya kadar genişleyebiliyorlar. İkinci baskı yasak.

"Namuslu Kızlar Nasıl Uçuruma Düşüyorlar" röportajı yasaklanıyor. "Darısı Çapkınların Başına" adlı manzum hikâye de yakışsız bulunuyor. Nizamettin Nazif'in romanı da değiştiriliyor. Yasaklar birbirini kovalıyor. Yasakların altındaki imza çok ünlü: Sarper.

Mesela Cumhuriyet'in tirajı 25 bin ile 30 bin arasında değişiyor. Kağıdını Finlandiya veya İsviçre'den ithal ediyor. 62 x 45 santim ebadında. Yazılarda 10-12 punto beyaz sorbon karakter kullanıyor. 14 mürettabi var ve Frankenthal marka bir rotatifte basılıyor. Yurtiçin muhabir sayısı 225. Merkezde de, geniş bir kadrosu var. Ayrıca bazı dış ülkelerde muhabirleri var. Özellikle Balkan Ülkelerinde. Zira, o sıralarda Balkan Paketi geçerli. Hatta, Balkan Matbuat Birliği de kurulmuş ve Türkiye'deki başkanı Falih Rıfkı.

Gazeteler, "Maarif Cemiyeti" kanalıyla resmi ilan alıyorlar. Fiyatları 3 kuruş, ama daha sonra 5 kuruş oluyor.

RAHMETLİ SARPER

Olayların sıcaklığı arttıkça, gazetelere ihtar, uyarı, yönlendirme çabası ve kapatmalar da artmaktadır. Gazete sahipleri ve yöneticilerinin, bu sıralarda en çok karşılaştıkları

vermedim; gazetem, Tan'dan aktarmış olabilir, diyor.

Son Telgraf'ta başyazı çift sütuna konulmuş. Başlığı da 24 puntodan büyükmüş. Tabii bu da talimata aykırı.

Etem İzzet'in son Telgrafı, anlaşılıyor ki, bir hayli vukuatlı gazete. Bu yüzden rahmetli Sarper, dayanamayıp, telgrafı çekiyor: Talimata mugayyir neşriyattan dolayı muhterem gazetenize mektup ve telgrafla yapılan ikazların adedi altıyı bulmuştur. Saygılarımla arz ederim.

Son Telgraf'ın, daha 1937'lerde, başı ağınmağa başlamış. Gazetede, Ankara haberleri çıkıyor; ama, Ankara'da muhabiri yok ve bu, biliniyor. İstanbul Valiliğinden N. Karataban, soruyor, bu haberleri nereden alıyorsun, diye ve uyarıyor. Benice de "Yani, muhabirim yok diye, Ankara haberi koyamaz mıyım. Yoksa bu mahzurlu mu?"; Ardından da ekliyor: Ulus'taki arkadaşlardan telefonla alıyorduk; zaten yakında, Ankara'ya muhabir yollayacağım..

KORKU BABIALI'YI BEKLİYOR

Rahmetli Cihad Baban da, Tasvirî Efkâr için, Ankara'ya telgraf çekiyor. Şöyle: "Bugünkü gazetemizin üçüncü sahifesinin ikinci sütununda bir Paris telgrafının baş tarafına tertip hatası olarak A.A. yerine hususî kelimesi konmuştur. Bir ihtara mani olmak üzere, keyfîyeti arzeder, saygılarımla sunarım."

Korku dağları ve Babialı'yı bekliyor. İhtar, hele de kapatılma korkusu.

Umumi siyasete mugayir... Dendi mi akan sular duruyor. Kömürün beyannemeye tabi tutulacağı haberi, kamuoyuna heyecan verecek ve piyasayı sıkı asılsız haber oluyor.

Varlık Vergisi tatbikatına dair haberler kısıtlanmış. "Nizamettin Nazif'in kol kola" romanı, aile yapımıza aykırı, sakat bir fikir mahsulü sayılıp, ilgili bölümü değiştiriliyor..

Toprak Kanunu projesi hakkında, resmi açıklamadan önce, yazmak yasak.. Bir takım yanlış tefsirlere yol açacağından çekiniliyor..

Vergilere yapılması mutasavver zamlar hakkında yayın olmayacak.

Şeker fiyatları hakkında, yalnızca A.A.'nin vereceği haberler kullanılacak.

...İstanbul matbuatında calibi dikkat vüs'at alan malum polemiklere, yarı sabahtan itibaren ve kat'i surette nihayet verilecektir... deniliyor.

Şaka Dergisi'nin orta sayfaya koyduğu karikatür, memlekette bir tek çivi dahi kalmadığı zehabını verdiğinden, uyanılıyor.

Muvaffak İhsan tarafından yapıp 3 Birinci Kanun 1940 tarihli nüshanızın (Tan gazetesi) birinci sahifesine konmuş olan karikatür ne güzel, ne ince ne de eğlencelidir.. diyor Ankara'dan gelen telgraf.

"Adliye Helva Satıyor" başlığıyla "Haber" gazetesinde çıkan haber de, rahatsızlık yaratıyor. Konu şu: Yusuf adında bir sabıkalı çaldığı bir teneke helva ile yakalanıyor ve Sulh Hakimliğinde tevkif ediliyor. Tabii, sahibi belli olmayan helvanın çabuk bozulacak maddelerden bulunması itibarıyla satılmasına karar veriliyor.. Gazetede bunu yazıyor. Ama, olayın başka yönü var. Adalet Bakanlığı yetkilisinin yorumu şu: ..En mühim bir telkin ve terbiye vasıtası olması lazım gelen bir gazetede adli kuvvet hakkında hürmet ve itimada tesir edecek bir başlık altında neşredilmesi doğru görülmemiştir.

Bütün bu örnekler (ki daha çoğaltılabilir) aradan 40-45 yıl geçtikten sonra, ister istemez düşündürüyor. Ülkenin kutsal yararları düşünülerek konulmuş olan sınırlamalar ve getirilen önlemler, acaba, çeşitli bürokratların veya diğer yetkililerin kişisel tavır ve yorumlarına göre şekillenip amacı aşmıyor mu. Bu durum nasıl giderilebilir. Basın için, en doğru düzenleme, Atatürk'ün gösterdiği yolda, basının oto-kontrolünden geçiyor, galiba.

(Devamı Yarın)

kanun, madde zikretmeden bir de "ceza tehdidi" koymuş. Velit Bey "Araştırdık, ne Matbuat, ne Ceza Kanununda, savcının tebliğ gönderebileceği kaydını bulamadık" diyor.

Yazının, biraz uzun, ama fevkalâde önemli son bölümü şöyle:

"Mevcut tahditlerin fazlalığı, yazılar hakkında müsbet bir ölçüye malik bulunmamamız, Hükümetin siyasetini yakından takip edemeyişimiz, bizim bir hafta veya on gün, Yeni Sabah'ın bir gün, Cumhuriyet'in üç ay kapanmasında amil olan, takdir hakkının mahiyetinin bizce malûm olmaması bizi çok müşkül ve içinden çıkılmaz bir mevkle

*hhat ve mutluluk dolu
ayram dileklerimizle*

**KA VAKLIDERE
ŞARAPLARI A.Ş.**

**KUT, ÇANKAYA, LAL
DİKMEN, KA VAK
TIN KÖPÜK ve Özel
itilmiş şaraplarımızla
laima emrinizdeyiz**

TDV İSAM

Kütüphanesi Arşivi

No 2E.2617

Bayramınızı kutlar,
ğlık ve mutluluk dolu
günler dileriz

ELZVALTN

RAİL HAVAYOLLARI

Falınız

-üstüne yıldızlar konduğu görüldü.. Tabii, Sarper hareketi geçti. "Boşluk, Türkiye'de sansür vazedildiği zehabını vermekte"ydi.. Gazete sahibi Raşim Us da, boşluğun nasıl ortaya çıktığını açıklamak durumunda kaldı. Evet, boşluk, orada mevcut yazının, baskı sırasında makinede kalıptan kazınması yüzünden ortaya çıkmıştı. (Bunu, bizler de, on beş yirmi yıl sonra çok yaşadık ya). Başkıya giren yazı, sonradan niçin kazınmıştı. O bendin, talimatlara aykırı olmadığına karar verilmiş ve gazete baskıya verilmiş. Ama, gazeteden birisi, bu talimata aykırılık konusunda tereddüt göstermiş. Ankara'dan yetkiler aranmış. Hic biri de yerlerinde bulunamamış. Zaten bir kaç gün önce intar telgrafları da geldiği için, en iyisi, bu bölümü makineden kazıyalım demişler..

Konu böylece atlatıldı. Fakat, Hüseyin Cahit Bey bu, durur mu. Tuttu, gazete kâğıdı konusunda ateş püskürdü. Yıl 1943. Yazısı "Ağır ve tecavüzkâr" bulundu. Yeni Sabah gazetesi kapatıldı. Ama, sadece 1 gün.

Rahmetli Hüseyin Cahit bey, aradan uzun yıllar geçtikten sonra da, yazılarında bazıları yanlış saysa da -kendisinin doğru bildiği yolda), mahkemelere de verildi, tutuklandı da.. Onurlu bir mücadelenin adamıydı. Onurlu bir mesleğin, onurlu bir mensubuydu.. Ehh, yazımızın başında aktardığımız gibi, yönetimler de, kendi kurallarını koyuyorlardı. Bunlara ters düşenlerin başları ağrıyordu.. Ama, bu arada, mesleğin tarihçesi, sıcağıyla, baharıyla nice sayfalar kazanmış oluyordu. Böyle böyle, yepyeni iletişim tekniklerinin bulunduğu günümüze gelindi.

Şimdi, gazetelerin sorunları herhalde çok başka. Anlattığımız olaylar geride kaldı, diyoruz.

MESLEKTEN ÇIKARILAN GAZETECİNİN FERYADI

Fakat, konuyu bitirmeden, Basın Birliği uygulamasıyla ilgili bir örnek vermeliyiz.

Basın Birliği'ne üye olmayanlar gibi; üyelikten çıkarılanlar da, gazetecilik yapamayacaklar ya.. Ayrıca, bu kişilerin kimlikleri, basın kartları geri alınacak.. Ana kuralın nasıl işleyeceği de, anlaşılan pek belli değil. Vakit mi dardı; yoksa, böylesi mi uygun görüldü. Her neyse... İşte böyle bir dönem. Şükrü Kaya bey de, Dahiliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri..

Tarih 2 Kasım 1937. Hidayet Erkan adlı gazeteci, hem Dahiliye Vekâleti'ne, hem de Birliğin Ankara'daki merkezine başvuruyor. Etem İzzet Beyin "Açık Söz" ve "Son Telgraf" gazetelerinde umumi muhabir sıfatıyla çalışıyormuş.

Başvurularında "İstanbul Vilayetinden, gazete sahibi Etem İzzet Benice'ye yazılan 26.10.1937 gün ve 271 sayılı tezkeresile gazetecilik hüviyet varakam istirdat ve on küsur seneden beri çoluk ve çocuğumun infak ve iaşesi vesaitinden hiç bir sebebi kanuni ve hükme müstenit olmaksızın mahrum edildim" diyor.

"Aleyhimde makamınıza söylenen ve bu durumu yaratan sözler, tezirattır" diyor. "Lütfen hakkımda tahkikat yaptırın" diyor. Eğer, yanlışım varsa, Cumhuriyet Mahkemesine tevdi edinde mücrim isem cezamı çekeyim, diyor..

Birliğe de, adeta yalvarıyor. Bunca yıldır aranızdaydım, Benim iyi veya kötü bir gazeteci olduğumu tayin edin. Arkadaşınız sıfatıyla rica ediyorum, diyor. Kusuru var mıydı? Neydi? Başvurusundan sonra ne yapıldı? Bunca yıl sonra, belki de hiç bilemeyeceğiz.. Ama, işsiz kalmış ve çoluk, çocuğuna karşı sorumlu bir gazeteci babanın mutsuz cıglığını, yıllar yok edememiş...

- (1) : Server R. İskit, Türkiye'de Matbuat Rejimleri, 1939
- (2) : Fahir Giritlioğlu (Edirne Milletvekili), Türk Siyasi Tarihiinde Partinin Mevkii, Ayıldız Matbaası, 1965
- (3) : Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam (1. Cilt), 1966
- (4) : Fethi Kardeş, 60 Yılın Hikâyesi, 1980, Başarı Matbaası.
- (5) : Ş. S. Aydemir, İkinci Adam (2. cilt), 1968

Geçen def'a da söylediğim vechile benim gazeteyi terk etmekten başka çare kalmıyor. Masum bir satırcığın bir müessesenin yıkılmasına sebep olmak kadar beni muztarip eden bir şey tasavvut edilmez...

Basın Birliği'nin verdiği kimlik alınınca, meslekten uzaklaştırılmış olan 10 yıllık gazeteci, Şükrü Kaya ya ve Birliğin Başkanı Fahri Rifki'ye başvuruyor. Çoluk, çocuk sahibi babanın çığlığını, yıllar yok edememiş. Ama, o zaman aldığı cevap belli değil.

VELİDBEYİN BAŞVEKİLE TEKLİFİ

Ziyad Ebüzziya Bey, 14 Mart 1941 günü de doğrudan Başvekil'e başvurmak zorunluğunda kalmıştır. Yazısı üç sayfaya yakındır. Ard arda kapatmalardan yakınmaktadır. O sıralarda, gazetenin sahibidir de.

Uyulması gereken kuralın başka başka surette yorumlandığını belirtmekte "Bir günü bir gününe uymayan politikanın seri inkişafı"ndan söz etmekte ve "Gazetelere kimlerin direktif verecekleri malûm değildir" demektedir.

Son defa, Savcılık bir tebliğ yollamış, tebliğin altına kanun, madde zikretmeden bir de "ceza tehdidi" koymuş. Velit Bey "Araştırdık, ne Matbuat, ne Ceza Kanununda, savcının tebliğ gönderebileceği kaydını bulamadık" diyor..

Yazının, biraz uzun, ama fevkalâde önemli son bölümü şöyle:

"Mevcut tahditlerin fazlalığı, yazılar hakkında müsbet bir ölçüye malik bulunmamamız, Hükümetin siyasetini yakından takip edemeyişimiz, bizim bir hafta veya on gün, Yeni Sabah'ın bir günü, Cumhuriyet'in üç ay kapanmasında amil olan, takdir hakkının mahiyetinin bizce malûm olmaması bizi çok müşkül ve içinden çıkılmaz bir mevkie

düşürmüştür. Buna gazetenin yaşaması, gazeteciliğin icapları gibi zaruri olan unsurları ve bir taraftan Ankara'nın, bir taraftan Idareyi, Örfiyenin, bir taraftan da nazik vaziyetlerde her türlü neşriyata bir cinayet damgası vurmağa mütemayil bir takım kimselerin tazyikleri ilâve olursa, ateşle oynadığımız zehabına vasil olmamızı lütfen mazur göreceğinizden eminim.

Şu uzun tasdinmeden sonra, hülâsa olarak naziz istirhamım şu:

Gazetecilik zaruretleriyle Devletin menfaatlerini bir arada tellif edebilecek tek ve yalnız bu işle meşgul olacak bir şahsa bağlanmamı, her hadisede doğrudan doğruya kendisiyle, mevcut Kanun ve Talimat ve yalnız hükümete tercüman olan direktif tavsiyeleri ile hareket etmemiz ve bu zaruri sultanın da şahsi sempatilere uzak bütün gazeteler üzerinde seyanen tatbik edilmesi, bizi birçok müşkülden kurtarabilir. Bu şahsın İstanbul'da bulunması ve Devlet otoritesini temsil edecek mevki ve selâhiyette olması elbette faidelidir.

-Bu suretle evvelâ müracaat edecek bir makam buluruz.

-Saniyem binbir yerden acayip direktifler almayız.

-Herkes Matbuata tahakküm etmek fırsatını vermemiş oluruz....."

HÜSEYİN CAHİT'LE İLGİLİ OLAYLAR

Gazeteciliğimizin sıcak rüzgârları, hatta fırtınaları anlatılır da, Hüseyin Cahit Beyden söz edilmez mi.

Ruhu şad olsun, biraz da ondan örnekler verelim.

Basın Kanunu'nu sertleştiren, Basın Birliği'ni küarak muhalif gazetecileri zapt-u rapta almayı hedefleyen Şükrü Kaya beyin, İçişleri Bakanlığına yeniden getirilmemesi ve Parti Genel Sekreterliğinden de alınması sırasında, Yeni Sabah gazetesinde, Hüseyin Cahit Yalçın, şöyle yazıyordu (5):

"Dahiliye Vekâletinde vukua gelen değişikliği, dahili siyasete ait geniş, müsamahalı ve liberal işaretlerin ilk müjdesi suretinde anlamak istiyoruz."

Bunu yazdığı anda 1938'in sonlarıydı.. 1941'de, Haber gazetesinde başyazı yazmaktaydı ve 10 Eylül günü, İbaşı yazısının ikinci ve üçüncü paragrafları arasına beş santim kadar bir boşluk kalıncığı ve bu boşluğun altına -üstüne yıldızlar konduğu görüldü.. Tabii, Sarper harekete geçti. "Boşluk, Türkiye'de sansür vazedildiği zehabını vermekte"ydi.. Gazete sahibi Rasim Us da, boşluğun nasıl ortaya çıktığını açıklamak durumunda kaldı. Evet, boşluk, orada mevcut yazının, baskı sırasında makinede kalıptan kazınması yüzünden ortaya çıkmıştı. (Bunu, bizler de, on beş yirmi yıl sonra çok yaşadık ya). Baskıya giren yazı, sonradan niçin kazınmıştı. O bendin, talimatlara aykırı olmadığına karar verilmiş ve gazete baskıya verilmiş. Ama, gazeteden birisi, bu talimata aykırılık konusunda tereddüt göstermiş. Ankara'dan yetkiler aranmış. Hic biri de yerlerinde bulunamamış. Zaten bir kaç gün önce intar telgrafları da geldiği için, en iyisi, bu bölümü makineden kazıyalım demişler..

Konu böylece atlatıldı. Fakat, Hüseyin Cahit Bey bu, durur mu. Tuttu, gazete kâğıdı konusunda ateş püskürdü. Yıl 1943. Yazısı "Ağır ve tecavüzkâr" bulundu. Yeni Sabah gazetesi kapatıldı. Ama, sadece 1 gün.

Rahmetli Hüseyin Cahit bey, aradan uzun yıllar geçtikten sonra da, yazılarında bazılarını yanlış saysa da -kendisinin doğru bildiği yolda), mahkemelere de verildi, tutuklandı da.. Onurlu bir mücadelenin adamıydı. Onurlu bir mesleğin, onurlu bir mensubuydu.. Ehh, yazımızın başında aktardığımız gibi, yönetimler de, kendi kuralları koyuyorlardı. Bunlara ters düşenlerin başları ağrıyordu.. Ama, bu arada, mesleğin tarihçesi, sıcağıyla, baharıyla nice sayfalar kazanmış oluyordu. Böyle böyle, yepyeni iletişim tekniklerinin bulunduğu günümüze gelindi.

Şimdi, gazetelerin sorunları herhalde çok başka. Anlattığımız olaylar geride kaldı, diyoruz.

MESLEKTEN ÇIKARILAN GAZETECİNİN FERYADI

Fakat konuyu bitirmeden...

*hhat ve mutluluk dolu
uyram dileklerimizle*

**KA VAKLIDERE
ŞARAPLARI A.Ş.**

**KUT, ÇANKAYA, LAL
DİKMEN, KA VAK
TIN KÖPÜK ve Özel
tilmiş saraclarımızla**

yerden yere vuruldu. Kararını iki, üç gününde matbu binalarında geçirenlerimiz oldu. Yıllarını cezaevlerinde. Kendi aramızda bile tartışmalar çıktı: Yanlış yapıyoruz, doğru yapıyoruz, tartışmaları.. Çıkan kanunları, alınan önlemleri, bu yanlışlara bağlayanlar oldu. Aksini savunanlar..

Neyse, dönem dönem biçim değiştirerek yaşandı bunlar..

Rahmetli Server İskit, şöyle diyor (1): "Birçok memleketlerde olduğu gibi, bizim matbuatımız da, yüz şu kadar-senelik tarihini yaparken, değişen siyasi rejimlerimizin bünyesine uydurulmuş veya uymuş, Devlet rejimlerimizin dönüm noktaları aynı zamanda matbuat tarihimizin de dönüm noktaları olmuştur. Her siyasi rejimimiz bunu temine çalışmış ve kendi hususiyetine göre ayrı kanun yaparak matbuat işlerini kendine göre nizamlamıştır.. Şu halde, matbuat rejimlerimiz, siyasi rejimlerimizin seyrini takip etmiştir."

Biz, basın tarihimizin sıcak rüzgarları içinden, 1930 ve 1940'lı yıllarda gezinmek istiyoruz. Bayram'dan yararlanıp Wells'in Zaman Makinası'na binerek 45-50 yıl gerilere dönemek istiyoruz. Yaşayan bir kaç meslek büyüğümüz en doğrusunu yazacaklardır, umarız. Bizimki, okuduklarımızdan, dinlediklerimizden.

Kalamış'ta bir kayak safası gibi, ya da safaride aslana yem olan acemi avcı misali..

Birinci Basın Kongresi: Düzenleme Eğilimleri.

Birinci Basın Kongresi, 25 Mayıs 1935'de, Ankara'da İçişleri Bakanı (o zamanki deyişle Dahiliye Vekili) Şükrü Kaya'nın konuşmasıyla açıldı ve üçüncü gün, kararlar olarak sona erdi.

Tek parti dönemi. Her şey önceden planlı. 24 Nisan 1935'de çıkarılan bir talimatname ile, yapılacak ve kongrede konuşulacak işler, yönlendirilmiş. Çağırılacak kişiler de, titiz bir "Seçgi"den geçirilmiş. "Özel siyasal gündelikler adına 25, gündelik olmayan özel siyasal gazete grupları adına 23, mecmua grupları adına 16, bakanlıklar ve ilgili kurumlar ve meslek grupları adına 33 delege tesbit olunmuş ve talimatname mucibince masrafı kendine ait olmak üzere kongrede kendini temsil ettirmek üzere 20 gazete ve mecmua da özel delegelerinin adını bildirerek bu suretle, kongrenin asli delegeleri tutarı 117'yi bulmuş."

Kongrede konuşulmak ve kararlaştırılmak için temel olarak düşünülen işleri de, zamanın görevlilerinde Server İskit şöyle sıralıyor:

1. Basın ile Basın Genel Direktörlüğü arasında iş birliği elde edilmesi için elbirliği ile çalışmak.

2. Türk Basınının kültür yayma ödevlerini daha iyi görebilmesi için üzerinde yürünülmesi gereken yolları tayin etmek,

3. Gazetecilik mesleğinin ve gazetecilerin ilerleme ve yükselme yollarını araştırmak,

4. "Basın Birliği"ni kurmak.

Kongrede, üç komisyon kuruluyor ve Komisyon kararlarının, Kongrede tartışılmasından sonra, bu yoldaki kararlar da alınmış oluyor.

Başkanlığını, aynı zamanda milletvekili olan rahmetli Asım Us'un yaptığı Kültür Komisyonu'nun bir kararı şöyle: "Bugün İstanbul'un gündelik gazeteleri arasında göze çarpmakta olan sayfa yarışının, hem gazetelerin kalitesini düşürmek, hem de boşuna bir yarışma yüzünden yalnız kendilerine zarar vermekle de kalmıyarak ulusal ekonomiye uymaz ve -kağıt dışarıdan geldiği için- yurdun girim, çıkım denkleşmesini sarsar yolda kötülükler doğurmak sonuçlarına vardığı oy birliği ile kabul edildi."

BASIN BİRLİĞİ'NE DOĞRU

Meslek Komisyonu da, sabahtan gece geç vakte kadar yaptığı görüşmelerden sonra, şu kararlara varıyor (Biraz uzun, ama ilginç):

"Türk devrimine fikrini ve gönülünü bağlamış olan Türk Basın ailesinin, ulusal bir kurum halinde örgütlenmesi önerisini, komisyonumuz, Basın Kurultayına, her halde sağlanması gereken bir ergi olarak sunar.

C. Özgür yazarlar.

D. Basicılar (tabiler).

D. Basicılar (matbaacılar).

E. Ilancılar.

F. Bayiler.

Başlarında birer temsil komitesi bulunan kollar halinde toplanacaklar ve kurumun yönetim kurumunda münasip bir şekilde temsil olunacaklardır.

4. Şimdiye kadar yaptığı hizmetleri değerlendirmek gereken İstanbul Matbuat Cemiyeti, yeni kurum içinde reorganize edilecek, kurumun İstanbul Şubesi olarak çalışacaktır."

FALİH RIFKI HEYETİ

Komisyonun bu kararı, Kurultayca kabul ediliyor ve Basın Birliğinin kuruluş hazırlıklarını yapmak için, Kurultay'da, Kongre yetkisini taşımak üzere yedi kişi seçiliyor. Seçilenlerden Falih Rifki Atay, Naşit Hakkı Uluğ, Nuretin Artam ve Mecdi Sayman, parti organı Ulus'un mensupları. Kerami Kurtbay, Anadolu Ajansı'nda çalışıyor. Hakkı Tank Us, Vakit veya Haber'den ve milletvekili. Haydar Rüştü, Anadolu gazetesinden.

1938'de Basın Birliği Kanunu görüşülürken, dönemin güçlü adamı, Dahiliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya şöyle söylüyordu: "Yazı hürriyetinin hâkimi muharrir, muharrir mesuliyetinin hâkimi de hâkimdir."

Bu kararın, basında bir düzenlemeyi amaçladığı açık. Nitekim, 1937'de bu gerçekleşiyor. Bu konuyu ve seçilen modelin nereden esinlendiğini bir yana bırakıp; dönemin, 1935 ve sonrasındaki ana özelliklerini özetlemeğe çalışalım.

DÜNYADA DURUM

Almanya'da Hitler rejiminin, İtalya'da Mussolini'nin yükseliş dönemidir. Sovyetler Birliği, Stalin yönetimi altında, bütünleşme ve gelişme acılarına çekmektedir. İspanya'da Halk Cephesi'nin 1930 Temmuz'unda seçimleri kazanmasıyla başlayan iç savaş Franco'nun Milliyetçileri ile Cumhuriyetçiler arasında sürüp gitmektedir. Franco, Ancak 1937 Ağustos'unda, İspanya'da şeffiğini ilan edecek, gene de iç mücadele iki yıl daha sürecektir.

En önemlisi, yeni bir dünya savaşının başlayacağı, gelen seslerden anlaşılmaktadır. Çizme seslerinden..

Atatürk, bu gidişi, çok önceden görenlerin başında gelmektedir. Bu General Mac. Arthur'la yaptığı ve ancak 20 yıl sonra açıklanan konuşmasından da anlaşılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti, henüz 15.yılına doğru ilerleyen genç bir devlettir. Dış siyasa konuları yanında, içeride birliği pekiştirme sorunları vardır. Ekonomisi ise, istendiği gibi gelişmemektedir. Dış borçlar ve iç durumlar.. 1929-33 dünyasının yaşadığı iktisadi krizin yansımaları. Sonuçta, liberal ekonomiden devletçiliğe geçilmiştir. A-

Tam baskın

• Baştarafı 12. Sayfada •

Ben dağıtımını ben yapıyordum. Bir gün Hüres ve Millet gazetelerini sonradan Çağaloğlu'nda Dr. Mazhar Osman Uzman'ın muayenehanesinin altında Tütüncü dükkanı açan ve gördüğü her dostuna hatır soran Arap Niyazi'nin dükkanına götürdüğüm sırada doktor bey de oradan tane ile sayarak (taze) fındık aldığını görünce gayri ihtiyari güldüm.

— Ben de Milliyet gazetesini dağıttığım sıralarda (burnumun) ısırılmasını daima hatırlarım dersem yalan söylemiş olurum.

Bir yaz günü gazetenin basılması, mühim bir havadis sebebiyle saat sabah 4'te başladı.

Bayiler arabaları ile matbaanın kapısında beklerken Üsküdar Bayii Deli Bahattin o gün yalınayak ve yanında iki tane kurt köpeği ile gelmişti.

O zamanlar dağıtım şehrin uzak semtlerine göre ilk önce Kadıköy mıntikasının gazeteleri verilirdi. Deli Bahattin yanıma geldi benim gazetemi niye erken vermiyorsun ulan diyerek burnumu ısırıldı.

Fakat ben onun bu hareketini büyüğüm olduğu için hoşgörülülük ve sabırla karşıladım. Çünkü kendisi biraz da içkiliydi. Ertesi günü gelince benden özür dileyerek elimden öptüğünü hayatım boyunca unutmam.

— Derleyip topladığım satırlarımda Babiali'de isim yapmış değerli yazarlardan ve gazete sahiplerinden başka siz okurların eline kadar gelen gazetenin perde arkası isimsiz kahramanlarından yani idare müdüründen mürettibinden-makinacısından-başbayiinden-madrabazından-müvezzisinden emeği geçen insanların tümünden bahsetmeye yer verdim.

— Bu sebeple ayrıca mutluyum.

— Ekonomik şartlar-işçi sorunları-masraflar artmaya başlayınca bazı gazete sahipleri gazetelerini kapatmaya, bazıları da satmaya başladılar ve sattılarda.

— Bazı gazetelerde sahiplerinin ölmesi halinde kendiliğinden kapandıklarını hatırlatmakta yarar vardır.

— 1952 yıllarında Demokrat Parti iktidarında en muhafazakar gazete Falih Rıfki Atay'ın Dünya gazetesiydi.

Falih Rıfki Bey ölünce Bedii Faik Akın Dünya gazetesinin yayınına devam ettirdi. Bedii Faik Bey'de çekilince Dünya gazetesini bugünkü haliyle Ekonomi ve Ticari gazete haline getirdi.

— Meydan Larus Ansiklopedisi'nin sahibi rahmetli Sabahattin Kılıçlıoğlu-sahibi olduğu-Yeni Sabah-gazetesini için dairce o benim (kızım) derdi.

— Bugün Babiali'ye 40 küsür yılını vermiş (Karakedi) gazetesinin sahiplerinden olan Ömer Öztürkmen hoşsohbet nazik şakacı ve iyi bir gazetecilik bilgisine sahiptir.

— 100 binleri satan (Karakedi) gazetesinin baskıya başlayıp bitinceye kadar başından ayrılmaz ve gazetesini için de hiçbir fedekârlıktan (manevi-maddi) kaçınmazdı.

Babiali'ye bundan sonra gazetesinin çıkardığı neşriyatının başında bulunacak o teyazuu gösterecek yayıncıların çıkacağına ümitle bakılmamalıdır.

— Gelişen dünya teknolojisi karşısında 1960 yıllarından sonra Türk basını ve Babiali bu teknolojiye ayak uydurmaya mecbur kalmıştır.

— Çünkü düz baskı-Rotatif makineler gitmiş yerini offset dediğimiz renkli baskı makineleri almaktadır.

TDV İSAM

Kütüphanesi Arşivi

No 28.2617

Tu
le
Bu
mi
kal
bat
soğ
Am
etm
ve i
lik i
intik
bask
le ha
ta et
ders
Türk
lar,
MES
nin b
vi ze
gün s
ye de

A

başv
cak.

M

rafın

kin a

yapı

Yete

istey

rını

Ağ

ceği

navı

aday

na,

sa,

Gaz

Kor

Siv

Mil

ne y

len

“D

yap

mu

açı

ca

Ag

ara

lar

lüg

dir

BÂBİÂLİ'de
50
YIL...

Yazan: Emektar gazete başbayii Ziya SİRMAN

Yayına Hazırlayan: Osman AKKUŞAK 1

Bâbiâli denen âleme girdim”

SUNUŞ

“Bâbiâli” nasıl Tanzimat ve Meşrutiyet devrinde imparatorluğun bir nevi kalbi olmuşsa bu sefer de Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde ilim, irfan ve basın dünyasının kalbi olmuştur. Bilhassa ikinci Meşrutiyette “Bâbiâli”, Osmanlı Devleti'nin iç ve dış politikasına hakim olan kuvvetin ve mekânın bir sembolüdür.

1923'ten sonra ise “Bâbiâli” kelimesi, artık İstanbul matbaasının bir sembolü haline gelmiştir. Bütün matbaalar bütün gazete ve dergiler, kitabevleri ve yayınevleri hep “Bâbiâli” tâbirinin temsil ettiği bu semtte bulunduğu için ilim, san'at ve irfana âit kıymetlerde bu orjinal semtin eğri büğrü binalarında, yamru yumru sokaklarında, dar veya geniş, inişli veya çıkışlı caddelerinde gelişmiş ve olgunlaşmıştır. Fikir ve düşünce dünyamıza iyi veya kötü, faydalı veya zararlı ne gelmişse hep Bâbiâli dediğimiz bu kaynaktan akararak gelmiştir.

Yâni Bâbiâli son devirde günâhiyle, sevabıyla Türk basınının dâima bir merkezi bir kararâhı olmuştur.

Şimdiye kadar bu merkezden yüzlerce kişi gelip geçmiştir. Bunların içinde gerek bu milletin tarihinde gerekse Bâbiâli tarihinde iz bırakıp geçenler olduğu gibi, hiçbir iz bırakmadan geçenler de pek çoktur. Bu meydana Bâbiâli'ye ait hatıralarını muhtelif zamanlarda neşreden pek çok gazeteci birçok muharrir (yazar) görülmüştür.

Bunların arasında Bâbiâli'ye fikir, tavır, felsefe ve aksiyon getirmiş olanları mevcud bulunduğu gibi, sadece sıradan bir gazeteci olarak gelip geçenler de vardır.

Yalnız, büyük edebiyatçılardan, büyük yazarlardan ve büyük gazetecilerden pek çoğu hatıralarını yazdığı, hattâ yayınevi ve kitabevi sahiplerinden de, Bâbiâli'de geçen günlerini kağıda dökenler bulunduğu halde gazete dağıtıcılarından ve gazete bayilerinden şimdiye kadar böyle bir işe tebbüs eden görülmemiştir.

Bunda muhakkak ki dağıtıcılık, bayilik yapanların, fikir ve edebiyat zümresine dahil bulunmamasının da büyük tesiri vardır. Bununla beraber her kâidenin bir istisnası olduğu gibi bu kâidenin de bir istisnası vardır. Ve o istisna da şu elinizde başlangıcı bulunan hatıranın sahibi olan Sayın Ziya Sırman'dır.

Kendisi fiilen siyasetle meşgul olmadığı halde yarım asırdan fazla fikirçilerin ve yazarların arasında olanlarla hatırasını paylaşmış olan Sayın Ziya Sırman'ın hatıralarını virgüline bile dokunmadan, bir asker mektubu gibi, aynen yayınlıyoruz. Eğer orasına burasına dokunsaydık, orjinalitesini ve değerini kaybedeceğine hiç şüpheli yoktu.

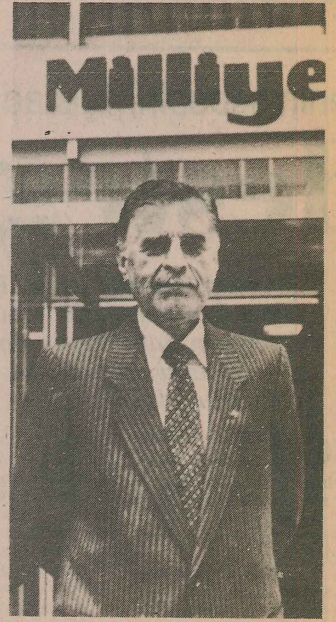
Hatıraları bu oiantik haliyle olduğu gibi okuyan okuyucularımızın yüzlerinde belirecek sepmatik ve meraklı ifadeyi şimdiden görür gibi olduğumuzu beyan ederken sizi bu enteresan hatıralarla başbaşa bırakıyoruz:

Osman Akkuşak

“Her gece 3.30 da kalkan amele tramvayıyla Bâbiâli'ye gelir, bâyi'den gazeteleri alıp satışa çıkar saat 8'de de mektebe yetişirdim.”

“Müvezzi oldum, Zaman”

29.7.89
Zaman

Hatıranın Sahibi Ziya Sırman çalıştığı gazetesinin önünde.

1935-1985 yılları arasında Bab'ı alî'ye gelmiş birçok ünlü yazar, gazete sahibi ve birçoğumuzun tanımadığı; hatırlamadığı gazetecilerle bu yıllar arasındaki dostluğum sırasında onlardan bana kalan bazı hatıraları kaleme almaya çalıştım. Bu insanlar belki sizlere çok yakın, bildik isimler olabilir, ancak benim isteğim sizlerin bu “Gazeteci”leri bilinmedik yönleri ile tanımanız.

Bu değerli yazarlar, gazete sahipleri ve isimsiz kahraman “Tanınmadık gazeteciler” ile benim de bulunduğum birçok sohbetle ilginç konuşmalar, kulislere oldu... Amacım bu insanları tanımanız.

İsmi geçen tüm yazarlar ve gazetecilerden yaşayanları sevgi, rahmetli olanları hürmet ve saygı ile anarım.

—ZİYA SİRMAN—

—Yıl 1935 ortaokul sıralarında Bâbiâli'ye gazete müvezziliği ile atıldım.

—O zamanlar her gazetenin ayrı ayrı baş bayii abilerimiz bulunuyordu.

—Bir de matbaalardan gazeteleri alıp kendi dükkanlarında bizlere veren Madrabazlar dediğimiz büyüklerimiz vardı.

—Her sabah saat 3.30 da Yedikule'den—Topkapı'dan—Edirnekapi'dan kalkan amele Tramvayları ile gelir, Bâbiâli'de bağlı bulunduğumuz madrabazlardan gazeteleri alıp satışa çıkardık.

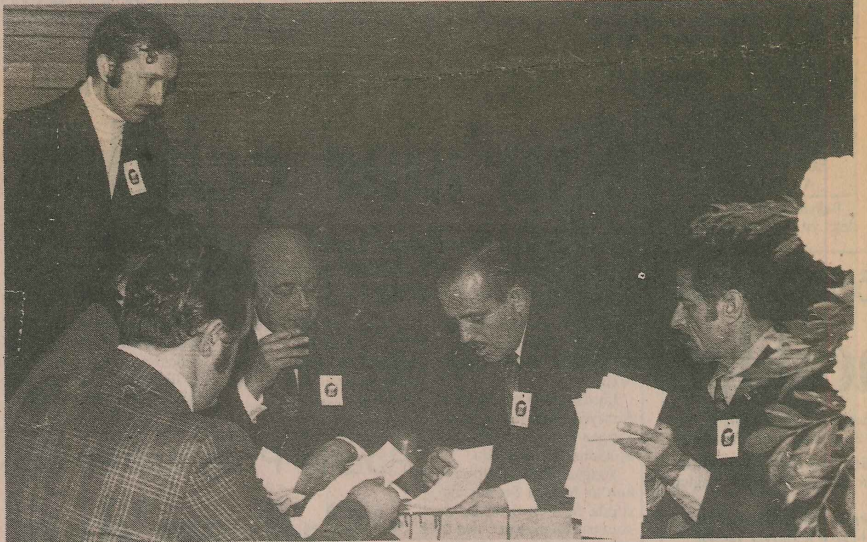
—Sabah saat 8'e kadar gazeteleri satıp sonra da okula devam ederdim.

—Madrabaz dediğimiz bayii abilerimiz bizden satış hesaplarını alırken her hesabın altına -1- lira (yüzkuruş) usta parası diye eklemeyi unutmazlardı.

—O yıllarda gazete sahiplerinin dâima kendi bayilerle konuşmaları olur ne madrabazlarla ve ne de müvezzillerle diyalogu olmazdı.

—Her gazetenin dâima idare müdürleri bulunurdu.

YARIN: Necmeddin Sadak - Kâzım Şinasi Dersan - Cemal Nadir - Hikmet Feridun Es- Cemal Refik - Enis Tahsin Til - A.Hilâli Sıyman - Hakkı Tarık Us

Gazete Dağıtıcıları Derneği'nin seçimi sırasında: Ziya Sırman, Hayri Alpar ve arkadaşları...

FARKLI GAZETE
Zaman

BÂBİÂLİ'de
50
YIL...

Yazan: Emektar gazete bayii ZİYA SİRMAN

Yayına Hazırlayan: Osman Akkuşak 2

Cemal Refik, sanki olmuş

gibi, kafadan yazardı!..

US kardeşlerin (Hakkı Tarık, Râsim ve Asım) VAKİT, KURUN, HABER, SON DAKİKA'sı; ve Ebüzziyâ'nın TASVİR'i, devrin en gözde gazeteleriydi...

En ziyade idare müdürleri bayilerle sık-sık (hemen hergün) görüşürlerdi.

— Babîâlinin (Bayi) dediğimiz bu isimsiz kahramanları gazete sahiplerine borç para verirdiler.

— Bunlar arasında Osman Kazmalar, Halit Üstükarlar, Nail Sırmanlar, İrfan Bilgiçler, Fazıl Ünverdikler, Cumhuriyetçi Halit ve Mehmet abileri sayabilirim.

— Bayiler o zaman aylıkla değil gazete başına 20 para 40 para arasında pirim alırlardı. Ne kadar çok gazete satılırsa baş bayii o kadar daha fazla para kazanırlardı.

— Baş bayiler hemen her hafta madrabazları ve idare müdürleri ve hatta bazı gazetelerin yazarları dahil ziyafetler verirdiler.

— Bu Babîâlide sanki anane haline gelmişti.

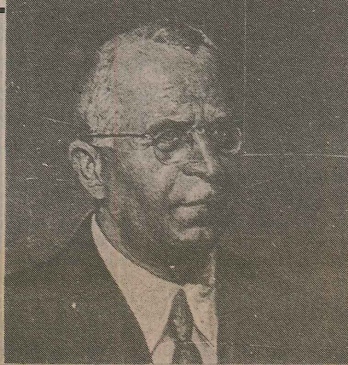
Sonraları bizlerde büyüüp sevimlye başladığımız vakit başbayii yardımcılığına ve daha sonra başbayiliğe yükselmeğe başladık.

— Ben de bu Babîâlinin isimsiz kahramanları arasına girdim.

— O yılların en çok oku-

Hakkı Tarık Us (1889-1956)

Gördes'de doğdu. Hukuk mektebini bitirdi. Gazetecilik mesleğine o da ağabeyi gibi Tanin Gazetesi'nde başladı. Tercüman'ı Hakikat Gazetesinde çalıştı. Tasvir'i Efkâr Gazetesi'nde yazı işleri müdürlüğü yaptı. Daha sonra meslek hayatını Vakit Yurdu'nda sürdürdü. 1916 yılında çalıştıranları temsilen kurulmuş olan Osmanlı Matbuat Cemiyeti ile 1921 yılında çalışanları temsilen kurulan Gazeteciler Cemiyeti'ni birleştirmekte etkin oldu. Birleşmeden sonra Türk Matbuat Cemiyeti adını alan bu kuruluşun çalıştıranları temsilen genel sekreterliğini sonra da başkanlığını yaptı.

Cemal Nadir Güler

Bursa'da doğdu. Bursa Sultanisi'nde okurken aile geçimini sağlama zorunluğu altında hayata atıldı. Kasnakçılık, makinistlik, tabela yazmacılığı gibi işlerde çalıştıktan sonra gezici resim öğretmeni oldu. İlk karikatürleri Sedat Simavi'nin edebi vesiyası mizah gazetesi Diken'de yayınlandı. 1920 yılında Akşam Gazetesi'nde çizmeye başladı. Akbaba, Karikatür, Yücel mizah dergileri için çizdi. Daha sonra Cumhuriyet Gazetesi'nde çalışmaya başladı. Amcabey mizah dergisini yayınladı Viyana Milletlerarası Karikatür Yarışması'nda birincilik aldı. Eserleri dış ülke gazetelerinde yayınlandı.

(1902-1947)

hareketleri ile kendisini insanlara sevdirmesini bilen gazetede (AMCA BEY)'i çizen değerli bir şahıstı.

Hikmet Feridun Es te Akşam Gazetesi'nden yetişmiş çok değerli röportaj yapan yazarları ile daima yenilikler çıkaran ateşli hareketli bir gazeteci idi.

— Akşam gazetesinin adliye yazarlarını yazan Cemal Refik çoğu zaman yazarlarını adliye koridorlarına gitmeden sanki oltunç gibi kafadan yazardı.

Akşam Gazetesi'nin değerli yazarlarından ve yazı işleri sekreterlerinden bahsetmek isterim. Enis Tahsin Til-Hilâli Sıyman...

— Enis Tahsin Sakin-mülâyim kendi halinde sessiz, Hilâli Sıyman ise gazetede hergün bir hikâye yazan, sınırlı asabi çok bağiran bir gazeteci idi.

— =US= kardeşlerin çıkardığı Vakit-KURUN sabahleyin, Son Dakika-Haber gazeteleri de öğleden sonra yayınlanırdı.

— Üç kardeşin en büyüklü olan Hakkı Tarık US müessesenin tam hakimi idi.

Kendisi gazete basılırken makinanın yanında bulunur, bobinin sonuna kadar basılmasını ister en ufak kırptırı kağıdın zayıf olmasını, elektrik su sarfiyatının gayet idareli kullanılmasını her zaman kontrol eder, lâf aramızda biraz cimri ve nekesti...

YARIN: Selim Rağib Emec-N.Sefa Coşkun-Con Kemal-Ahmed Emin Yalman-Zeyyad Ebüzziyâ-Hüseyin Cahit Yalçın-Yusuf Ziya

nan gazeteleri arasında Hakkı Tarık-Rasim ve Asım Us kardeşlerin çıkardığı (Vakit) (Kurun) daha sonraları (Haber) (Son Dakika), Necmeddin Sadak-Kâzım Şinasi'nin (Akşam), Selim Rağib Emec'in (Son Posta), Yunus Nadi'nin Cumhuriyet, Ziyad

Ebüzziyâ'nın (Tasvir) gazetelerini sayabilirim.

— Benim de gazeteciliğim Akşam gazetesinde başladı.

— Yıl 1936. Bir yıllık isimsiz kahramanlığım yani (müvezziliğim) bitmiş başbayii yardımcısı oldum.

— 1936'da gazeteler sabah-öğle ve öğleden sonra olmak üzere yayınlanırdı. (Akşam), (Son Posta) saat 11'de (Haber), (Sontelgraf), (Son Dakika) gazeteleri öğleden sonra diğer gazeteler de sabahları çıkardı.

— Akşam gazetesinin sahip

ve başyazarı olan merhum Necmeddin Sadak bey ciddi otoriter kalemi, kuvvetli siyasi yazar yazan değerli bir İSTANBUL EFENDİSİ'ydi.

Kendisi AKŞAM gazetesinin üst katında mahsus odasına çekilir ve yazarlarını yazardı.

— Necmeddin Sadak kendisine matbaada bulunduğu sırada sigara gibi ufak alışverişlerini kendi yapar hiçbir kimseye bana şunu-bunu alırmısın demiyen hiç kimseyi icnetmek istemeyen Türkiye'nin en iyi görüşlü bir başyazarı diyebilirim. Hatta (Kore) savaşları çıkmadan evvel bir yazısında (KORE) de savaş çıkacağını yazdı.

— Gazetinin sahiplerinden biri de Kâzım Şinasi Der-san'dı.

— Kâzım Şinasi çok otoriter-Titiz bir beyefendi idi.

— Kâzım Şinasi yanında her an limon kolonyası taşırdı.

Biriyle tokalaştığı ve kendi odasının kapısını açtığı zaman muhakkak elini kolonyaya ile silmeden yapamazdı.

O yıllarda Akşam Gazetesi sanki Türkiye'nin gazetecilik okulu idi. Cemal Nadir zamanın en iyi karikatüristi olup Akşam Gazetesi'nin birinci sayfanın alt tarafında günlük karikatür çizen sessiz-sakin-mülâyim tatlı bakışlı

FARKLI GAZETE

Zaman

Çadırkent'te

BÂBİÂLİ'de
50
YIL...

Yazan: Emektar gazete başbayı Ziya SİRMAN

Yayına Hazırlayan: Osman Akkuşak 4

Acıların ve
zindanların adamı,
aynı zamanda
eşsiz bir nükte
ve mantık
ustasıydı...

Necip Fazıl Kısakürek

"TAN" Matbaası baskını

Aralık 1945'de Üniversite Gençliği tarafından tahrib edilen "TAN" Matbaası'nın baskından sonraki hâli

Necmettin Sadak
(1890-1953)

İsparta'da doğdu. Lyonne Üniversitesi'nin edebiyat bölümünü bitirdi. Babıâli Tercüme Odası'nda çalıştı. İktidam ve Tanin gazetelerinde yazdı. 1918 işgal ve mübareke döneminde Kazım Şinasi ve Nazım Dersan kardeşler ile Falih Rıfkı Atay ve Ali Naci Karacan'ın da desteklerini sağlayarak Akşam ga-

zetesini yayın hayatına soktu. Milli Mücadele hareketini destekleyen Akşam bir öglen üzeri gazetesiydi ve Cumhuriyet döneminde Fransızca baskısı da yapıldı. Uzun süre başyazarlık yaptı ve dış meseleler ile ilgili yazıları ile dikkatleri çekti. 1946 yılından sonra basın özgürlüğü ile basın çalışmalarını destekledi. 1950 öncesi Şemsettin Günaltay kabinesinde Dışişleri Bakanlığı görevini yürüttü. Liseler için sosyoloji ders kitabı yazdı.

Mahkeme başladığı zaman Necip Fazıl kendini kendi savunmak üzere avukatsız geldi...

Hakim Necip Fazıl'a bu yazıyı

— Siz mi yazdınız, dedi. Necip Fazıl hiç tereddüt etmeden:

— Evet ben yazdım, dedi. Hakmızda bu yazıdan dolayı sizi dava ediyorlar.

Çünkü bu yazıyı Falih Rıfkı Atay, bana karşı yazmıştır demektir.

Siz ne diyorsunuz?

Necip Fazıl: Hakim bey ben yazımı hiçbir şahsa karşı yazmadım.

Eğer beni dava eden şahsa karşı yazmış olsaydım, isminde de koyardım. Bu yazı kimseye karşı yazılmamıştır diye kendini müdafaa ettiyse de

Savcı üç ay hapsini istemekte devam ederken Necip Fazıl tekrar söz istedi.

Zamanın kırallarından biri her fethettiği yerlerin Rum-Ermeni ve Yahudi Patriklerini çağırıp önüne koyduğu bir koyunu bu nedir diye sorarmış.

Rum Patriğine sormuş: — Bu nedir?

Patrik: — Koyun Efendim. Kral: —

Asın! Çünkü benim keçime koyun dedi.

Ermeni Patriği huzura çağırılır.

Kral: — Nedir bu?

Ermeni Patriği: Keçi Efendim

Kral: — Asın!

En sonra Yahudi Patriği huzura çağırılır.

Yahudi Patriği Kralın ko-

Necip Fazıl'a, Türkiye Edebiyat Cemiyeti Başkanı Ahmet Kabaklı tarafından "Sultanüşşuarâ-şairlerin sultanı" berâti verilirken (25 Mayıs 1980)

nuşmasına meydan bırakmadan

— Ve Necip Fazıl'da bu anda savcıya dönerek:

— Hakim Bey: bu ne koyundur ne keçi benim başımın belasıdır der. Necip Fazıl yazmış olduğu yazıdan beraat eder, fakat savcıya makamında hakareti ettiği için üç ay hapis yemiştir.

— Bir gün Necip Fazıl benden o zamanın parası ile on bin lira avans istedi.

Kendisizle samimi olduğum için ne yapacağımı sordum.

Ankara'ya bir günlüğüne gidip geleceğim dedi ve ertesi gün yüz bin lira gibi zamanın küçümsenmeyecek bir parası ile geldi.

Bu(ndan)da Necip Fazıl'ın ikna kabiliyeti yüksek bir gazeteci olduğunu gösterir.

Türkiye B.M.M.'sine Babıâli'den giren ve bakan olan gazeteciler de vardır.

Bunlar arasında Necmeddin Sadak Orhan Seyfi Orhon-Yusuf Ziya Ortaç, Malik Yolaç-Çetin Altan'ı sayabiliriz.

Necmeddin Sadak İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olduğu zaman hükümetin Dışişleri Bakanlığı'nı yaptı.

İsmet İnönü Akşam gazetesinin Cemal Nadir sokağındaki binasına Necmeddin Sadak Bey'e bakan olması için

bizzat gelmiştir.

Şunu da hatırlatmak isterim. Akşam gazetesinde yetişen gazetecilerin hemen hepsi pipo içerlerdi.

Çetin Altan'da gazeteciliğe ilk olarak Akşam gazetesinde başlamıştır.

Ben kendisinin yazdığı kitapların İstanbul bayılığını yaptığım zaman kendisiyle konuşmalarımız olduğunda diyebilirim ki üstün bir zekaya sahip. Bir mevzuu anlatırken karşısındakine dinletebilen şakacı-nüktedan-hoşgörülü yazardır.

Babıâli yokuşunun eteklerine doğru uzanan kısımda Zekeriya ve Sabiha Serteller'in neşrettiği (Tan) gazetesi vardı.

Bu gazete daima solu tuttuğu için başına büyük sıkıntılar gelmiştir.

Halil Lütfü Dördüncü'nün sahibi bulunan Rotatif makinanada bulunan üniversite gençliğinin yazdığı bir yazıdan dolayı tecavüze uğradığı zaman Halil Lütfü Bey Zekeriya Sertel'e dönüp dönüp yağma senin yüzünden oldu, benim makinamın zararını kim ödiyecek diye ağladığına şahit oldum.

Halil Lütfü Dördüncü Rotatif makinanın sahibi olup Ekspres-Demokrat Türkiye gazeteleri de burada basılırdı.

YARIN: SAFA KILIÇLI-OĞLU - ETEM İZZET BENİCE - ŞEVKET RADO M.FARUK GÜR-TUNCA

Bal ile yara

İslâm Evi'nin çalışmaları büyük ilgi görüyor

Bal ile yara

BÂBİÂLİ'de
50
YIL...

Yazan: Emektar gazete başbayı Ziya SİRMAN

Yayına Hazırlayan: Osman Akkuşak

5

Cemaleddin Saracoğlu ve Safa Kılıçoğlu, siyaset ve fikir hayatını derinden etkileyen Yeni Sabah'ın iki yapıcısı oldular... Etem İzzet Benice de Son Telgraf ve Gece Postası ile ayrı bir basın mektebi vücûda getirmişti ...

Kısakürek hasımlarını hep anlayacakları dille susturdu

Ülkü Yayinevi ve Hergün gazetesinin sahibi olan M. Faruk Gürtonca, gazete bayileri ile sık sık sohbet etmeyi seven, yetenek sahibi, sert bakışlı olan ve (BU ASLANA DOKUNMAYIN) diye yazdığı bir manzum şiirle gazetecilikte büyük isimler arasında girenlerdendir.

— Yayın hayatına öğleden sonra devam eden Hergün gazetesi (Vatan) gazetesinde Rotatif tesislerinde basılırdı.

— Vatan gazetesinin sahibi olan Ahmet Emin Yalman'a Malatya'da bir silahlı suikast tertip edildi. Kendisi hafif yaralı olarak bu hareketten kurtuldu. O zamanlar bu hareketin Büyük Doğu'cular tarafından tertip edildiği rivayetleri dolaşmaya başladı.

Bunun üzerine Necip Fazıl Kısakürek'le oturup buna karşılık bir ufak kitapçık çıkarmaya karar verdik.

Kitabın ismi (Maskeler Aşağı ve Malatya Hadisesinin Üçyüzü" idi.

M. Uykusuz tarafından üst kapağı çizilen kitabın sermayesi tarafımızdan ödenmişti.

Fakat ne yazık ki kitabımız daha piyasaya satışa çıkmadan polis tarafından basılıp emniyete götürüldü.

Biz ancak maddî zararlı bu badireden kendimizi zor kurtardık.

Babiali'nin eski gazetelerinden biri de Cemaleddin Saracoğlu'nun sahibi olduğu (Yeni Sabah) gazetesidir.

Sonraları Safa Kılıçoğlu tarafından satın alınıp yayımına devam eden Yeni Sabah gazetesi şimdiki Cumhuriyet gazetesinin karşısında yeni yapılan binasında ve yeni olarak getirilen Rotatif makinelerde uzun müddet yayımına devam etti.

— Safa Kılıçoğlu'nun gazeteciliğe başlaması bununla kalmamış ve (Meydan Larus) lüğatını Türkiye'de basmakla devam etmiştir.

Safa Kılıçoğlu otoriter, ciddi bir ticaret adamıdır.

— Kendisi ile konuşmak için ancak kırk kapıdan geçmek lâzımdı.

— Bugün Yeni Sabah gazetesinin basıldığı bina neşriyatını tatil ettikten sonra büyük bir ticaret iş hani olarak kullanılmaktadır.

— Gece Postası ve Son Telgraf gazetelerinin sahibi olan Etem İzzet Benice kendi gazetesinde de başyazarlık yapmaktaydı.

— Hoş sohbet, ciddi, otoriter bir gazeteci olan Etem İzzet Benice'nin çıkarmış olduğu Gece Postası ve Son Telgraf gazeteleri İstanbul'da yüksek satış yapan gazetelerdendi.

— Necip Fazıl'ın Büyük Doğu gazetesi de Etem İzzet Benice'nin Rotatif tesislerinde basılırdı.

Necip Fazıl çok istediği halde, kendisi bir matbaa kurmak imkânını bulamamıştı.

— Bir gün bir konuşma sırasında kendisine sen gericisin dendiği zaman.

— Necip Fazıl da nasıl anladınız, biz her halde sizin geçmişinize dokunduk, diye cevaplandırdı.

— Akşam gazetesinin değerli yazarlarından biri de Şevket Rado'dur.

— Şevket Rado, yazılarında daima akıcı bir üsluba sahip olmasına dikkat eder, okuyucunun anlayabileceği şekilde ve ekseriye terbiye ve ahlâk üzerine yazdığı yazılarla tanınan efendi kalem sahibi bir şahıstır.

Daha sonraları gazetecilik hayatına Yapı-Kredi Bankası'nın çıkardığı (Hayat) mecmuasında devam etmiştir.

Büyük şair Orhan Seyfi Orhon'da Yusuf Ziya Ortaç'ın bacanağıdır.

Orhan Seyfi Orhon (Çınaraltı) mecmuasının sahibidir.

Kendisi o yıllarda İstanbul Erkek Lisesi Edebiyat öğretmeni idi. Çınaraltı mecmuasında (ilk bahar ve gençlik) adlı yazdığı bir yazıdan dolayı öğretmenlikten vekâlet emrine alındı ve bir daha da eski vazifesine döndürülmedi.

Orhan Seyfi lirik şiirimizin en değerli ozanıdır.

Çınaraltı mecmuasının İstanbul bayiliği yaptığım sıralarda kendisi ile hemen hemen her hafta görüşürdüm.

İstanbul terbiyesi görmüş bir âsîlzade olan şair, münis mizaçlı hoşsohbet, saygıdeğer biri olarak gördüğünü bir daha unutmayan üstün zekâli değerli bir İstanbul efendisiydi.

Ayakkabılarının üzerine daima tozluk takardı.

Cumhuriyet gazetesinin sahiplerinden Doğan ve Nadir Nadi babaları öldükten sonra gazeteyi beraber idare etmişlerdir. Doğan Nadi oturaklı sistemli disiplinli çalışmayı seven hovarda ve biraz da çapkın ruha sahip bir yazardı.

Nadir Nadi sakin bir başyazardır. Ve bugün 60 küsur yıldanberi yayımına devam eden Cumhuri-

yet gazetesi yayın şeklini hiç bozmadı.

Babiali'ye gelen en delişmen korkusuz yazar ve gazetecinin biri de Nizamettin Nazif Tepedelenlidir.

İstiklâl isimli gazetesinin asabi heybetli Babiali yokusundan aşağı yürürken küçük dağları sanki ben yaratım der gibi bir tavır olup nüktedan ve küfürbazdır.

Beşiktaş seçim arifesinde yaptığı bir siyasi konuşmada Adnan Menderes'e armut gibi adam diye hitap edince hakkında takibat başlatıldı. Fakat kendisi bu konuşmasında ben kimseye armut demedim (Mahmut) dedim yanlış bir anlam vardır diyece takibattan vazgeçildi.

Nizamettin Nazif yolda yürürken ellerini daima arkasına bağlayarak yürür sağına-soluna şaka yapmayı seven rahat bir gazeteci idi.

Sonraları gazetesinin yayımına son vererek bazı gazetelerde baş yazarlık yapmıştır.

Babiali'nin unutamıyacağı isimler arasında Necip Fazıl Kısakürek bulunur. Büyük Doğu gazetesinin sahibi olan Necip Fazıl Kısakürek (Büyük Dogucular) diye kurduğu bir topluluğu bulunmaktadı.

Kendisi sinirli ve celalli hırçın kalemini budaktan esirgemeyen bir gazetecidir. İnsanın yüzüne baskarken aklı daima başka yeredir.

Yüzündeki (tik) hareketleri eksik olmayan bu değerli şair Türkiye'de Eskişehir-Kütahya-Bitlis-Van-Muş-Urfa-Mardin vilayetlerinde kendine mahsus bir saygınlık duyulan kişilik sahibi olmuştur.

Necip Fazıl Kısakürek kendi sahibi olduğu Büyük Doğu gazetesinin sağ alt köşesinde hergün bir yazı yazmayı da ihmal etmezdi. Günlük yazılarının birinde yazısının başlığı (Namussuzluk) diye başlayan bir yazıldı.

Necip Fazıl yazısında dünyada namussuzluk türlü türlü olup beş basamaklıdır demekle yazısına şu veya bu adama atfen diye isim mevzu etmemekteydi.

Fakat bu yazı o zaman değerli yazarlarımızdan birine atfen yazılmıştı.

Falih Rifki Atay, Necip Fazıl'ı mahkemeye verdi.

Fakat F. Rifki yerine avukatı (hatırladığım kadarı ile) Cehdi Türeli göndermişti. Ben de Büyük Doğu'nun İstanbul bayisi olduğum için beni ve gazetesinde çalışan bütün emanlarını mahkemesini dinlememiz için çağırıldı.

YARIN: Peyami Safa, Ref'i Cevad Ulunay, Ali Naci Karacan, Sedat Simavi.

Necip Fazıl

M. Faruk GÜRTUNCA

(1904-1982)

1922 yılında Selanik'te Yeni Asır gazetesi ile Nefir dergisinde gazetecilik mesleğine başladı. Hergün gazetesinde başyazarlık yaptı.

"Bu Aslana Dokunmayın", "Kıbrıs Destanı" adlı şiir kitapları yayımlandı. Çocuk Sesi, Her Hafta, Heray dergilerinin yayıncılığını yaptı. Basın Şeref Kartı taşıyordu.

Şevket RADO

1913 yılında Üsküp Radoviş'de doğdu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun. Gazetecilik mesleğine 1932 yılında Son Posta gazetesinde başladı.

Tercüman gazetesinde yazdı. Türkiye'de dergisinin genel yayın yönetmenliğini yaptı.

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.2617

Bebek bakımında yangın çıktı

MOSKOVA - Sovyet Başkenti Moskova'daki bir bebek bakımında, ısıtma sisteminin deposundaki patlama sonucu yangın çıktı. Yangında, çok sayıda bebek yaralandı.

Yerel bir gazetenin dün verdiği habere göre, telefonu bulunmayan bakımında, yangın çıktı ve itfaiye ekipleri geldiğinde bakım merkezi tamamen yanmıştı.

Gazete, ağır yanık yarası alan bebeklerin sayısını vermedi, ancak 39 bebeğin yangın çıkar çıkmaz binadan tahliye edildiğini bildirdi.

Yetkililerin, olayla ilgili olarak soruşturma başlattıkları kaydedildi.

SICAKLAR Beyin kanamalarında artış oldu

ERZURUM- Doğu'da aşırı sıcaklar nedeniyle beyin kanamalarında önceki yıllara göre yüzde 25'lere varan artış olduğu bildirildi. Vatandaşlar devam eden sıcaklara karşı uyarıldı.

Erzurum Numune Hastanesi Beyin ve Sinir Hastalıkları Uzmanı Dr. Hasan Yener, özellikle sıcak havalarda, güneş ışınlarının direk temasıyla beyin damarlarında genişlemeler olduğunu, bunun da beyin kanamalarına yol açtığını söyledi. Beyin kanaması riskinin yaşlı ve yüksek tansiyonlulara, daha da arttığını kaydeden Dr. Yener, şöyle konuştu:

"Tansiyonu yüksek olanların, tuzsuz yiyecek almaları ve tansiyon düşürücü ilaçlarını düzenli kullanmaları gerek. Bu tür rahatsızlığı olup da güneşli maruz kalanlardan, subarakonit denilen kanamalara sıkça rastlanmaya başladı. Bunun da belirtisi baş ağrısıdır. Bu tür hastalar en kısa sürede bir hekime başvurmalıdır."

BABIALI'de 50 YIL...

Yazan: Emekler gazete başbayanı Ziya SİRMAN

Yayına Hazırlayan: Osman Akkuşak

6

Sedat Simavi, Hürriyet'i Burla biraderlerin desteğiyle çıkardı!...

— 1938 yılı İkinci Dünya Savaşı'nın başladığını ilk olarak Akşam gazetesi yazmıştır.

— O gün Türkiye en telaş ve sıkıntılı günlerini yaşamıştı diyebilirim.

— O günlerde Türkiye'de ekmeğe-şeker vesika ile satılmaya başlandı. Hatta ekmeğe ağır işçi ve normal diye sınıflandırıldı.

— Halk mısır ununu öğütüp ekmeğe yaparken bir kısım insanlarda İstanbul'da askerinin izniyle çıktığı cumartesi günleri asker tayinlerini alıp, açıklarını yemeğe çalışmaktaydılar.

— Alman-Rus Savaşı devam ederken bütün dünya da acaba bizde savaşa girecek miyiz düşüncesindeydi.

— Türkiye'nin savaş sıralarında başında bulunan İsmet İnönü ihtiyatlı siyaset ile bu savaştan uzak tutmuştur.

— 1948 li yıllarda Babiali'de yeni bir gazetenin çıkacağı söylentileri dolayıyordu. Sedat Simavi sahibi olduğu 7 Gün mecmuasından sonra (Hürriyet) isimli bir gazetenin yayınlanacağı kulaktan kulağa dolayıyordu.

— Fakat maddi imkânsızlıklar Sedat Simavi'yi düşündürüyordu. Bütün bunlara rağmen bazı enlakını satıp ve duyduğumuza göre (Burla biraderlerin) de yakınlığı ile (Hürriyet'i) çıkardı: 1 Mayıs 1948.

— Kendisi de gazetesinin baş yazarı oldu. Kıbrıs davasını savunuların başında gelen Sedat Simavi otoriter sakin yazarlarımızdan olup bugün bıraktığı gazetesini Haldun ve Erol Simavi kardeşler Türkiye'nin en büyük gazetesi haline getirmişlerdir.

Bugün Hürriyet gazetesinin büyük gazete haline gelmesini sağlayan mevzuun başında (Lonord Dünya) olimpiyatları gelir diyebilirim.

— Çünkü Türkiye bu olimpiyatlarda dünyaya isim ve büyüklüğünü bir kere daha göstermiştir.

— Babiali'ye gelen en değerli kalem sahibinden biride (Peyami Sefa'dır). Kendisinin uzun müddet çıkardığı (Türk Düşüncesi) dergisinin İstanbul banyılığını yaptım.

— Kendisi ile mecmuasının hesabını ödemeye gittiğim zaman daima benimle sohbet ederdi.

— İnsana o kadar dikkatle bakardı ki sanki o esrarengiz bakışlarında insanın kalbinden geçeni okuyacak kadar görüşleri kuvvetli İstanbul beyefendisiydi.

— Mecmuasının satış parasını götürdüğüm zaman daima kahve içersin Ziya diye zarfın içinde kibarcana maddi lütufta bulunmayı hiçbir zaman unutmazdı.

— Bir sohbetimiz sırasında bana Ziya evladım, bizler artık yaşlandık. A'dan Z'ye kadar bütün hastalıkları geçirdim ömrümüzün sonlarını yaşıyoruz dedi.

— Yazılarında daima (solu) kötülerdi. Kendisinin mecmuası olan Türk Düşüncesi'nin dağıtımını yaptığım zaman seneler hiçbir zaman kravatızsız, yakası açık görmemiş desem yanlışmış olurum. İkinci ismi (Server Bedii) olan Peyami Sefa kalemi çok kuvvetli değerli bir yazar ve romancı idi.

— Babiali'nin üstadlarından biri de Refi Cevat Ulu-naydır.

— Refi Cevat ilk olarak benim Babiali'de bulunduğum yıllarda Yeni Sabah gazetesinde yazılar yazardı.

Refi Cevat Ulu-nay, Kadıköy yakasında Yunus semtindeki kendi çiftliğinde ikamet ederdi. Çiftliğinde çeşitli hayvan türleri bulunup hergün gazeteye gelince açık olarak hayvanların çiftleşmelerini etrafında kadın-kız olduğunda bakmadan anlatmayı çok severdi.

— Yıllar sanki bir su gibi geçip giderken 1950 yılında Ali Naci Karacan Milliyet gazetesini çıkardı.

— Ve gazete Kılıç Ali Paşa'nın hatıralarını neşrederken İstanbul'da yüksek satış yapıyordu.

Bir ara gazete altı ay gibi yayınına ara vererek büyük yeniliklerle tekrar yayına başladı.

— Milliyet ilk çıkışında Ali Naci Karacan, Nuri Akça ile ortak olmuştu.

Sonra Adnan Menderes'in Başkanlığı'nda Ali Naci Bey'e çok yakınlığı olmuştu.

Ali Naci Bey-Adnan Menderes'in akıl hocasıydı. Milliyet gazetesinin İstanbul bayılığını uzun yıllar yaptığım için Ali Naci Karacanla daima beraber oldum.

Kendisi haftada bir-iki gece gazetesi çıkarken yanıma gelir:

— Monşer Ziya bana bir demli çay söyle içeyim, derdi.

Bir gece geldiğinde yanında kendisine benzeyen bir genç vardı.

Mütemadiyen Naci Bey diye sorular soruyordu.

Bu bey benim de merakıma mucip oldu. Ve ben de ali Naci Bey'e:

Yanımdaki bey kimdir diye sorunca kulağıma eğilerek, benim E.... oğlum. Baba baba diye hitap etmez monşer Ziya dedi ve bende gülüp anlamamazlığa geldim.

— Ali Naci Bey hergün şimdiki Defterdarlık binasının bulunduğu yerdeki dükkânımıza uğrar gazetesinin durumunu sorar.

— Ve meşhur ahçı Fettah efendinin yumurta salatası ve Arnavut ciğeri yemeği unutmazdı.

Ali Naci Karacan yanında para taşımayı hiç sevmezdi.

Nişantaşı Emlak caddesindeki evinden bizim dükkânımıza hususi taksi ile gelir ve şoförün parasını vermeyi söylerdi.

— Kendisi ile uzun müddet beraberliğimde hiçbir zaman papyon kravatızsız açık yakalı gömlekle görmedim.

— Ömrünün son gününe kadar 18 yaşında bir delikanlı gibi hareketli temiz giyinmeyi seven saygıdeğer büyük bir hem yazar hem de gazeteci idi.

— Yazılarını daima sol kolunda altın kol saati ek-sik olmayan sol el ile yazar ve sonrada bakın çocuklar yazım güzel mi okuyayım da dinleyin iyi olmayan tarafı varsa söyleyin derdi.

— Yazılarının gazetede neşredilmeden evvel daima eleştirilmesini bütün samimiyetle darılmadan isterdi.

Kendisini bu satırlarımda bir kere daha rahmetle

namimustearı serbet Bedii olan Peyami Sefa'dır.

Ercüment Karacan, babasına, “-Naci Bey!” diye hitab ederdi.

Bedii Fâik, gözünü budaktan esirgemezdi.

anmadan geçmem. Nurlar içinde yatсын.

Türk gazeteciliğine büyük bir önder olarak kurduğunu Milliyet gazetesi daha nice uzun yıllar yaşamasına devam etsin.

— Türk matbuatına ve gazeteciliğine bir isim bırakmış olan yazarlar arasında Bedii Faik Akın gelirdi.

Milliyet gazetesi yayınına ara verdiği 1950-1951 yılları arasında sahibi bulunduğu (Dünya) gazetesinin İstanbul dağıtımını yaptığım sırada kendisi ile bir gün konuştum. Tanıştırdım.

— Diyebilirim ki Türkiye'de gazeteciler arasında en güzel, en temiz, en kibar giyinmesini bilen nazik asil bir beyefendidir.

— Ayakkabısının üzerinde gördüğüm müddette toz bulunmayan tek renk kravat tek renk elbise giyen siyah ve mavi renkleri çok seven Bedii Faik gözünü budaktan esirgemeyen kalemi kuvvetli değerli yazardır.

Hatta 1950-1951 li yıllarda Dünya gazetesinde yazmış olduğu bir yazıdan dolayı bir ay gibi bir cezaya çarptırılıp hapse atılmıştır.

— Ankara'nın değerli yetiştirdiği gazetecilerden biri de eski ticaret bakanlarından Cemil Sait Barlas'tır.

— Sahibi olduğu Hürses gazetesinin İstanbul bayılığını yaptığın sıralarda Cemil Sait Beyle birkaç kere görüştim.

— Kendisi hoş sohbet konuşkan-hatırlı karşınsındaki insanı hiçbir zaman hakir görmeyen Ankara beyefendisiydi.

— Türk gazetecilik ve yazarlık mevkiine yakın tarihin yazarlarının hatta ve hatta geleceklelerin en büyük örneği olan Abdi İpecki unutulmaz bir meşale olarak içimizde daima yaşamaktadır.

Abdi İpecki'yi ilk olarak Kırmızı-Beyaz spor mecmuasında tanıdım.

Munis-ağır başlı-vakur-sakin hoşgörülü bir ruha sahip olan Abdi İpecki ile 20 küsur yıl Milliyet gazetesinde beraberliğimiz olmuştu.

Sesinin yumuşaklığı, insanla konuşurken dikkatli bakışları, konuşan kim olursa olsun onu dikkat ve sevgiyle dinlemesi nasıl bir büyük insan olduğunu anlamak güç değildir.

— Abdi İpecki gazeteye geldiği hergün benden gazetenin günü gününe nasıl gittiğini sorar, bilgi alırdı.

— Yakın tarihin Türkiye'de yetişen en büyük yazar ve gazetecisi olan Abdi İpecki koltuğuna gazetesini alıp sattığını söylersem inanın yalan söylemiş olurum.

Kendisi o kadar mütevazı ve saygıdeğer efendi şahsiyet sahibi iyi bir yazar, iyi bir gazeteci, hatta iyi bir idareciydi.

YARIN: 936-986 arasında çıkan gazeteler, sahipleri ve banyeleri...

Şimdiki dağıtıcılık bir memuriyete dönüşmüştür Anadolu'ya sevkiyat için gazeteler adeta birebirleriyle yarıştırdı

İz bırakanlar

Abdi İpeççi - Tahsin Demiray - Arif Oruç - Hüseyin Cahit Yalçın - Falih Rıfkı Atay - Doğan Nadi - Etem İzzet Benice - Nizameddin Nazif - Zeyyat Ebüzziya - M.Faruk Gürtunca - Habib Edib Törehan - Mitat Perin - Kemal Uzan - Zekeriya Sertel...

Ali Naci Karacan, Peyami Safa, Apdi İpeççi bir gün sohbet ederken ben de yanlarında bulunuyordum. O zaman Babıali'de büyük gazeteci-yazar transferi başlamıştı.

Konuşmaları bir ara bu mevzuada döndü. Peyami Safa, Ali Naci ve Apdi İpeççi'ye dönerek; Apdi! Apdi! Bu gazete ne ben ve ne de sen giderken hiçbir şey kaybetmez. Çünkü okuyucu bu gazete-yi bir kere sevmiştir. Ve daha sever ve devam eder dedi.

Apdi İpeççi ve Ali Naci hiç bir cevap veremediler. İşte bugünkü Milliyet gazetesi bu sözün doğruluğunu ispat etmektedir.

1935 yılından 1986 yılına kadar Babıali'de neşriyatına devam etmiş, edememiş şu gazeteleri sayabiliriz. Yarın, Tanin, Son Havadis.

Vakit, Kurun, Zaman, İstiklal, Çiftçi, Hakikat, İstiklal, Tasvir, Akşam, Vatan, Yeni Sabah, İkdam, Son Saat, Haber, Son Dakika, Demokrat Türkiye, Son Telgraf, Gece Postası, Büyük Doğu, Ekspres, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Tercüman, Sabah, Türkiye, Millî Gazete, Babıalide Sabah, Günaydın, Yeni Asır, Söz, Hürgün, Tan, Güneş, Ekonomi, Ticaret, Gün vs.

Yukarıda hatırlayabildiğim kadarı ile bu gazetelerin büyük bir kısmı ekonomik şartlar yüzünden neşirlerine son vermişlerdir. Birde bunlardan başka değerli mizah mecmuaları arasında (Karikatür, Şaka, Mizah) dergileri de aralıklarla yayınlarına nihayet vermişlerdir.

Türkiye'nin en çok satan çocuk ve kadın moda mecmualarından Tahsin Demiray'ın, Binbir Roman, Yavrutürk ve Eviş mecmualarıydı.

Tahsin Demiray gayet ciddi, otoriter sert mizaçlı İstanbul efendisiydi.

Babıali'de gazete sahiplerini de şöyle sıralayabilirim: (Yarın) gazetesi Arif Oruç, (Tanin) gazetesi Hüseyin Cahit Yalçın, (Dünya) gazetesi F. Rıfkı Atay (Bedii Faik) Akın, (Akşam) gazetesi Necmeddin Sadak-Kâzım Şinasi Dersan, (Vakit-Kurun) gazetesi Hakkı Tarık-Asım-Rasim vs., (Zaman) gazetesi Nusret Sefa Coşkun, (İstiklal) gazetesi Nizamettin Nazif Tepedelenli, (Çiftçi) gazetesi Orhan Mete, (Hakikat) gazetesi Doğan Hadi, (Tasvir) gazetesi Zeyyat Ebüzziya, (Vatan) gazetesi Ahmet Emin Yalman, (Yeni Sabah) gazetesi Cemalettin Saraçoğlu-Safa Kılıçoğlu, (Haber) gazetesi Hakkı Tarık vs., (Son Dakika) gazetesi Hakkı Tarık vs., (Demokrat Türkiye) gazetesi M. Ali Aybar, (Son Telgraf-Gece Postası) Etem İzzet Benice, (Büyük Doğu) gazetesi, Necip Fazıl Kısakürek, (Hergün) gazetesi M.Faruk Gürtunca, (Son Posta) gazetesi Selim Ragıp Emeç, (Yeni İstanbul) gazetesi İ.Habib Törehan-Kemal Uzan, (Ekspres) gazetesi Mitat Perin, (Cumhuriyet) gazetesi Yunus Nadi ve oğulları, (Milliyet) gazetesi Ali Naci Karacan-Nuri Akça-Ercüment Karacan-Aydın Doğan, (Hürriyet) gazetesi Sedat-Haldun-Erol Simavi, (Tercüman) gazetesi Kemal Ilıcak, (Sabah) gazetesi Dinç Bilgin, (Günaydın) gazetesi Haldun Simavi, (Yeni Asır-Söz) gazetesi Dinç Bilgin, (Hürgün) gazetesi Erol Simavi, (Tan) gazetesi Zekeriya-Sabiha Sertel, (Tan) gazetesi Haldun Simavi, (Gün) gazetesi Ercüment Karacan, (Güneş) gazetesi Mehmet Ali Yılmaz.

Yukarıda belirttiğim gibi 1935-1986 yılları arasında elli yıllık zaman için de Babıali'de kırka yakın gazete çıktı diyebilirim.

Bu gazetelerin içinde sahiplerinin Rahmetli olmaları ve bugünün ekonomik şartlarını düşünerek yayınlarına nihayet vermişlerdir. Babıali'de her gazetenin yayıncı ayrı şahıslardır. Buna göre Yarınçı Tüysüz Halit-Tancı Kambur Hüseyin-Akşamcı Nail-Milliyetçi Ziya-Hergüncü Faruk-Vatançı Şapkacı Fazıl-Hayatçı İrfan-Son Dakikacı Yumak Mustafa-Cumhuriyetçi Mehmet-Halit-Tercümançı İhsan-Hürriyetçi Hasan-Son Havadisçi Hüseyin-Tahsin Demirayın Bayii Fuat-Yeni Sa-

bahçı Osman gibi dağıttığı gazetelerin isimleri ile anılırlardı.

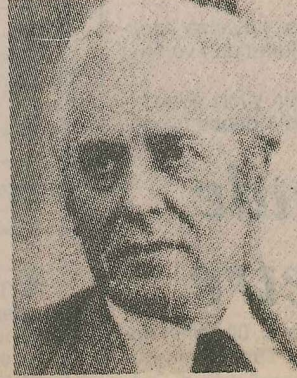
İstanbul'da çıkan gazeteler o zamanlar yurdun başka yerlerinde basılmazdı. Anadolu'ya ilk gazete gönderilmesi (Akşam) gazetesinin öncülüğü ile başlamış olup, diğer gazeteler de dahasonra kamyonlarla sevkiyata başlamışlardır.

Anadolu'ya gazete sevkiyatı için gazeteler adeta birebirleriyle yarış ederlerdi. Gazeteleri taşıyan şoförler seçmece alınırdı. Bunların içinde İstanbul-Ankara yolunu dört saat 20 dakikada kateden rüzgâr gibi hızlı sürücüler bulunmaktaydı.

yapmış olan Çemberlitaş'ta Boksör Şerif, Sultanahmet'te Kör Ali, Beyazıt'ta Parmaksız Hıfzı, Şehzadebaşı'nda Çolak Mazhar, Laleli'de-Koska'da Bulgaryalı Mehmet, Kavun Fahri, Aksaray'da Kadri-İsmail-Kör Sait, Saraçhane'de Mincöz Mehmet, Fatih'te Topal Ali-Mümin, Balat'ta Muhtar Sadık, Karagümrük'te Topal Halit-Şaban, Eyüp'te Kambur Rıfat, Defterdar'da Mehmet Ağa, Sağmacılar'da Yılmaz Türer ve Arap, Çekmece'de Ankaralı İsmail, Yeşilköy'de Hamid, Bakırköy'de Zaren-Koço-Faruk, Köprü Altı'nda Kör İhsan, Meşhur Kitapçı Kemal, Beşiktaş'ta Karaoğlan, Hamdi Baba, Mehmet-Niyazi kar-

Tahsin Demiray

Mithat Perin

Doğan Nadi

Bunlardan bazıları süratli gitmeleri sebebiyle hayatlarını dahi kaybetmişlerdir. Hayatlarını kaybedenleri burada rahmetle anarım.

Anadolu'ya gazeteler İstanbul'dan gitmeden evvel Babıali'de bazı yayın ve dağıtım şirketleri kurulmuş olup, sonraları bu şirketler de kendiliğinden kapanmıştır.

Bunlardan Ankara'ya gazete sevkeden (Akba), Anadolu'nun diğer şehirlerine sevkeden (Basın Bayiliği) ve İzmir'e sevkeden (Hamdi Bekir Gürsoy)'ları hatırlatmak isterim. Daha sonraları da (Sabri Özakar) taşraya uzun müddet gazete ve mecmua sevkiyatı yapmıştır. 1935-1945 yılları arasında gazeteler satışlarını arttırmak için futbol karşılaşmalarına cumartesi ve pazar günleri yevmiyeli müvezziler (gazete) satıcı gönderirlerdi.

Ayrıca İstanbul'un hangi muntkasında bir hadise olunca ertesi günü oraya daha fazla gazete gönderilirdi. Bugün Babıali'de o hareketli-canlı gazetecilik kalmamıştır.

Şimdi gazete dağıtıcılığı bir nevi memuriyete yönelmiş durumdadır.

Babıali'de 1940 yılından 1970 yıllarına kadar gazete bayiliği ve dağıtıcılığı saygınlık kazanmış bir meslek olarak devam etmiştir.

İstanbul'un her ayrı semtinde dağıtım ve satıcılığı

deşler daha sonra Mehmet-Ahmet Talun kardeşler, Ortaköy'de Yüksel Mehmet Ali, Şişli'de Agop, Şükür Kartal, Levent'te Vahap, Kadıköy'de Hacı Mustafa (Harcar) Efendi, Yakakçı-Pendik'te Aziz Gül ve evlatları Reşat Gül, Şinasi Gül, akrabası Engin Akdamar. Üsküdar'da Ayı Ahmet (Ekin) ortağı Saim Ağabey ve oğulları Remzi-Mesut Ekin, Paşabahçe'de Mehmet, Beykoz'da Enver-Şekerci Rıfat'lar iyi bir dağıtıcı ve satıcı olarak isim bırakmış şahıslardı.

Ayrıca Babıali'de madrabaz diye ikinci el dağıtıcılar arasında Yusuf Ağabey, Adil Baba, Todori Usta, Faik ve Remzi Ağabey, İsmail ve Cevdet Köksal kardeşler, Eğinli Mustafa Efendi, Yamuk Mustafa, Halit Üstükarci, Cumhuriyetçi Halit Ağabey, Nail Sırman, İhsan Çakıt, Necdet Eröktem, Fazıl-Nazmi Ünverdi kardeşler, Editör Nihat ve Kemal Özcan kardeşler, Mehmet Yazar Ağabeyimiz, Üsküdarlı Deli Bahattin'i sayabilirim.

Bundan 30-40 yıl evvel gazeteler daima kendi basıldıkları yerlerden madrabazlar (bayiler) tarafından gece saat 2-3 ve 4'lerde gelip alınırdı.

O zamanlar gazeteler şimdiki gibi büyük baskılar basmadığı için makinaları 2 ve 3'ten sonra baskıya başlardı.

YARIN: Sait Faik, Bedii Faik, Peyami Safa, Necip Fazıl, Turhan Selçuk'la ilgili olaylar Tahsin Demiray, Orhan Birgit ve büyük baskı ustaları...

BÂBİÂLİ'de
50
YIL...

Yazan: Emektar gazete başbayı Ziya SİRMAN

Yayına Hazırlayan: Osman Akkuşak

8

“Doğru”yu körkadı gibi yazan “Hür Adam” gazetesi sahibi Sinân Omur, Adliye koridorlarında sürünüp durmuştur!...

Sol şakşakçılar, zengin şakşakçısı kesildiler...

Bir zamanlar Babiali'de solun şakşakçılığını yapanlar şimdi artık kendilerini zenginlerin şakşakçılığına bırakmaktan alamamaktadırlar.

Bu durum karşısında Babiali'de ne o değerli yazarları ve ne de gazetecileri görmek mümkün değildir.

Zamanın değerli yazarlarından 40 yıllık Bedii Faik bir toplantı sırasında Türkiye'de televizyon kurulacağı söylentilerini duyunca gazete sahiplerini uyarak reklamların azalacağından söz edince gazete sahipleri karşı çıkmışlardı.

Şimdi gazete sütunlarında reklamların azaldığını gördükçe Bedii Faik'e ve o günkü görüşlerine hak vermemek elde değildir.

Dünyanın her yerinde kıymet verilen basının yaşaması için bazı devlet televizyonları aldığı reklam gelirlerinin bir kısmını basına vermektedirler.

Türkiye'de neden böyle düşünülemez anlaşılmaktadır. Çünkü bazı gazeteler bugün ekonomik sorunlar sebebiyle zor şartlar altında ayakta durmaktadır.

Bedii Faik Akınlı yaptığım bir söyleşi sırasında başından geçen enteresan bir olayı unutamadığımı dile getirmiştir.

Hikâyecî-yazar Sait Faik Abasıyanık Fransa'ya gitmek için pasaport ister ve sen komünist birisin, veremeyiz derler.

Bedii Faik araya girer ve kendisinden yaşça büyük olan ve isminin içinde (Faik) olan Sait Faik'e, oğlu zannedilerek pa-

saport verildiğini gülerken anlatırdı.

Babiali'ye gelmiş geçmiş büyük yazarlar hiçbir zaman parayla satın alınmamıştır. Bu bir hakikattir.

Peyami Sefa Cumhuriyet gazetesinin daima (sol)u müdafaa ettiğini yazılarında daima hatırlatmış ve bu tezinde başarılı olmuştur.

Alman-Rus Savaşı'nın başladığı İkinci Dünya Harbi'nde o zamanın değerli yazarlarından -Hüseyin Cahit Yalçın-Necmeddin Sadak-Falih Rifkı Atay-Mümtaz Faik Fenikler yazdığı makalelerinde ayrı ayrı görüşlere sahiptilerdi.

Kimi Almanlar'ı, kimi Fransızlar'ı, kimi İngilizler'i, kimi Amerikalılar'ı savunurdu.

Gazete sahipleri ve unutulmaz yazarlarla hatıralarını-yaşanmış anılarını kaleme aldığım (gelip geçenler) (Babiali) denen bu kubbe altında hoş bir seda bırakabilmişlerse ne mutlu onlara.

— 1935 yıllarında yazarlığın ve gazeteciliğin okulu olarak acı-tatlı birçok hatıraları geride bırakıp 1950 yıllarında girdiğim Milliyet gazetesi çatısı altından (Babiali'ye) veda ederken

— Kuşaklara göre

— Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rifkı Atay ve Necmeddin Sadak Beyleri en değerli yazarlarımız diyebilirim.

1960 inkilâbından sonra Yasıada Mahkemeleri başlamıştı.

Neticede Menderes-Zorlu ve Polatkan'ın idamlarına karar verildi.

Fakat ne zaman yerine getirileceği belli olmadığı için gazeteler baskularına temkinli olarak yavaş devam ederlerdi.

Nihayet gün belli olunca gazeteler yayımları'na sabah saat 7'den sonra başladı.

Ben de o sıralarda Milliyet gazetesinin İstanbul dağıtımını yapıyordum.

O gün bayiler matbaanın kapısında beklerken binbir türlü ağzına alınmayacak küfürler ederken Ercüment Karacan'la-Nurettin Demirkol yanıma gelerek Ziya Bey niye küfür ediyorlar deyince ben de kendilerine normaldir efendim diye cevap verince,

Kendileri Allah sana sabır versin diyerek utancından yanımdan uzaklaştılar.

Babiali'de bayilik yapmak o zamanlar bir sabir ve hoş görürlük isterdi.

İstanbul'dan taşraya, Trakya'ya ilk gazete sevkıyatı Nail Demirkan-Esat Ekicigil ve Sabri Zambak tarafından başlatılmıştır. Yıl 1935-1950 arası.

Babiali'den posta aracılığı ile giden o zamanın gazeteleri yerlerine bir-iki gün sonra hatta kış aylarında bir haftada ulaştığı olurdu.

Babiali'de kokulu mecmuayı (Yasemin) adı ile Mahmut

Zeki, k okulu gazeteyide (Son) ismi ile Haldun Simavi çıkarılmıştır.

İlk (Cinayet) gazetesi, İbrahim Ezer'in dağıttığı Halit Fahri Ozansoy'un oğlu haftalık olarak Gavsı Ozansoy tarafından çıkarılan (Hadise ve Harman) gazeteleridir.

Bu gazeteler Türkiye'de yalnız cinayet haberlerini yayınlardı.

Babiali'de bundan 50 yıl önce gazeteler Rotatif dediğimiz matbaa makinalarıyla siyah-beyaz olarak süratleri saatte 70-80 bin adet olarak basılırdı.

— Babiali'ye temiz baskı yapan değerli ustalar gelmiş olup bunlardan

— Halit-Onnik-Yakup-İpek gömleklî Orhan-Aram-Yani-Mengene Mehmet-Selahattin-Mithat-Tahsin-Topal Sabahattin, Hakkı, Zampara Zihni-Osep-Nevzat-Yeni Sabahcı Ahmet-Şahap-Kürt Mustafa-Bodur Kemal-Bodur İsmail-Adil-Abdürrahim-Cengiz-Arap Sadık-Recep-Aptullah gibi vazifesinde değerli çalışkan dürüst olan bu ustaları hatırlamak ve hatırlatmak isterim.

YARIN: Alâaddin Berk-Aziz Nesin-Rifal İlgaz-5. Ali-Hayrı Alpar-Remzi Tazanoğlu-Ümit Deniz-Bedirhan Çınar-Gavsı Ozansoy-Vasfiye Özkoçak vb.

İSİMSİZ KAHRAMAN

940 yıllarda Çağaloğlu'ndan Eyüp'e hergün iki defa kar-fırtına-yağmur demeden inip çıkarak gazete dağıtan Yusuf Eryentür

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi

No 2E.2617

BÂBİÂLİ'de
50
YIL...

Yazan: Emekler gazete başbayı Ziya SİRMAN

Yayına Hazırlayan: Osman Akkuşak

Cemal Refik, Remzi Tozanoğlu, Bedirhan Çınar, Ali Karakurt, Gavsî Ozansoy, Muzaffer Celâsun, Vasfiye Özkoçak, polis ve adliyenin yıldızları arasındaydılar!...

Babiâli'de en ucuz gazete Cemal Kutay'ın çıkardığı Halk gazetesiydi

Adliye muhabirleri

Babiâli'de yetişen ve bu memleketin gözü kuşağı, savunucusu olan değerlerin arasında eskiden beri devam eden sürtüşmeler yüzünden maalesef birbirlerinin onurlarını kırabilecek düzeye kadar gelmektedir.

Bazı bu sürtüşmeler insanı olur-olmaz düşüncelere sevk ediyor.

İnsan içinden acaba bu yazarlar neden birbirleri ile ağıza alınmayacak derecede olunca gazetesinin satışlarını artırmak için mi diyeceği geliyor.

Türk matbuatının değerli kalemşörleri bu önemsiz söz düellolarını bir tarafa bırakıp millet ve halkın menfaatlerini dile getirecek verimli yazarlar yazsanız, okuyucularınız sizleri daha çok okur, sever, sayar düşüncesindeyim.

Yakın tarihin savaşlarından Kore'de ateş hattına girip resim çeken havadis gönderen gözü pek ilk Türk gazetecisi Alaattin (Berk)'tir.

Mizah vasidesinde solcu Marko Paşa ile sağcı Karakedi gazeteleri fikir ve siyaset güldürüsünün çeşitli örneklerini vermişlerdir. Ömer Öztürkmen'in çıkardığı Karakedi isimli mizah gazetesi zamanında satış rekorları kırmıştır.

— Siyasi ve ekseriya köyden haberler veren 4 sayıfelik gazetelerden Karagöz, Köroğlu, Hemşeri, Dede isimli yayınlar düz makinada dedigimiz baskı makinalarında basıldı.

— Yazdığı (toplum ve sosyoloji) adlı Türk milli eğitimi ders kitapları arasına giren eseri ile Babiâli'de değerli unutulmaz isim bırakarak Akciğer rahatsızlığından rahmete kavuşan büyük yazar Necmeddin Sadak, Ali Naci Karacan'ın çok hovarda, bonkör insana kıymet veren Türkiye'nin Avrupa Basın Atışeliği yaptığı yıllarda Fransa-İspanya hududunda arabası ile yaptığı bir kazayı müteakip arabayı orada bırakıp

maddiyata önem vermediğini dile getirdi.

Bugünkü (T.G.S.) Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın, Basın Dağıtıcılar Derneği'nin kurulmasına ön ayak olan Dünya gazetesinin hukuk yazarı Hayri Alpar saygıdeğer hoşsohbet bir kişiydi...

— Babiâli'nin gelmiş geçmiş spor otoritelerinden ve yazarlarından Şazi Tezcan, Con Kemal, Onan bir futbol müsabakasında saha içinde sinirlenip maçın hakemine yumruk atarak boykot alan Necmeddin Sadak'ın damadı olan Necdet Erdem, Asaf Ayrıç, Sulhi Garan, Teyfik Unsi, Fahri Somer, Eşyak Aykaç, Gündüz Kılıç, Necmi Tanyolac, Yavuz Bayraktar, Halit Kıvanç, Kahraman Başçum ağırbaşlılık otorite ve ciddiyeti ile Babiâli'de büyük isim bırakarak aramızdan zamansız ayrılan Namık Sevik unutulmayacak birer değerlerdir.

Gazeteciliğe, yazarlığa Akşam gazetesinde başla-yor, Milliyet gazetesinde devam ettirip eski klişecilerinden Kenan Dinçman'ın damadı olan romancı Ümit Deniz'in, (kırk yıl) yakasında kış-yaz kırmızı karafili eksik olmazdı. Ümit, katıldığı her topluluğa neşe saçan Babiâli'ye kendini kabul ettirmiş değerlerden biridir. Rahmetle anarım.

— Cemal Refik'ten sonra adliye koridorlarında başlıklı yazılar ile Remzi Tozanoğlu, Bedirhan Çınar, Gavsî Ozansoy, Vasfiye Özkoçak, foto muhabirlerinden Ali Ersan, Faik Şenol, Cemal Ağabey, İlhan Demirel gibi değerler unutulmayacak isimler arasında yer alır.

— Babiâli'ye ana kuca-

ğından baba ocağından, matbaa kapıcılığından, bütün eksperliğinden, yün ticaretinden, salep satıcılığından gelip gazeteci-yazar-idareci olarak kendilerini yükselten, babadan kalma mesleğini halen idame ettiren yetişmiş gazeteciler bulunmaktadır.

Yazarı-çizeri-çalışanı-dağıtıcı ile bir bütün olan gazetecilik mesleği, 1955'li yıllardan sonra artık kendini genç yeni yetişen kuşaklara bırakmakta olduğu görülmektedir.

— Hasan Cemal (İlhan-Turhan Selçuk), Nezih Demirkent, Hasan Pulur, Halit Kıvanç, Orhan Kemal, Ali Gevçili il, Yaşar Kemal, Sait Faik, Refik Halit (Aydede), Yaşar Nabi, Nurettin Demirkol, Ercüment Ekrem, Murat Kayahanlı, Kasım Gülek, Yılmaz Çetiner, Hıfzı Topuz, Osman Nebioğlu, Kemal Bisalman, İbrahim Alaattin Gövsa, Bahadır Dülger, Tahsin Öztin, Nihat Sami Banarlı, Çetin Emeç, Kemal Tahir, Adnan Tahir, Ömer Sami Coşar, Metin Toker, Necati Zincirkıran, Ergun Göze, Cihat Baban, Selim Baban, Rauf Tamer, Ahmet Kabaklı, Gürbüz Azak'lar. Babiâli'de gazetecilik mesleğinde kişilik ve şahsiyet sahibi M. Ali Birand, Doğan Heper, Mümtaz Soysal, Babiâli'de ve mesleklerinde unutulmayacak birer değerlerdir.

— Bir ziyafet dönüşü bir köpeğe çarptığı zaman affedersiniz demek efendiliğini gösteren Abdi İpeki'nin hayatında, Kemal Bisalman ve Turhan Aytul'a karşı iki defa sinirlendiğini hatırlarım.

— 1965'li yıllardan sonra yüksek ısıda eritilmiş 22 kiloluk, antimon kurşun

karışımı sayfalarla rotatif makinalarda basılan gazeteler şimdi artık yerlerini en son sistem ofset baskı makinalarına bıraktığı şu sıralarda, ne o ateşli hareketli canlı, çığırkazan avaz-avaz bağırarak gazete satıcıları (müvezziller).

— Atay'larının-Yalçın'ların-Sadak'ların-Simavi'lerin-Karacan'ların-Emeç'lerin-Kısakürek'lerin-Coşar'ların-Baban'ların-Ebüzzıya'ların-Benice'lerin-Abaloğul'ların-Orucu'ların-Ozansoy'ların-Demirel'lerin-Tâlu'ların-Sefa'ların-Alpar'ların-Garan'ların-Yaşar'ların-Kınık'ların-Yalman'ların-Güler'lerin-Kılıç'ların-Sevik'lerin-Onan'ların-İpeki'lerin-Ardahan'ların-Gökay'ların-Egeliler'in-Gün'lerin-Karay'ların-Kayahan'ların-Akın'ların-Altan'ların gelip geçtikleri:

— Cemal Nadir-Narlı Bahçe-Şeref Efendi-Ankara Caddesi-Ebussuud Caddesi-Türkocağı Caddesi-(Hilali-ahmer) Yerebatan Nuruosmaniye-Çatalçeşme-Alayköşkün cadde ve sokaklarının meydana getirdiği (Babiâli'de) şimdi artık ne matbaa mürrekkebi kokuları ve ne de rotatif makinası gü-rültüleri hemen hemen kalmamıştır.

— Babiâli'ye o zamanlar iyi idareci ve veznedarlar da gelip geçmiştir.

Bunlardan paraları çuvala ayakları ile dolduran Hakkı Tarık Us'un veznedarı Behram, Sonpostacı, Yahudi Levi, Akşamcı Kenan, Milliyetçi Tefvik Gün-ter, Nurettin Demirkol, Akşam'cı Kamil Üstükarci, Haluk Karaca-Tahir sayıbi-

lizir.

Eskiden Babiâli'de kol-tuğunun altında (matis) boynunda kayış gazete satan unutulmaz müvezziller vardı. Bu müvezziller her sabah saat 4'te Babiâli'ye gelir madrabazlarından (bayilerinden) gazetelerini alıp kendi mintıklarına götürürlerdi.

— Bunların içinde Babiâli'den soğuk-sıcak ve kış-yaz demeden hergün Eyüp'e giden Yusuf Eryentür, Şehremini'ye giden Şah İsmail (Kambur), Haseki'ye giden Mahmut Başer, yalınayak Babiâli yokuşundan aşağı doğru koşan Küçükpazarlı çingene Mahmut, Sultanahmetli Arap Niyazi, trenle yarış eden Şimendifer Kenan unutulmaz cefakar müvezzillerdi.

— Bunlardan bazıları gazetesinin içindeki havadis göre, idamı yazıyor, cannavarı yazıyor, cinayeti yazıyor, diye gazetelerini satmak için avaz-avaz bağırlardı.

— Gazete sahipleri bu çığırkazan satıcıları gördüğü zaman daha fazla heveslerini kamçılama için maddi olarak mukafatlandırılırdı.

— Abdi İpeki Milliyet'in bir lira olduğu zamanlarda İstiklal Caddesi'nden geçerken bir Milliyet alınca müvezziye daima 10 lira verdiğini görüp şahit olmuşumdur.

— Tahsin Öztin-Niyazi Ahmet Banoğlu-Rakım Çalapa-la-Kamuran Çelebi-Elif Naci-Salahattin Giz-Vahdet Gültekin-Cemal Kutay-Haluk San-Niyazi Sel-Mithat Şert-oğlu-Samih Tiryakioğlu-Vâlâ Nurettin Yekta-Ragıp Önen-Mithat Cemal Kutay-Atif Sakar-Ratip Tahir Burak-Hikmet Bil-

iriz. Tarafardan gelen bu sert tepki, yö-nünde değil, küçük de olsa, Aygür-Cem Atabeyoğlu-Tarik Carim-Ali İhsan Göğüş-Mustafa Yücel-Surûri-Babür Ardahan-Burhan Belge-Naşit Hakkı Uluğ-Orhan Ural-Müniñ Fehim-Ekrem Uşaklıgillerin Babiâli'de isim bırakıp gelip geçenler arasında unutulmayan birer değer olduğunu hatırlamak mümkün değildir...

Bu değerler arasında bazıları da kendi namları-na ve branşlarına göre gazete ve mecmua çıkarmış-lardı.

— Tarık Carim Arapça ve Fransızca'yı ana dili gi-bi bilen, Hakkı Tarık Us'un belâlısı ve haracını yi-yen hiç ayık olmayan zeki-kabiliyetli Babiâli'nin müs-tesna unutulmayacak bir maskotu-ydu.

— Herğün içki içen Tarık Carim herşeye rağmen efendi bir insandı.

— Vahdet Gültekin iyi Fransızca ve İtalyanca bildiği için Vakit gazetesinden sonra Babiâli'de muhtelif mecmualara roman ve hikâye çevirmeliği yapmıştı. Gözünde sarı çerçeveli gözlüğü eksik olmayan Vahdet Gültekin, temiz ve klasik giyinmeyi severdi.

— 1940'lı yıllardan sonra İkinci Dünya Savaşı sı-ralarında İstanbul'da sık-sık örfi idare (sıkı yönetim) yasağı konulurdu.

Bu yasaklardan Babiâli'de yayınlanan hemen hemen her gazete (kapanma) nasibini alırdı. Bu gazeteler içinde Babiâli'de 50 yılda bulunduğum müddetçe en çok kapanan gazete (Tevvir) gazetesi-dir.

— Olağanüstü hallerde konulan (sıkıyönetim) an-larında her gazete acaba ne zaman kaç gün kapanacağız diye kismetini bekleirdi.

— Babiâli'de en ucuz fi-atı (bir kuruş) olan Cemal Kutay'ın çıkardığı (Halk) gazetesi-dir. Bir yapraktan iki sahife olarak düz makina-da basılan Halk gazetesinden hergün Babiâli'den Beyazıt'a kadar 200 adet satardı-m.

— Yarı yarıya kâr bira-kan (Halk) gazetesi her-gün 8-10 bin arasında basılırdı.

— Sonraları basımına ara vererek yayını tatil etmiş-tir.

DEVAM EDECEK

BÂBİÂLİ'de
50
YIL...

Yazan: Emekler gazete basbayırı Ziya SİRMAN

Yayına Hazırlayan: Osman Akkuşak

11

Nihal Adsız'ın "Orhun"u, Doğan Avcıoğlu'nun "Yön"ü, Mithat Perin'in "Durum"u, Cemal Kutay'ın "Millet"i, Metin Toker'in "Akis"i, Orhan Birgit'in "Kim"i, Aydın Yalçın'ın "Forum"u, Aykut Edibâli'nin "Mücadele"si de olaylara sebeb olan siyasî dergileri teşkil etmiştir

Muhalefete geçen Dünya gazetesinin tirajı 35 binden 100 bine yükseldi
Akbaba, karikatür, şaka, Amcabey ve Markopaşa dergileri de başlıca mizah mecmuaları oldular

Mizah ve magazin mecmuaları...

Bâbiâli'de bir çıkıp bir batan dergiler arasında Doğan Avcıoğlu'nun (Yön)ü, Nihal Adsız'ın (Orhun)u, Mithat Perin'in (Durum)u vardır. Dağıtımlarını yaptığım eski yıllarda günlük gazetelerin baskı adetlerini de şöyle sıralayabilirim:

Halk Gazetesi...: 8-9 Bin
Tasvir gazetesi: 18-20 Bin
Vakit gazetesi: 16-17 Bin
Kurun gazetesi: 15-16 Bin
Haber gazetesi: 20-22 Bin
Son Dakika gaz.: 55-60 Bin
Gece Postası gaz.: 25 Bin
Tan gazetesi...: 23 Bin
Vatan gazetesi...: 48 Bin
Akşam gazetesi: 30 Bin
Son Posta gazetesi: 25 Bin
Son Telgraf gaz.: 21 Bin
Hergün gazetesi: 30 Bin
Hakikat gazetesi: 20 Bin
İstiklâl gazetesi: 13 Bin
Dikkat gazetesi: 10 Bin
Yeni Sabah gaz.: 60 Bin

Yukarıda sıraladığım gazetelerin baskı adetleri günün siyasî ve spor olaylarına ve şehir havaşislerine göre biraz daha artılabildi. Eski yıllarda bugünkü durumlarda olduğu gibi hususi reklâm ve ilan çok olmadığı için resmi ilanlara gazeteler daha çok rağbet ederlerdi. Gazetelerin fiyatları da bugünkü gibi yüksek olmayıp 10 kuruş, 25 kuruş, 50 kuruş ve en fazla 100 kuruş arasında değişirdi.

Haftalık çıkan mizah dergilerinden (Akbaba), (Karikatür), (Şaka), (Amcabey), (Tef), (Aydede)'yi sayabilirim.

Bu dergilerin de baskı adetleri 20-30 bin arasındaydı.

Türkiye'de ilk defa kokulu gazeteyi Günaydın tesislerinde (Son) isimli yayımı ile Halûn Simavi çıkarmıştır.

Bu gazete basılmaya başladığı zaman Pe-Re-Je firması baskısı bitinceye kadar kolonya püskürtürdü. Son gazetesini elinize aldığımız zaman mis gibi kolonya kokardı.

Esat Ekicigil'in çıkardığı (Radyo Dünyası), Ali Ersin-Zeki Tükelin (Radyo Âlemi), Ragıp Şevki-Faik Şenol (Radyo Haftası), Mahmut Zeki'nin (Manolyo) mecmuaları 1945-1950 yıllarında en

BÂBİÂLİ'DE BİR GEZİNTİ "Zaman", Bâbiâli'nin zaman tünelindeki katmanlarını kurcalayarak, karıştırarak, bu Yokuş'un eli mürekkepli, yüzü nurlu nice kalemiyle birlikte, kuvvetli kuvvetsiz nice yazar ve çizerini, iyi kötü nice efradını hatırlamaya, hatırlatmaya vesile ve imkân hazırlamıştır!..

çok satış yapan yayınlardı. Ayrıca Ekicigil'in çıkardığı (İnci) mecmuası en popülerdi.

(İnci) mecmuasında artistlerle en iyi röportaj yazılarını yazan rahmetli Vedat Akın ağabeyimizi hatırlamamak mümkün değildir.

Bâbiâli'nin ve Türk gazete-

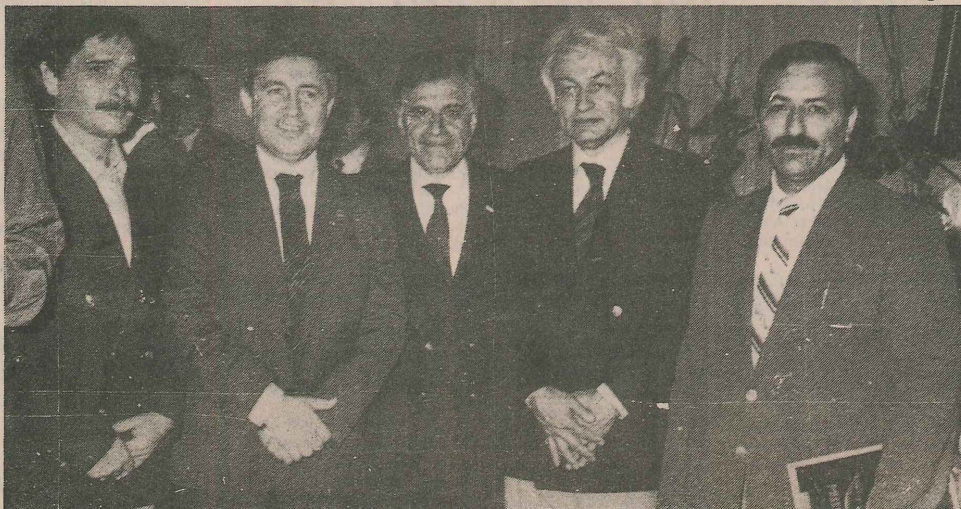
ciliğinin en parlak hareketli, fırtınalı devirleri 1940-1955 yılları arasındadır.

Necmeddin Sadık ve Kazım Şinasi ölünce (Akşam) gazetesini Malik Yolaç satın aldı. Fakat uzun müddet devam edemiyerek daha doğru-

su zarar ettiği için Malik Yolaç Akşam gazetesini bıraktı.

Bâbiâli'de ömrü kısa olan gazetelerden Nuri Atılcan'ın çıkardığı (Şehir) ve Ercüment Karacan'ın (Gün)'ü söyleyebilirim.

Eski yılların iyi satış yapan diğer bir gazetesi de M.Şev-

Bâbiâli efradından İlhan Özbeke, Yekta Okur, Ziya Sırman, Özdemir Gürsoy (10 sene evvel)

8.8.89
Zaman

ki Eygi'nin yönetimindeki (Bugün)'dür. 55-60 bin gibi küçümsenmeyecek tiraja sahib olan gazetede yazarlardan (Şule Yüksel Şenler) en verimli yazarlarını kaleme almıştır.

1950'li yıllarda Milliyet gazetesi yayınına kısa bir müddet ara vermişti.

Bu arada bende Bedii Faik Akın'ın (Dünya) gazetesinin İstanbul dağıtımını yaptım.

Bu yıllarda Adnan Menderes'in Demokrat Parti hükümeti iktidar olmuştur.

Tirajı 30-35 bin olan dünya gazetesi muhalefete geçti ve baskı adedi 100 bin gibi yüksek düzeye çıktığını burada hatırlatmak isterim.

1950 Demokrat Parti iktidar yılları ile beraber Türk gazeteciliğine matbuata ve Bâbiâli'ye bir canlılık kaynaşma ve hareketlilik gelmiştir.

Bugünkü durumda bu canlılık devam ederken okuyucu adedi çoğalarak gazete tirajları da yükselmekte beraber (Bâbiâli): de ne Rotatif makinaların sesleri ve nerede mürekkep kokuları artık kalmamış bulunmaktadır. Ve Türk gazeteciliğinin gözükulağı, hatta kalbi olan (Bâbiâli) yerini turistik eşya pazarlığına bırakmıştır.

Sirkeci-Samatya arasında trenlerde gazete satan (Şimendifer Kenan) diye bir müvezzile ömrünün son gün-

lerinde karşılaştım. Kendisine sana neden bu lakabı taktılar diye sordum;

Bana şu cevabı verince şaşır-dım:

Oğlum ben trenlerde gazete sattığım zamanlarda bir sabah treni kaçırdım. Bu sebeble Sirkeci'den Kumkapı'ya kadar koştum ve trene yetiştim. İsmim bu yüzden (Şimendifer Kenan) oldu diye cevap verdi.

Bugün vilayetin karşısında tarihi İzzettin Paşa Hanı diye tarihi bir han bulunmaktaydı. Bu tarihi han oda-oda kiraya verilip, kiralarnı İzzettin Paşa'nın varisleri alırdı. Sonraları bu han yıkılıp yerine şimdiki Vilayet Hanı diye (Hüseyin Örnekal) Hanı yapıldı. Bu handa Hürriyet-Milliyet-Tercüman ve Bugün ve Yeni Sabah adlı gazetelerin tevzi bürolarının yazıhaneleri bulunurdu.

Hatta Vilayet Hanı'nın şimdiki sahibi olan Erhan Örnekal Çetin Şanlı ile beraber bir müddet (Bugün) gazetesinin İstanbul dağıtım baş-bayılığını yapmıştır.

Bugün Türk basınında kabilen Bâbiâli'de eski gazete sahipleri ve yazarlarının nesillerinden bazıları baba mesleğini devam ettirmekte, bazıları bir müddet devam ettirip bırakmış durumdadır. Nesiller yetiştirememiş bazıları ise ölümleri ile beraber unutulmaya, hatırlanmaya başlamış olduğunu görür gibiyim.

İşte ben anılarımda unutulmaya başlanmış Türk basınına ekmeğini yediğim değerli gazete ve kalem sahiplerini son defa olarak ölümsüzleştirmeye çalıştım.

Hatıralarını doğarcığımda, hafızamda bulabildiğim kadarıyla bu unutulmamacak değerlerin hayatta bulunan nesilleri beni takdir mi, takdir mi ederler ve hakkımda ne düşünürler bilemem.

Kafamda yegane olan bir düşünce varsa Türk basın âlemine böyle değerlerin bir daha zor yetişebilir demekten kendimi alamıyacağımıdır.

Bugün dilimin döndüğü kadarıyla anlatabilmeye çalışıp hatıralarını yazdığım şahsiyet sahibi birer İstanbul Beyefendi'si olan Türk basınının değerlerinin ağızlarından dökülen her kelime birer pırlantaydı. Bu şahısları sizlerin de benim gibi yanlarında bulunup görmeyi, dinlemenizi isterdim.

BİTTİ

sıkıntılan yanında kolaylıklar da var ya.. Üstelik, bir zamandan sonra, mesala İstanbul'da olağanüstü yönetim de.. Bakalım, "gem tanımaz" gazetelerimizin başlarına neler gelmiş; basınımızı emanet ettiğimiz bürokratlarımızın azami gayret ve titizliğiyle de, gazetecilerimiz nelerle uğraşmış?

Lütfen, bu yazının bir Bayram yazısı olduğunu, benim gibi siz de hatırlayacaksınız biliyorum ve bu yüzden yüzünüz asılmadan okumağa devam edeceksiniz. Teşekkür. Hadi, kronolojik yani bildiğiniz, tarih sırasına aldınış etmeden, söze Nadir Nadi'nin bir olayıyla -o yıllardan kaç kişi kaldı ki- başlayalım:

10 Haziran 1938. 5055 sayılı Cumhuriyet gazetesinde, Nadir Nadi'nin röportajı yayımlanıyor: "Hitler Viyana'sından Röportajlar."

Bir bölümü şöyle:

"Tren hareket etti. Birazdan göbekli gümrük memuru kompartimana gelerek Alman Hükümeti namına ahlakımı imtihan edecek. En çok sorulan sualler: Para ve sigara.

Ben, ikisinden de suçlu vaziyetteyim. Atina'da, Papastratos'un hediye ettiği kutuları bitiremedim. Atmağada kıyamıyorum.

Vasfi Rıza'nın, Son Posta'daki yazısı için, Hariciye "Bu, İranlılar'ın hoşuna gitmedi" diyor. Ama, İran'ın Ankara Büyükelçisi teşekkür mektubu yolluyor. Vasfi Rıza şaşırıyor: "Bu söylenenlerin hangisi doğru?"

Paraya gelince, idhali memnu yüz şilinim var. Üç üy evvel Schuschnigg Hükümeti bu kadar para ile memleket girilmesine müsaade ediyordu. Şimdi Almanlar menetmişler, yakalarlarsa müsadere ediyorlar. Şahsi menfaatim şilinleri saklamamı emrediyor. Vicdanım da bu harekete muazir değil. O halde karar: Şilinleri gizle. Sigaraları qösterebilirsin."

Yazı bu. Hariciyedeki Nebil beyi alıyor bir telaş. "Muharririn idhali memnu (ithali yasak) bir parayı huduttan (sınırdan) nasıl geçirdiği" konusu telaşın sebebi. Zira, korkulan şu: "Bundan sonra, Alman gümrük memurları, vatandaşlarımızı sıkı ve belki de ağır tedbirler alabilirler."

KIZDIRAN KARİKATÜR

Akşam gazetesinde bir yazılı karikatür çıkıyor. Tarih 10 Haziran 1937. O tarihlerde, Sivas milletvekili Necmettin Sadak gazetesinin sahibi, yazı işleri müdürü de Enis Tahsin Til.

"Bay Amcaya göre" başlıklı karikatürün yazısı şu: "Hastaları tabut içinde doktora götürmek". Tabii, Sağlık Bakanlığı'nın fena halde canı sıkılıyor. Dr. Refek Saydam, Sağlık Bakanı, yani o zamanki adıyla Sıhhat ve İçtılamlı Muavenet Vekaleti Vekili.

Yayın hakkında görüşü şu:

Bay Amca resimli yazısının uydurma olduğu tahakkuk ediyor. Bunlar karikatür ama, mevzulannın memleket maneviyatını rencide edecek şekilde seçilmesini hiç muvafık bulmuyor ve hassaten böyle asılsız, esassız neşriyatın memleket dahil ve haricinde yanlış intibalar uıvandırarak menfi tesirler yapacağına kanı bulunuyoruz

Arada, hoş konular da var.

Gazetelere bir fotoğraf yollanıyor. Ekteki yazı da şöyle: İlişik fotoğraf Mersin'de Bahçe mahallesinde Ahmet Haliaç'ı, çocukları ve torunları arasında göstermektedir. Oğul ve torunları ile üç düzineye yakın bir yekün tutan bu ailenin resmini, nüfus artımını teşvik zımında münasip göreceğiniz tarzda derç etmenizi..

Bir başka güzel konu: Bütçe Kanununun bir 23'üncü maddesi var. Her yıl, bu maddeye bir rakam yazılıyor. Mesela 1939 Bütçe Kanunu'nda bu rakam: 2465 ton.

Bu, o yıl, gazete ve dergiler için "Tenzilatlı resimle ithaline izin verilen" kağıt miktarı. Yani, gazetelerin kağıt sıkıntısı çekmemesi ve ucuza kağıt sağlanması amaçlanmış. Bu kağıttan, her gazeteye, trajına göre, bir aylık kontenjan tanınıyor. Vakit gazetesine ayrılan miktar, ayda 16-17 ton civarında.

Bu arada, 1936'dan başlanarak, Hava Yolları yolcu ve posta uçakları, İstanbul'dan Ankara'ya, günlük gazete getirmeğe başlamışlar. Yalnız bir koşulu var: "Müşteri adedi" her gün gelecek gazete miktarını belirliyor. Bu, 16 ila 40 kilo arasında değişiyor. Gazete sahipleri "Göndereceğimiz miktar önceden belli olsa da, işimiz kolaylaşsa" diyorlar. Ama, Nafia Vekili Ali Çetinkaya, bunun cevabını veriyor: Uçağa binecek müşteri sayısı önceden belli değil ki, size nasıl önceden kiloyu söyleyelim, diye..

Gazetecilere, iki aylık indirimli tren bileti uygulaması da başlamış.. Tabii, arada tatsızlıklar da oluyor: Kurun gazetesi muhabiri olarak indirimli bilet kullanan "Bay Muzaffer Tutar" ile "Bay Mustafa Uçarkuş"un, aynı zamanda trenlerde ve Eskişehir'de gazete müvezzilliği yaptığı, Demiryolu personeli tarafından tesbit ediliyor. Tabii, gazete uyanıyor (18 Mayıs 1938)

Bir başka uyan da, Akşam gazetesine yapılıyor. Ancak, bunun niteliği değişik:

Kahire'de iki yıldır (1939 sonuna göre iki yıldır) Komisyonculuk yapmakta olan İzak Alfandari'nin "Sırf ecnebi muhabirlerin imtiyazlarından istifade etmek için "Akşam gazetesinden" muhbir mektubu tedarik ettiği" anlaşılıyor (O zamanlar, muhabirlere-muhbir-denilmek-teydi.)

Nebil Bey, konuyu şöyle değerlendiriyor. Gazetelerimizce, ciddiyetten arı, gazetecilikle münasebetleri uzak bir takım adamlara hatır için muhbirlik vesikası verilmesi, umumi bakımdan da mahzursuz değildir.

Gazetelerden şikayet edenler arasında Valiler de var. Mesela, Antalya Valisi, Tan gazetesinde, bir tayin olayı dolayısıyla Valliliğinden söz edilince, taşra gazetecileri hakkında bildiklerini sıralamaya başlıyor:

"Memleket havadisi veren bu muhbirlerin ekseriya, parasız gazete okumak için kabul ettikleri bu vazifeyi yapmağa çok defa ehliyet ve ahlakları müsait olmadığında, gazetelerin bu hususta yapmak istedikleri hizmet, aksi tesir hasıl etmektedir..."

Savaş yıllarında, yönetimi en çok rahatsız eden konu, dış haberler. Zaten bu konularda çeşitli önlemler alınmış.. Fakat, iç haberlerle ilgili de çok sınırlar, kayıtlar konulmuş durumda. Ayrıca, karikatürler, hatta "Halk" sütunları da, fazlasıyla rahatsızlık veriyor.

ETEM İZZET'İN ŞİKAYETİ

Basın Birliği Kanun Tasansı'nın, Meclis Komisyonlarında görüşüldüğü günlerden birinde (18 Mayıs 1937), Açık Söz ve Son Telgraf gazeteleri sahip ve başyazan Etem İzzet Benice, "Sayın Şükrü Kaya-Dahilliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri" adresine şöyle yazıyor:

"Son Telgraf gazetesinin kapanmasına sebep, Devlet emir ve direktiflerinin mes'un ve gayri mes'ul imza tefriki yapılmadan rastgele idare hanelerine tebliğinden ileri gelmiştir.

ma, baştan sona bayındır bir ülke yaratmanın sancılan vardır.

ŞÜKRÜ KAYA'NIN YÜKSELİŞİ

İşte, bu genel tablo içinde, Fahir Girtilioğlu'nun "Parti istiklalinin tamamıyla eridiği devre" adını verdiği (2) bir uygulama başlar. Atatürk, 15 Haziran 1936'da, Peker'i Genel Sekreterlikten affeder. Bir kaç gün sonra da, zamanın İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Genel Sekreterliğe getirilir.

Düşünce şudur: "Parti ile hükümet, bir elden idare edildiği takdirde; Hükümet icraatının halk tarafından benimsenmesi çok daha kolay olacak ve müşküller daha kolaylıkla yenilmiş bulunacaktır." Aynı zamanda basın işleri kendisine bağlı bulunan Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, artık, partinin, Atatürk ve İnönü'den sonra en güçlü kişisi olmuştur. Genel Sekreterdir ve "GENBAŞKUR" diye anılan en yüksek üç kişilik kurulun üyesidir.

yi niyetli takdimimdir

amacı da, sanırım bu.
Mesleğin konularını,
sorunlarını geçmişiy le,
geleceğiyle dile getirmek.
Ben geçmişe eğildim.
Fazla eğlenceli değilse
da, sanıyorum düşündü-

rücü.
Çalışmalarından yarar-
landığım rahmetli Fethi
Kardeş'e ve yakınım Niyazi
Acun'a teşekkür.

Erdoğan TAMER

Bu, Atatürk'ten sonra İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesini takiben (25 Ocak 1939'da Celal Bayar'ın başbakanlıktan istifası üzerine) Dr. Refik Saydam'ın Başbakan oluşuna kadar sürektir. Dr. Saydam Şükrü Kaya'yı kabinesine almayacağı gibi; İçişleri Bakanlığı ile Parti Genel Sekreterliği görevlerini de birbirinden ayıracak "Hükümet ayrı, parti işleri ayrı" demeye getirecektir.

Zira, uygulamanın çok sıkıntılı ve sakıncaları görül- müştür. Ayrıca, Şükrü Kaya'nın, artan gücünden etkilene- rek, hem işleriyle ilgili konularda yanlışlara düştüğü, hem de Cumhurbaşkanı seçimi öncesi, bir takım yersiz girişimlerde bulunduğu gözlenmiştir.

Fakat, bütün bunlar oluncaya kadar, Şükrü Kaya yöne- timi, basınla ilgili bir hayli gelişme ve değişikliği, günde- me getirmiştir.

(1) Yıl 1937'dir. Dışişleri ve özellikle Akdeniz sorunları bakımından önemli bir yıldır.

(3) Ayrıca, kısır bir bütçe. Dış piyasalarda darlık, güçlkle yürütülen ticaret dengesi, güçlkle tutulan bir Milli para; Dış ülkelerden istikraz ve sermaye tedariki im- kanlarının hiçliği.. Hepsinin üstünde de yalnızlık, mütte- fiksizlik..

İşte, böyle bir genel tablo içinde, İnönü Başbakanlıktan ayrılmış ve Celal Bayar, 25 Ekim 1937'de asaleten başbakanlığa ve partinin, Genel Başkanvekilliği'ne atanmıştır.

27 Haziran 1938 günü de, 3511 sayılı Basın Birliği Kanu- nu, Meclis'te kabul edilmiştir. Kanunun görüşülmesi sıra- sında, Şükrü Kaya, şunları söylemektedir: "Muharrirleri- miz memleket işlerini tenkidde serbesttirler. Tenkid hür- riyetini ve çerçevesini tayin ve tahdid edecek, muharririn irfanı, vicdanı ve aklı selimdir. Böyle bir takdirin Kanuni mesuliyeti de elbette büyük olur. Bu takdir salahiyetinin geniş serbestliğinden doğabilecek mesuliyetleri her fer- din veya her muharririn ayrı ayrı telakkilerine bırakmıyo- ruz. Bütün bir Millet'in iradesinin ifadesi olan kanunların hükümlerine tevdi ediyoruz. Yazı hürriyetinin hakimi mu- harrir, muharrir mesuliyetinin hakimi de hakimdir."

Hemen kuruluşu takiben, bu Basın Birliği'nin başkan- lığına gelecek olan rahmetli Falih Rıfkı Atay'da, Kanununun iktidar organı Ulus'ta "Gazeteciliği-

"Kamutay, evvelki gün avukatlık, dün de gazetecilik mesleklerini tanzim ve tensik eden kanun layihalarını kabul etti. Şimdiye kadar her iki meslek, kendi kör menfaatlerinden gayri hiç bir nizam tanımayan kötü kişiler yüzünden halk arasında iyi nam bırakmamıştır."

Rahmetli Atay, şöyle devam ediyordu: "Kamoy, gazete ile kurulur, onunla beslenir ve onunla olgunlaşır. Fakat, işte bu kadar müessir olduğu için, onu kör menfaat veya hırslarına alet edenlerin elinde de pek tehlikeli bir silah haline gelebilir. Büyük demokrasiler, onu tehlikesiz kılabilme için, asırlar geçirmişlerdir.

Ne yapmak lazımdı? Evvela gazeteciliği bir meslek yapmak! Gazeteciyi en basit Türk işçisini dahi haklarından mahrum eden bugünkü keyfi ve şahsi sistem yerine, gazete sahipleri ile muharrirler arasında karşılıklı vazifeler, haklar ve masuniyetler tesis eden murakabe ve inzibat usulleri bulmak!

Gazetelerimiz şeklen çok ilerliyor hatta bizdeki abone ve okuyucu adetlerinin layık olmadığı kadar ilerliyorlar. Fakat seviyece geridirler. Bazan memleket vasatı seviyesinin onunla mukayese edilemeyeceği kadar geridirler. Gazete seviyesi demek, gazeteci seviyesi demek, gazete ahlakı, gazeteci ahlakı demektir. İmdi liyakatler, ancak şeref ve istikrar vadeden bir meslekte iş ararlar..."

Böylece, Basın Birliği Kanunu yürürlüğe girdi. Kanunda yer alması ayrıntılı sayılan konular, tüzük veya yönetmeliklere, çözümlenecekti.

O da yapıldı.

Mesela, Basın Kartı Nizamnamesi. Bunda "Basın Kartı Taşıma Ehliyeti" başlığında toplanan hükümlerin ilki şuydu: "Basın Birliği mensuplarından bulunmak." Ayrıca, "Duhuliyeleri veya aylık taahhüt veya tahakkuklarını veya yardım sandığı borçlarını tamam ödemiş olmak" da şarttı. Birlikten geçici olarak çıkanlanlara, o süre için kart veril- meyecekti.

Basın Kartları üç çeşitti: Sarı, Yeşil, Mavi Kart.

Sarı Kart Birlik üyelerine. Yeşil Kart, Basın Birliği kanu- nunun 3'üncü maddesindeki yardımcı üyeye. Mavi kart, gene 3'üncü maddede gösterilen misafir üyelere.

Tabii, bu kartların verilmesi, için o kişilerin adı, Birliği "Mintıklarınca" mühürlü listelerde bulunacaklardı, filan.. Daha birçok kural..

İyi-kötü, yanlış-doğru yorumu yapmaksızın özetle ak- tardığımız bu uygulamadan bir süre sonra vazgeçildiği görüyoruz. Mesela, 18 Şubat 1947 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlü- ğe giren Basın Kartları Yönetmeliği'nde artık, Basın Birliği üyesi olmak gibi kayıtlar yok. Basın Birliği'nin adı dahi yok. Zira, Birliğin başkanlığını yapmakta olan Falih Rıfkı Atay, 1945 Ankara Kongresinde, gürlü patırtıdan sonra, başkanlığı kaybetmiş, Hüseyin Cahit Yalçın başkan olmuş. Ardından da, 18 Haziran 1946'da 6336 sayılı ka- nunla, Basın Birliği lağvedilmiş. Bu sırada da, Ankara'da ve İstanbul'da bağımsız Gazeteciler Cemiyetleri kurulmuş.

İşte olhikaye.

Ama, lağvedilen bu Birlik hakkında, kanunla getirilen zorunluluklarla ilgili bazı bilgileri de aktaralım:

Gazetecilik yapabilmek, bu birliğe üye olmağa bağlı. Birliğe üye olmak için, bölge idare kurullarına başvuru- larak. Başvuruların reddedilenler, İçişleri Bakanlığına itiraz edebilecek. İçişlerinin vereceği karar kesin. Yabancı gazeteciler "Misafir üye": Birliğin bölge ve yüksek haysiyet divanları olacak. Bunlardan bölgedekiler üç gazeteci ile mahalli savcıdan; yüksek haysiyet divanı ise altı gazeteciden ve Yargıtay ve Danıştay Başkanlıklarınca görevlendirilecek birer dairesi başkanı ile Matbuat Umum Müdüründen oluşmakta. (4)

Kısa sayılacak bir süre yürürlükte kalan ve anladığımız kadıyla fazla etkili olmayan bu örgütlenme, o yıllarda başka hangi ülkelerde vardı, bilemeyiz. Ama, İtalya'da, "benzeri gelişmelerin, daha önceki yıllardan başlayarak ka- rda d..."

lerimiz neler yaşamış; biraz hikayeler anlatayım.

Zaten, savaş öncesi yılları-savaş yılları ve bunun sıkıntılarını yanında kolaylıklar da var ya.. Üstelik, bir zamandan sonra, mesala İstanbul'da olağanüstü yönetim de.. Bakalım, "gem tanımaz" gazetelerimizin başlarına neler gelmiş; basınımızı emanet ettiğimiz bürokratlarımızın azami gayret ve titizliğiyle de, gazetecilerimiz nelerle uğraşmış?

Lütfen, bu yazının bir Bayram yazısı olduğunu, benim gibi siz de hatırlayacaksınız biliyorum ve bu yüzden yüzünüz asılmadan okumağa devam edeceksiniz. Teşekkür. Hadi, kronolojik yani bildiğiniz, tarih sırasına aldınız etmeden, söze Nadir Nadi'nin bir olayıyla -o yıllardan kaç kişi kaldı ki- başlayalım:

10 Haziran 1938. 5055 sayılı Cumhuriyet gazetesinde, Nadir Nadi'nin röportajı yayımlanıyor: "Hitler Viyana'sından Röportajlar."

Bir bölümü şöyle:

"Tren hareket etti. Birazdan göbekli gümrük memuru kompartımana gelerek Alman Hükümeti namına ahlakımı imtihan edecek. En çok sorulan sualler: Para ve sigara.

Ben, ikisinden de suçlu vaziyetteyim. Atina'da, Papastratos'un hediye ettiği kutuları bitiremedim. Atmağada kıyamıyorum.

Vasfi Rıza'nın, Son Posta'daki yazısı için, Hariciye "Bu, İranlılar'ın hoşuna gitmedi" diyor. Ama, İran'ın Ankara Büyükelçisi teşekkür mektubu yolluyor. Vasfi Rıza şaşırıyor: "Bu söylenenlerin hangisi doğru?"

Paraya gelince, idhali memnu yüz şilinin var. Uç üy evvel Schuschnigg Hükümeti bu kadar para ile memleketi girilmesine müsaade ediyordu. Şimdi Almanlar menemişler, yakalarlarsa müsadere ediyorlar. Şahsi menfaatim şilini saklamamı emrediyor. Vicdanım da bu harekete muanz değil. O halde karar: Şilini gizle. Sigaraları qosterebilirsin."

Yazı bu. Hariciyedeki Nebil bey alıyor bir telaş. "Muharririn idhali memnu (ithali yasak) bir parayı huduttan (sınırdan) nasıl geçirdiği" konusu telaşın sebebi. Zira, korkulan şu: "Bundan sonra, Alman gümrük memurları, vatandaşlarımıza sıkı ve belki de ağır tedbirler alabilirler."

KIZDIRAN KARİKATÜR

Akşam gazetesinde bir yazılı karikatür çıkıyor. Tarih 10 Haziran 1937. O tarihlerde, Sivas milletvekili Necmettin Sadak gazetesinin sahibi, yazı işleri müdürü de Enis Tahsin Til.

"Bay Amcaya göre" başlıklı karikatürün yazısı şu: "Hastaları tabut içinde doktora götürmek". Tabii, Sağlık Bakanlığı'nın fena halde canı sıkılıyor. Dr. Refek Saydam, Sağlık Bakanı, yani o zamanki adıyla Sıhhat ve İctlamî Muavenet Vekaleti Vekili.

Yayın hakkında görüşü şu:

Bay Amca resimli yazısının uydurma olduğu tahakkuk ediyor. Bunlar karikatür ama, mevzularının memleket maneviyatını rencide edecek şekilde seçilmesini hiç muvafık bulmuyor ve hassaten böyle asılsız, esassız neşriyatın memleket dahil ve haricinde yanlış intibalar uandırarak menfi tesirler yapacağına kani bulunuyoruz

İçeride hızlı olaylar. Ama, gazeteler de ne yazacak. Üstüne uyan. İhtar üstüne İhtar.. Bu, savaşla bilabildiğine artıyor.

GÜZEL BAZI ÖRNEKLER

Arada, hoş konular da var:

Gazetelere bir fotoğraf yollanıyor. Ekteki yazı da ilişik fotoğraf Mersin'de Bahçe mahallesinde Ali Hallaç'ı, çocukları ve torunları arasında göstermek Oğul ve torunları ile üç düzineye yakın bir yekün tuta allenin resmini, nüfus artımını teşvik zımında mür göreceğiniz tarzda derç etmenizi..

Bir başka güzel konu: Bütçe Kanununun bir 23' maddesi var. Her yıl, bu maddeye bir rakam yazıl Mesela 1939 Bütçe Kanunu'nda bu rakam: 2465 ton.

Bu, o yıl, gazete ve dergiler için "Tenzilatlı res ithaline izin verilen" kağıt miktarı. Yani, gazetelerin sıkıntısı çekmemesi ve ucuza kağıt sağlanması amaçmış. Bu kağıttan, her gazeteye, trajına göre, bir kontenjan tanınıyor. Vakıf gazetesine ayrılan miktar, 16-17 ton civarında.

Bu arada, 1936'dan başlanarak, Hava Yolları yolcu posta uçakları, İstanbul'dan Ankara'ya, günlük gae getirmeğe başlamışlar. Yalnız bir koşulu var: "Mü adedi" her gün gelecek gazete miktarını belirliyor. Bu illa 40 kilo arasında değişiyor. Gazete sahipleri "Gönc ceğimiz miktar önceden belli olsa da, işimiz kolayla dıyorlar. Ama, Nafia Vekili Ali Çetinkaya, bunun cevı veriyor: Uçağa binecek müşteri sayısı önceden belli ki, size nasıl önceden kiloyu söyleyelim, diye..

Gazetecilere, iki aylık indirimli tren bileti uygulaması başlamış.. Tabii, arada tatsızlıklar da oluyor: Ki gazetesi muhabiri olarak indirimli bilet kullanan "Muzaffer Tutar" ile "Bay Mustafa Uçarkuş'un, zamanda trenlerde ve Eskişehir'de gazete müvezz yaptığı, Demiryolu personeli tarafından tesbit edili Tabii, gazete uyanıyor (18 Mayıs 1938)

Bir başka uyan da, Akşam gazetesine yapılıyor. An bunun niteliği değişik:

Kahire'de iki yıldır (1939 sonuna göre iki yıl) Komisyonculuk yapmakta olan İzak Alfandari'nin "ecnebi muhabirlerin imtiyazlarından istifade etmek "Akşam gazetesinden" muhbir mektubu tedarik ettil anlaşılıyor (O zamanlar, muhabirlere-muhbir-denilin teydi.)

Nebil Bey, konuyu şöyle değerlendiriyor. Gazeteleri ce, ciddiyetten arı, gazetecilikle münasebetleri uzak takım adamlara hatıra için muhbirlik vesikası verilme umumi bakımdan da mahzursuz değildir.

Gazetelerden şikayet edenler arasında Valiler de Mesela. Antalya Valisi, Tan gazetesinde, bir tayin c

dolayısıyla Valiliğinden söz edilince, taşra gazeteler hakkında bildiklerini sıralamaya başlıyor:

"Memleket havadisi veren bu muhbirlerin ekse parasız gazete okumak için kabul ettikleri bu vaz yapmağa çok defa ehliyet ve ahlakları müsait o dığından, gazetelerin bu hususta yapmak istedi hizmet, aksi tesir hasil etmektedir..."

Savaş yıllarında, yönetimi en çok rahatsız eden ki dış haberler. Zaten bu konularda çeşitli önlemler alınır Fakat, iç haberlerle ilgili de çok sınırlar, kayıtlar konul durumda. Ayrıca, karikatürler, hatta "Halk" sütunları fazlasıyla rahatsızlık veriyor.

ETEM İZZET'İN ŞİKAYETİ

Basın Birliği Kanun Tasansı'nın, Meclis Komisyonu nda görüşüldüğü günlerden birinde (18 Mayıs 19 Açık Söz ve Son Telgraf gazeteleri sahip ve başyazan E İzzet Benice, "Sayın Şükrü Kaya-Dahiliye Vekili ve Genel Sekreteri" adresine şöyle yazıyor:

"Son Telgraf gazetesinin kapanmasına sebep, De emir ve direktiflerinin mes'un ve gayri mes'ul imza te yapılmadan rastgele idare hanelerine tebliğinden gelmiştir.

(tan istifası üzere) Dr. Helik Saydam'ın Başbakan olu-
na kadar sürecektir. Dr. Saydam Şükrü Kaya'yı kabinesi-
e almayacağı gibi; İçişleri Bakanlığı ile Parti Genel Sek-
terliği görevlerini de birbirinden ayıracak "Hükümet ay-
, parti işleri ayrı" demeye getirecektir.

Zira, uygulamanın çok sıkıntılı ve sakıncalı görü-
lür. Ayrıca, Şükrü Kaya'nın, artan gücünden etkilene-
cek; hem içişleriyle ilgili konularda yanlışlara düştüğü,
amde Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesi, bir takım yersiz
irایشlerde bulunduğu gözlenmiştir.

Fakat, bütün bunlar oluncaya kadar, Şükrü Kaya yöne-
mi, basınla ilgili bir hayli gelişme ve değişikliği, günde-
te getirmiştir.

(1) Yıl 1937'dir. Dışişleri ve özellikle Akdeniz sorunları
akımından önemli bir yıldır.

(3) Ayrıca, kısır bir bütçe. Dış piyasalarda darlık,
üçlülük yürütülen ticaret dengesi, güçlük tutulan bir
Milli para: Dış ülkelerden istikraz ve sermaye tedariki im-
anlarının hiçliği.. Hepsinin üstünde de yalnızlık, mütte-
iksizlik..

İşte, böyle bir genel tablo içinde, İnönü Başbakanlıktan
yılmış ve Celal Bayar, 25 Ekim 1937'de asaleten
başbakanlığa ve partinin, Genel Başkanvekilliği'ne
tanmıştır.

27 Haziran 1938 günü de, 3511 sayılı Basın Birliği Kanu-
nu, Meclis'te kabul edilmiştir. Kanunun görüşülmesi sıra-
sında, Şükrü Kaya, şunları söylemektedir. "Muharrirleri-
miz memleket işlerini tenkidde serbesttirler. Tenkid hür-
riyetini ve çerçevesini tayin ve tahdid edecek, muharririn
İrfanı, vicdanı ve aklı selimdir. Böyle bir takdirin Kanuni
mesuliyeti de elbette büyük olur. Bu takdir salahiyetinin
geniş serbestliğinden doğabilecek mesuliyetleri her fer-
din veya her muharririn ayrı ayrı telakkilerine bırakmıyo-
ruz. Bütün bir Millet'in iradesinin ifadesi olan kanunların
hükümlerine tevdi ediyoruz. Yazı hürriyetinin hakimi mu-
harrir, muharrir mesuliyetinin hakemi de hakimdir."

Hemen kuruluşu takiben, bu Basın Birliği'nin başkan-
lığına gelecek olan rahmetli Falih Rıfki Atay'da, Kanunun
çıkışının ertesi günü, iktidar organı Ulus'ta "Gazeteciliği-
miz" başlıklı başyazısında, yeni düzenlemeyi savunacak-
tır.

Daha sonraki, 11 kanunu evvel 1938 tarihli Başyazısında
da, özetle şöyle diyecektir: "Cumhuriyet idaresinin davası
basittir. Ne matbuatı tazyik etmek, ne de matbuat tazyiki-
ne müsaade etmek!"

Bu görüşleri bir yana bırakıp, Basın Birliği Kanunu'nun
hangi düzenlemeyi getirdiğine birazcık eğilelim:

Birinci Basın Kongresi dileğine uyularak, "Basın
ailesinin mesleki bir kurum halinde teşkilatlandırılması"
sağlanıyordu. Böylece "Türk Basın mensuplarının
haklarını koruyacak; basınımızın kültür seviyesini inkişaf
ettirecek ve Hükümetle basın arasındaki memleket
çalışmalarını kolaylaştırıp genişletecek böyle bir teşkila-
tın lüzumuna kani bulunarak" Basın Birliği Kanunu
görüşülerek kabul ediliyordu.

Birliğin bir merkezi olacaktı. Kanun yürürlüğe girdikten
sonraki bir yıl içinde, çıkmakta olan gazete ve dergilerin
gönderecekleri üyelere oluşan fevkalade bir kongre
toplantı, bu kongre, merkez idare heyeti, yüksek
haysiyet divanı ve bir defaya mahsus olmak üzere
"Mintika idare heyetlerini ve haysiyet divanlarını"
seçecekti.

Maksat, kurulacak birliğe, ancak gazeteciliği meslek e-
dinenlerin girmesiydi. Buna göre, birliğe yalnız gazete ve
dergilerin yayımında önemli rolü olan meslek gazetecileri
girecekti. Serbest yazarlarla, amatör gazeteciler ve gaze-
telerin idare, muhasebe, abano gibi tali işlerinde çalışan-
lar, esas itibarıyla birlik dışında bırakılmışlardı. Gazete ve
dergi sahipleriyle, yukarıda yazılı nitelik ve şartları taşıyan
meslek gazetecileri birliğe girmeğe mecbur tutuldular.

O zamanlar sendika olmadığı için, çalışanların sendikal
haklarıyla ilgili bazı hususları da, sözleşme ve kıdem taz-
minatı gibi, yasada yer aldı.

İşin özü, bu birliğe üye olmayanların, gazetecilik yap-
maz duruma gelecekleriydi. Kanun üzerinde, Şükrü Kaya'
dan başka, gazeteci milletvekilleri Ziya Gevher Etili, Naşit
Hakkı Uluğ ve Kemal Ünalın gibiler de konuştu.

Falih Rıfki da şöyle yazdı:

Birlikten geçici olarak çıkarılmaları, o için kart ver-
meyecekti.

Basın Kartları üç çeşitti: Sarı, Yeşil, Mavi Kart.

Sarı Kart Birlik üyelerine. Yeşil Kart, Basın Birliği kanu-
nunun 3'üncü maddesindeki yardımcı üyeye. Mavi kart,
gene 3'üncü maddede gösterilen misafir üyelere.

Tabii, bu kartların verilmesi, için o kişilerin adı, Birliği
"Mintikalarınca" mühürlü listelerde bulunacaklardı, filan..
Daha birçok kural..

İyi-kötü, yanlış-doğru yorumu yapmaksızın özetle ak-
tardığımız bu uygulamadan bir süre sonra vazgeçildiği
görürüz. Mesala, 18 Şubat 1947 tarihinde Resmî
Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlü-
ğe giren Basın Kartları Yönetmeliği'nde artık, Basın Birliği
üyeleri olmak gibi kayıtlar yok. Basın Birliği'nin adı dahi
yok. Zira, Birliğin başkanlığını yapmaktaki olan Falih Rıfki
Atay, 1945 Ankara Kongresinde, gürültü patırtıdan sonra,
başkanlığı kaybetmiş, Hüseyin Cahit Yalçın başkan
olmuş. Ardından da, 18 Haziran 1946'da 6336 sayılı kan-
unla, Basın Birliği lağvedilmiş. Bu sırada da, Ankara'da
ve İstanbul'da bağımsız Gazeteciler Cemiyetleri kurulmuş.

İşte olhikaye.

Ama, lağvedilen bu Birlik hakkında, kanunla getirilen
zorunluluklarla ilgili bazı bilgileri de aktaralım:

Gazetecilik yapabilmek, bu birliğe üye olmağa bağlı.
Birliğe üye olmak için, bölge idare kurullarına başvuru-
lucak. Başvuruları reddedilenler, İçişleri Bakanlığına
itiraz edebilecek. İçişlerinin vereceği karar kesin.
Yabancı gazeteciler "Misafir üye": Birliğin bölge ve
yüksek haysiyet divanları olacak. Bunlardan bölgedekiler
üç gazeteci ile mahalli savcıdan; yüksek haysiyet divanı
ise altı gazeteciden ve Yargıtay ve Danıştay Başkanlıkların-
ca görevlendirilecek birer daire başkanı ile Matbuat
Umum Müdürlüğünden oluşmakta.(4)

Kısa sayılacak bir süre yürürlükte kalan ve anladığımız
kadıyla fazla etkili olamayan bu örgütlenme, o yıllarda
başka hangi ülkelerde vardı, bilemeyiz. Ama, İtalya'da,
benzeri gelişmelerin, daha önceki yıllardan başlayarak
kağıda döküldüğü bilinmektedir.

Tabiiyatıyla, yaşanan dönem dikkate alınarak, belki
İtalya'da veya başka ülkelerde olup biteni de izlemeksizin,
şartların kuralları konmak istendi de denilebilir. Böyle
düşünmemiz, geçmişte yapılanlara inanımızdan ve
yapanlara saygımızdandır. Ama, gerçekten demokrasi
içinde yeşeripyaşayabilen basın faaliyetinin, Atatürk'ün
dediği gibi, sakıncalarını, gene kendi kuralları içinde
gidermekten başka çarelerle düzenlenmesinin ömürlü
olamayacağına inanmak, olayları bilenler için, güç
değildir.

Mesela, 1956-58 yılları sırasında, benzer "Press Clup"
girişimi de, daha söz safhasında, akim kalmıştır.

İTALYA'YI HATIRLATIYOR

Buna rağmen, Basın Birliği denemesinin, bize, neden
zamanın İtalya'sını hatırlattığını, bir başka ömle
açıklamak, yazar sorumluluğunun borcudur.

Bir insan bile, eskiden mevcut etkili bir parçasını,
kolayca yok edemez. Hani, iltihaplanınca "Apendisit"
dediğimiz apandis, kimbilir kaç bin yıl önce işe yaradığı
sanılan bir organımızdı. Şimdi, ne işe yaradığı bilinmiyor,
gene de vücudumuzda bir kalıntı; atrofiye uğramış bir
kalıntı.. Bunun gibi, bırakalım 1940'ların tamamladığı ku-
ralları da; İtalya'nın 1963'de taşıdığı kalıntıya göz atalım.
Bu, 3 Şubat 1963 tarihli ve 69 numaralı kanundur. "Gazete-
cilik Mesleğinin Düzenlenmesi" başlığını taşır. Şu yıllarda
uygulanıyor mu, bilemem -Bizi ilgilendirmiyor- ama bu
kanunun amacı, üye gazetecilerdisipline etmektir. Bizim
3511 gibi. Bölge var, bölge grupları var. Düzen Konseyi
(Consiglio dell'Ordine) var. Her şey var, daha önce bizdeki
örmekte yazdığımız gibi. Stajyer gazetecilerin sınavında,
Kurul Başkanı bir Yargıç v.s. Her şeyi zabt-u rabt'a almış.
Bir de, Adalet Bakanının denetim yetkisi, fesih v.s. yetkisi
var ki, Dahiliye Vekilini veya İktidar Organının Başyazan
Saylavı (Allah rahmet eylesin ve yakınları, benim de ona
daima saygı duymuş olduğumu bilsin) hatırlatıyor.

(Devamı Yarın)

27 AĞUSTOS 1985 SALI

BASIN TARİHİMİZİN SICAK RÜZGARLARI ARASINDA BİR GEZİNTİ

GAZETECİLİKTE, bizim kuşak, ancak 1950'den sonrasını yaşadı. Kurulmağa çalışılan demokrasinin sancıları içinde, kimi zaman baş tacı edildi, kimi zaman da yerden yere vuruldu. Haftanın iki, üç gününü Adliye binalarında geçirenlerimiz oldu. Yıllarını cezaevlerinde. Kendi aramızda bile tartışmalar çıktı: Yanlış yapıyoruz, doğru yapıyoruz, tartışmaları.. Çıkan kanunları, alınan önlemleri, bu yanlışlara bağlayanlar oldu. Aksini savunanlar..

Neyse, dönem dönem biçim değiştirerek yaşandı bunlar..

Rahmetli Server İskit, şöyle diyor (1): "Birçok memleketlerde olduğu gibi, bizim matbuatımız da, yüz şu kadar-senelik tarihini yaparken, değişen siyasi rejimlerimizin bünyesine uydurulmuş veya uymuş, Devlet rejimlerimizin dönüm noktaları aynı zamanda matbuat tarihimizin de dönüm noktaları olmuştur. Her siyasi rejimimiz bunu temine çalışmış ve kendi hususiyetine göre ayrı kanun yaparak matbuat işlerini kendine göre nizamlamıştır.. Şu halde, matbuat rejimlerimiz, siyasi rejimlerimizin seyrini takip etmiştir."

Biz, basın tarihimizin sıcak rüzgarları içinden, 1930 ve 1940'lı yıllarda gezinmek istiyoruz. Bayram'dan yararlanıp Wells'in Zaman Makinası'na binerek 45-50 yıl gerilere dönmek istiyoruz. Yaşayan bir kaç meslek büyüğümüz en doğrusunu yazacaklardır, umarız. Bizimki, okuduklarımızdan, dinlediklerimizden.

Kalamış'ta bir kayık safası gibi, ya da safaride aslana yem olan acemi avcı misali..

Birinci Basın Kongresi: Düzenleme Eğilimleri.

Birinci Basın Kongresi, 25 Mayıs 1935'de, Ankara'da İçişleri Bakanı (o zamanki deyişle Dahiliye Vekili) Şükrü Kaya'nın konuşmasıyla açıldı ve üçüncü gün, kararlar alarak sona erdi.

Tek parti dönemi. Her şey önceden planlı. 24 Nisan 1935'de çıkarılan bir talimatname ile, yapılacak ve kongre-

Bu yeni Türk Basın Kurumu: Rejimin, bundan sonra kendisinden isteyeceği ödevi tam olarak yapabilecek şartlarla cihazlandırılmalıdır. Bundan ötürü, meslektaşlarımızın yaşama şartlarının düzene konmasından önce, etik bilgilerinin yükseltici ve çalışma şartlarını kolaylaştırıcı tedbirlerin alınmasını isteyen komisyonumuz, bu ödevin tükel bir surette yapılmasını, ertişin hak ettiği bütün yardımları kendiliğinden getireceği kanaatindeyiz. Aşağıdaki önerilerimizi kurultayımızın yüksek onayına sunarız:

1. Türk basın kollarında çalışanları, zorağ içine alacak, merkezi Ankara'da olmak ve gereken yerlerde şubeleri açılmak üzere, Türk Basın Kurumu kurulması.

Bu kurumun ödevleri şunlar olacaktır:

A. Kurum ertişin haklarını, şeref ve disiplinini koruyacaktır.

B. Hükümetle etik mensupları ve basın müesseseleri arasında bağlanım rolünü oynayacaktır.

2. Basıncılığı etik olarak tanımış olan başyazıcılardan aylara kadar yazı ve tercüme işlerinde çalışanlar, gazete ressamı, foto ayarları, muhabirler, ajans genel direk-

Bu yazıyı masum ve de iy

Yazının adına, roman-tizm döneminin ünlü kitabından esinlenip "Tehlikeli Alakalar" desem de olurdu veya "Basını Rahatsız Eden Eğilimler." 40-45 yıllık geçmişin

belki gün şığına az çıkmış basın olaylarını, Bayram Gazetemizde yazabilmek öyle güzel ki.

Bayramdan bayrama, basın kuruluşa gazetelerinin yasal doğuşunun bir

tör, yazıcı mütercim ve ayarları bu kurumun gövdesidirler.

3. Bunların dışında:

A. Teknisyenler (Gazete ve ajans idarecileri, dizmenler, kişiler, makineciler)

B. Mecmuacılar ve mecmua yazıcıları.

C. Özgür yazıcılar.

Ç. Basicılar (tabiler).

D. Basımcılar (matbaacılar).

E. İllancılar.

F. Bayiler.

Başlarında birer temsil komitesi bulunan kollar halinde toplanacaklar ve kurumun yönetim kurumunda münasip bir şekilde temsil olunacaklardır.

4. Şimdiye kadar yaptığı hizmetleri değerlendirmek gereken İstanbul Matbuat Cemiyeti, yeni kurum içinde reorganize edilecek, kurumun İstanbul Şubesi olarak çalışacaktır."

FALİH RIFKI HEYETİ

Komisyonun bu kararı, Kurultayca kabul ediliyor ve Basın Birliğinin kuruluş hazırlıklarını yapmak için, Kurultay'da, Kongre yetkisini taşımak üzere yedi kişi seçiliyor. Seçilenlerden Falih Rifki Atay, Naşit Hakkı Uluğ, Nurettin Artam ve Mecdi Sayman, parti organı Ulus'un mensupları. Kerami Kurtbay, Anadolu Ajansı'nda çalışıyor. Hakkı Tank Us, Vakit veya Haber'den ve milletvekili. Haydar Rüştü, Anadolu gazetesinden.

1938'de Basın Birliği
Kanunu görüşülürken,
dönemin güçlü adamı,
Dahiliye Vekili ve Parti

BASIN TARİHİMİZİN SICAK RÜZGARLARI ARASINDA BİR GEZİNTİ

Erdoğan TAMER

DİLER misiniz, yazının bu kadar bölümünden sonra, şu 1937'lerden başlayarak bir kaç yıl içinde, gazetelerimiz neler yaşamış; biraz hikayeler anlatayım.

Zaten, savaş öncesi yılları-savaş yılları ve bunun sıkıntılar yanında kolaylıkları da var ya.. Üstelik, bir zamandan sonra, mesala İstanbul'da olağanüstü yönetim de.. Bakalım, "gem tanımaz" gazetelerimizin başlarına neler gelmiş; basınımızı emanet ettiğimiz bürokratlarımızın azami gayret ve titizliğiyle de, gazetecilerimiz nelerle uğraşmış?

Lütfen, bu yazının bir Bayram yazısı olduğunu, benim gibi siz de hatırlayacaksınız biliyorum ve bu yüzden yüzünüz asılmadan okumağa devam edeceksiniz. Teşekkür. Hadi, kronolojik yani bildiğiniz, tarih sırasına aldınız etmeden, söze Nadir Nadi'nin bir olayıyla -o yıllardan kaç kişi kaldı ki- başlayalım:

10 Haziran 1938. 5055 sayılı Cumhuriyet gazetesinde, Nadir Nadi'nin röportajı yayımlanıyor: "Hitler Viyana'sından Röportajlar."

Bir bölümü şöyle:

"Tren hareket etti. Birazdan göbekli gümrük memuru kompartımana gelerek Alman Hükümeti namına ahlakımı imtihan edecek. En çok sorulan sualler: Para ve sıgara.

Ben, ikisinden de suçlu vaziyetteyim. Atına'da, Papastratos'un hediye ettiği kutuları bitiremedim. Atmağada kıyamıyorum.

Vasfi Rıza'nın, Son Posta'daki yazısı için, Hariciye "Bu, İranlılar'ın hoşuna gitmedi" diyor. Ama, İran'ın Ankara Büyükelçisi teşekkür mektubu yolluyor

Yerinde görülmeyen bu manasız şakanın bals olduğu tesirlerin munasip surette neşriyatla izalesine..

Sıra, gazete kapatılmasına gelecek, ama, bir kaç örnek daha verelim:

Tan gazetesinde yayımlanan "Şah İsmail" dizisi, İran'ı rahatsız etmiş. Yayımından vazgeçilmesi isteniyor (9 Ekim 1937)

Gazetelerin, İranlılardan "Acem" diye söz etmesi rahatsızlık yaratıyor. (26 Ağustos 1937)

Son Posta'da, Vasfi Rıza Zobu, Şark Seyahatli dolayısıyla İran'ı yazmış (18 Ocak 1938 galiba). Hariciyeden mi, neredense bir ihtar: Bu, İranlıların hoşuna gitmedi, diye. Vasfi Rıza da, yazının devamından vazgeçiyor. Derken, kendisine, yazısıyla ilgili uzun bir övgü mektubu geliyor. Gönderen İran İmparatorluğu Ankara B. Elçisi K.H. Fahimi. "Ankara'ya yolunuz düşünce bana buyurun, uzun uzun konuşalım" diyerek bitiyor mektup. Zobu soruyor: Hani İranlılar yazıma kızmıştı?

KADIKÖY YANGINI

Kadıköy'de yangın olmuş, gazeteler de bunu yazmışlar. Mart 1937. İktidarı yakınlarından Asım Us'a, Şükrü Kaya "Dahiliye Vekili ve Partî Genel Sekreteri" olarak şunlar yazıyor:

Son zamanlarda vukua gelen bir zabıta vakasının fena şekilde istismar edilmesi, haricte aleyhimize kötü propagandalar yapılmasına sebep olmuştur. Mesela, Kadıköy yangını hakkında matbuatımızdaki laubali eda, Alman matbuatında ve ondan naklen Avrupa ve Balkanların birçok yerlerinde Türkiye aleyhine neşriyat yapılması imkanını vermiştir.

Mektup şöyle sona eriyor:

"Bu itibarla, arkadaşları yabancı propagandanın şahlanmasına imkan verecek bu gibi hususlarda bize yardıma davet eder ve memleketin davası olan bu işlerde müzaheretlerine güvenirim.."

Devletin de, hükümetlerin de durumu zor. Dışanda, içeride hızlı olaylar. Ama, gazeteler de ne yazacak. Uyan üstüne uyan. İhtar üstüne ihtar.. Bu, savaşla birlikte alabildiğine artıyor.

GÜZELBAZİ ÖRNEKLER

Arada, hoş konular da var.

Gazetelere bir fotoğraf yollanıyor. Ekteki yazı da şöyle: İlişik fotoğraf Mersin'de Bahçe mahallesinde Ahmet Hallaç'ı, çocukları ve torunları arasında göstermektedir. Oğul ve torunları ile üç düzineye yakın bir yekün tutan bu ailenin resmini, nüfus artırımını teşvik zimmında munasip göreceğiniz tarzda derç etmenizi..

Bir başka güzel konu: Bütçe Kanununun bir 23'üncü maddesi var. Her yıl, bu maddeye bir rakam yazılıyor. Mesela 1939 Bütçe Kanunu'nda bu rakam: 2465 ton.

Bu, o yıl, gazete ve dergiler için "Tenzilatlı resimle ithaline izin verilen" kağıt miktarı. Yani, gazetelerin kağıt sıkıntısı çekmemesi ve ucuza kağıt sağlanması amaçlanmış. Bu kağıttan, her gazeteye, trajına göre, bir aylık kontenjan tanınıyor. Vakıf gazetesine ayrılan miktar, ayda 16-17 ton civarında.

Bu arada, 1936'dan başlanarak, Hava Yolları yolcu ve posta uçakları, İstanbul'dan Ankara'ya, günlük gazete getirmeye başlamışlar. Yalnız bir koşulu var: "Müşteri adedi" her gün gelecek gazete miktarını belirliyor. Bu, 16 ila 40 kilo arasında değişiyor. Gazete sahipleri "Göndereceğim miktar önceden belli olsa da, işimiz kolaylaşsa" diyorlar. Ama, Nafia Vekili Ali Çetinkaya, bunun cevabını veriyor: Uçağa binecek müşteri sayısı önceden belli değil ki, size nasıl önceden kiloyu söyleyelim, diye..

Gazetecilere, iki aylık indirimli tren bileti uygulaması da başlamış.. Tabii, arada tatsızlıklar da oluyor. Kurun gazetesi muhabiri olarak indirimli bilet kullanan "Bay Muzaffer Tutar" ile "Bay Mustafa Uçarkuş"un, aynı zamanda trenlerde ve Eskişehir'de gazete müvezzillik yaptığı, Demiryolu personeli tarafından tesbit ediliyor. Tabii, gazete uvarılıyor (18 Mayıs 1938)

BASIN TARİHİMİZİN SICAK RÜZGARLARI ARASINDA BİR GEZİNTİ

3

Erdoğan TAMER

Eğer yanılmıyorsam, bu talimattan hükümetin iki maksadı vardır:

1. İri manşetlerle "Sensation" ticaretine engel olmak;
2. Radyolardan ve saireden uydurma haber neşredilmesini temin etmek.

Bu tedbirlere beh de taraftanım. Bunun faydasını bizzat Başvekile de arz ettim. Fakat, Metaksasın yıldörümünü munasebetiye r unanistan'da şu yapıldı bu yapıldı diye yazmak ne zihinleri tahdiş etmektir, ne de uydurma harici haber neşridir.

Her neyse.. Bizim, bu günlerde düşündüğümüz konuda, yani amacı aşma konusunda, o günlerde Necmeddin Sadak, ki daha sonraları Dışişleri Bakanlığı da yapacaktır. Şöyle yazıyor:

"Direktiflere aykırı hareket edildiğine dair şimdiye kadar beş telgrafınızı aldık. Evvela irşatlarınıza teşekkür ederim. Telgraf beni müteessir etti. lütfen Akşam'a gönderildiği

söylenen ve "Teaddüt ettliği" bildirilen topu dört telgrafi dosyadan alıp tetkik ediniz ve ne kadar ehemmiyetsiz şeylere taluk ettiğini bir kere görünüz.

Bu vaziyet, gazetede bittabi lüzumsuz olduğunu takdir edeceğiniz ve zira hedefiniz olmayan bir korku zihniyeti hasil ediyor. Verilen talimat, nihayet, çok kısadır. Her hadise yeni bir mesele oluyor. Bunun içindir ki arkadaşlara lazım gelen talimatı verebilmek için bizzat ben tenevvür etmek (aydınlanmak) istiyorum. Bu lütfu benden esirgemezsiniz.

Bu kadar sıkı bir kontrole bağlı olmak, en basit bir iki şey için kapatılmak tehlikesine uğramak bizi endişeye düşürüyor.

Mesela, Fransada-gazetelerde okunuyor-mühim yiyecek tahditleri yapılmış yahut farmosonluk yasak olmuş. Fransada plajlar bu sene nasılmış saire gibi, okuyucu için enteresan şeyleri yazmak talimata mugayir midir, değil midir? Bana sordular, tereddüt ettim.

Ben hükümetin talimatını, yukarda arzettiğim sarih ve mahdut iki gayeye matuf sanıyordum. Bu hususta beni tenvir ederseniz minnettar olurum."

Tarih, 9 Ağustos 1940'tır.

VELİD BEYDEN İKİ TELGRAF

Velit EbuZZiya Bey de, bir telgrafında şöyle yakınıyor:

"Tasvir'in yeniden tehlikeye maruz olduğunu teessürle öğrendim. Biliyorsunuz ki gazete benim değildir ve son yazıdan sahibinin haberi bile yoktur. Esasen o yazı alelade bir tenkitten başka mahiyette değildir. Valinin maksadı mahsusa atfetmesi belki farkına varmayarak şiddetli lisan kullanmama sebep olmuştur. Bu yazının bu kadar teessürü mucip olacağını bilseydim tek satırını yazmazdım. Durup dururken hükümeti üzme hatırımdan da geçmez, elimden de gelmez. Herhalde bu yazıdan dolayı gazeteyi ve sahibini mesul tutmak hakikaten cünah olur. Ben gazeteyi derhal terke hazırım, tek benim yüzümden zaten maddi müşkülât içinde uğraşan sahibini bir kat daha mütaazzır olmasın. Bir buçuk senede bir gazetenin altı defa kapanması mahvına sebep olabilir. Bu cihazları ve gazete sahibinin sırf benim hatımdan dolayı tecziye edilmemesini..."

NECMETTİN SADAK'IN İSYANI

"Bugünkü yazıda Belediyeye ait bir satırlık hafif bir latifeden dolayı gazetenin yine kapanmak tehlikesine maruz kaldığını büyük teessürle öğrendim. Bu latifede en ufak bir kasıt yoktur. Kalemim tabii sevkile yazılmıştır. Böyle bir cümle için gazeteye kıymaya muhterem Başvekilimizin gönüllerinin razı olmayacağından eminim.

stein

TÜM
DOSTLARIMIZI

Sih
ba

YAA
1
AL
eski

anun, madde zikretmeden bir de "ceza tenceleri" koymuş. Etilt Bey "Araştırdık, ne Malbuat, ne Ceza Kanununda, avcının tebliğ gönderebileceği kaydını bulamadık" diyor. Yazının, biraz uzun, ama fevkalâde önemli son bölümü şöyle:

"Mevcut tahditlerin fazlalığı, yazılar hakkında müsbet bir ölçüye malik bulunmamamız, Hükümetin siyasetini akından takip edemeyişimiz, bizim bir hafta veya on gün, eni Sabah'ın bir gün, Cumhuriyet'in üç ay kapanmasında imil olan, takdir hakkının mahiyetinin bilce malûm olmaması bizi çok müşkül ve içinden çıkılmaz bir mevkle

*hat ve mutluluk dolu
ayram dileklerimizle*

*KA VAKLIDERE
ŞARAPLARI A.Ş.*

*KUT, ÇANKAYA, LAL
DİKMEN, KA VAK
TINKÖPÜK ve Özel
iltilmiş şaraplarımızla
laima emrinizdeyiz*

*Bayramınızı kutlar,
ğlık ve mutluluk dolu
günler dileriz*

İLZAVALTIN

RAİL HAVAYOLLARI

-üstüne yıldızlar konduğu görüldü.. Tabii, Sarper hareketi geçti. "Boşluk, Türkiye'de sansür vazedildiği zehabını vermekte"ydi.. Gazete sahibi Raşim Us da, boşluğun nasıl ortaya çıktığını açıklamak durumunda kaldı. Evet, boşluk, orada mevcut yazının, baskı sırasında makinede kalıptan kazanması yüzünden ortaya çıkmıştı. (Bunu, bizler de, on beş yirmi yıl sonra çok yaşadık ya). Baskıya giren yazı, sonradan niçin kazanmıştı. O bendin, talimatlara aykırı olmadığına karar verilmiş ve gazete baskıya verilmiş. Ama, gazeteden birisi, bu talimata aykırılık konusunda tereddüt göstermiş. Ankara'dan yetkiler aranmış. Hiç biri de yerlerinde bulunamamış. Zaten bir kaç gün önce intar telgrafları da geldiği için, en iyisi, bu bölümü makineden kazıyalım demişler..

Konu böylece atlatıldı. Fakat, Hüseyin Cahit Bey bu, durur mu. Tuttu, gazete kâğıdı konusunda ateş püskürdü. Yıl 1943. Yazısı "Ağır ve tecavüzkâr" bulundu. Yeni Sabah gazetesi kapatıldı. Ama, sadece 1 gün.

Rahmelli Hüseyin Cahit bey, aradan uzun yıllar geçtikten sonra da, yazılarında bazıları yanlış saysa da -kendisinin doğru bildiği yolda), mahkemelere de verildi, tutuklandı da.. Onurlu bir mücadelenin adamıydı. Onurlu bir mesleğin, onurlu bir mensubuydu.. Ehh, yazımızın başında aktardığımız gibi, yönetimler de, kendi kurallarını koyuyorlardı. Bunlara ters düşenlerin başları ağrıyordu.. Ama, bu arada, mesleğin tarihçesi, sıcağıyla, baharıyla nice sayfalar kazanmış oluyordu. Böyle böyle, yepyeni iletişim tekniklerinin bulunduğu günümüze gelindi.

Şimdi, gazetelerin sorunları herhalde çok başka. Anlattığımız olaylar geride kaldı, diyoruz.

MESLEKTEN ÇIKARILAN GAZETECİNİN FERYADI

Fakat, konuyu bitirmeden, Basın Birliği uygulamasıyla ilgili bir örnek de vermeliyiz.

Basın Birliği'ne üye olmayanlar gibi; üyelikten çıkarılanlar da, gazetecilik yapamayacaklar ya.. Ayrıca, bu kişilerin kimlikleri, basın kartları geri alınacak.. Ana kuralın nasıl işleyeceği de, anlaşılan pek belli değil. Vakit mi dardı; yoksa, böylesi mi uygun görüldü. Her neyse... İşte böyle bir dönem. Şükrü Kaya bey de, Dahiliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri..

Tarih 2 Kasım 1937. Hidayet Erkan adlı gazeteci, hem Dahiliye Vekâleti'ne, hem de Birliğin Ankara'daki merkezine başvuruyor. Etem İzzet Beyin "Açık Söz" ve "Son Telgraf" gazetelerinde umumi muhabir sıfatıyla çalışıyormuş.

Başvurularında "İstanbul Vilayetinden, gazete sahibi Etem İzzet Benice'ye yazılan 26.10.1937 gün ve 271 sayılı tezkeresile gazetecilik hüviyet varakam istirdat ve on küsur seneden beri çoluk ve çocuğumun infak ve iâşesi vesaitinden hiç bir sebebi kanuni ve hükme müstenil olmaksızın mahrum edildim" diyor.

"Aleyhimde makamınıza söylenen ve bu durumu yaratan sözler, tezirattır" diyor. "Lütfen hakkımda tahkikat yaptırın" diyor. Eğer, yanlışımlı varsa, Cumhuriyet, Mahkemesine tevdi edinde mücrim isem cezamı çekeyim" diyor..

Birliğe de, adeta yalvarıyor. Bunca yıldır aranızdaydım, Benim iyi veya kötü bir gazeteci olduğumu tayin edin. Arkadaşınız sıfatıyla rica ediyorum, diyor. Kusuru var mıydı? Neydi? Başvurusundan sonra ne yapıldı? Bunca yıl sonra, belki de hiç bilemeyeceğiz.. Ama, işsiz kalmış ve çoluk, çocuğuna karşı sorumlu bir gazeteci babanın mutsuz çığlığını, yıllar yok edememiş...

- (1) : Server R. İskit, Türkiye'de Malbuat Rejimleri, 1939
- (2) : Fahir Girithoğlu (Edirne Milletvekili), Türk Siyasi Tarihinde Partinin Meyku, Ayıldız Matbaası, 1965
- (3) : Şevket Sureyya Aydemir, İkinci Adam (1. Cilt), 1966
- (4) : Fethi Kardeş, 60 Yıllık Hikâyesi, 1980, Başarı Matbaası.
- (5) : Ş. S. Aydemir, İkinci Adam (2. cilt), 1968

ma, baştan sona bayındır bir ülke yaratmanın sancılan vardır.

ŞÜKRÜ KAYA'NIN YÜKSELİŞİ

İşte, bu genel tablo içinde, Fahir Girittioğlu'nun "Parti istiklalinin tamamıyla eridiği devre" adını verdiği (2) bir uygulama başlar. Atatürk, 15 Haziran 1936'da, Peker'i Genel Sekreterlikten affeder. Bir kaç gün sonra da, zamanın İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Genel Sekreterliğe getirilir.

Düşünce şudur: "Parti ile hükümet, bir elden idare edildiği takdirde; Hükümet icraatının halk tarafından benimsemesi çok daha kolay olacak ve müşküller daha kolaylıkla yenilmiş bulunacaktır." Aynı zamanda basın işleri kendisine bağlı bulunan Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, artık, partinin, Atatürk' ve İnönü'den sonra en güçlü kişisi olmuştur. Genel Sekreterdir ve "GENBAŞKUR" diye anılan en yüksek üç kişilik kurulun üyesidir.

yi niyetli takdimimdir

amacıda, sanırım bu
Mesleğin konularını,
sorunlarını geçmiş ile,
geleceğiyle dile getirmek.
Ben geçmişe eğildim.
Fazla eğlenceli değilse
de, sanıyorum düşündü-

rücü.
Çalışmalarında yarar-
landığım rahmetli Fethi
Kardeş'e veyakınım Niyazi
Acun'a teşekkür.

Erdoğan TAMER

Bu, Atatürk'ten sonra İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesini takiben (25 Ocak 1939'da Celal Bayar'ın başbakanlıktan istifası üzerine) Dr. Refik Saydam'ın Başbakan oluşuna kadar sürecektir. Dr. Saydam Şükrü Kaya'yı kabinesine almayacağı gibi; İçişleri Bakanlığı ile Parti Genel Sekreterliği görevlerini de birbirinden ayıracak "Hükümet ayrı, parti işleri ayrı" demeye getirecektir.

Zira, uygulamanın çok sıkıntılan ve sakıncalan görülmüştür. Ayrıca, Şükrü Kaya'nın, artan gücünden etkilenecek, hem işleriyle ilgili konularda yanlışlara düştüğü, hem de Cumhurbaşkanı seçimi öncesi, bir takım yersiz girişimlerde bulunduğu gözlenmiştir.

Fakat, bütün bunlar oluncaya kadar, Şükrü Kaya yönetimi, basınla ilgili bir hayli gelişme ve değişiklikli, gündeme getirmiştir.

(1) Yıl 1937'dir. Dışişleri ve özellikle Akdeniz sorunları bakımından önemli bir yıldır.

(3) Ayrıca, kısır bir bütçe. Dış piyasalarda darlık, güçlükle yürütülen ticaret dengesi, güçlükle tutulan bir Milli para; Dış ülkelerden istikraz ve sermaye tedarik imkanlarının hiçliği.. Hepsinin üstünde de yalnızlık, müttefliksizlik..

İşte, böyle bir genel tablo içinde, İnönü Başbakanlıktan ayrılmış ve Celal Bayar, 25 Ekim 1937'de asaleten başbakanlığa ve partinin, Genel Başkanvekilliği'ne atanmıştır.

27 Haziran 1938 günü de, 3511 sayılı Basın Birliği Kanunu, Meclis'te kabul edilmiştir. Kanunun görüşülmesi sırasında, Şükrü Kaya, şunları söylemektedir. "Muharrirlerimiz memleket işlerini tenkidde serbesttirler. Tenkid hürriyetini ve çerçevesini tayin ve tahdid edecek, muharririn irfanı, vicdanı ve aklı selimdir. Böyle bir takdirin Kanuni mesuliyeti de elbette büyük olur. Bu takdir salahiyyetinin geniş serbestliğinden doğabilecek mesuliyetleri her ferdin veya her muharririn ayrı ayrı telakkilerine bırakmıyoruz. Bütün bir Millet'in iradesinin ifadesi olan kanunların hükümlerine tevdi ediyoruz. Yazı hürriyetinin hakimi muharrir, muharrir mesuliyetinin hakemi de hakimdir."

Hemen konulduğu takiben, bu Basın Birliği'nin başkanlığına gelecek olan rahmetli Falih Rıfkı Atay'da, Kanununun birinci maddesiyle, "Basın Birliği" iktidar organı Ulus'ta "Gazeteciler

"Kamutay, evvelki gün avukatlık, dün de gazetecilik mesleklerini tanzim ve tensik eden kanun layihalarını kabul etti. Şimdiye kadar her iki meslek, kendi kör menfaatlerinden gayri hiç bir nizam tanımayan kötü kişiler yüzünden halk arasında iyi nam bırakmamıştır."

Rahmetli Atay, şöyle devam ediyordu: "Kamoy, gazete ile kurulur; onunla beslenir ve onunla olgunlaşır. Fakat, işte bu kadar müessir olduğu için, onu kör menfaat veya hırslarına alet edenlerin elinde de pek tehlikeli bir silah haline gelebilir. Büyük demokrasiler, onu tehlikesiz kılabilmişler için, asırlar geçirmişlerdir."

Ne yapmak lazımdı? Evvela gazeteciliği bir meslek yapmak! Gazeteciye en basit Türk işçisini dahi haklarından mahrum eden bugünkü keyfi ve şahsi sistem yerine, gazete sahipleri ile muharrirler arasında karşılıklı vazifeler, haklar ve masuniyetler tesis eden murakabe ve inzibat usulleri bulmak!

Gazetelerimiz seklen çok ilerliyor hatta bizdeki abone ve okuyucu adellerinin layık olmadığı kadar ilerliyorlar. Fakat seviyece geridirler. Bazan memleket vasatı seviyesinin onunla mukayese edilemeyeceği kadar geridirler. Gazete seviyesi demek, gazeteci seviyesi demek, gazete ahlaki, gazeteci ahlaki demektir. İmdi liyakatler, ancak şeref ve istikrar vadedilen bir meslekte iş ararlar..."

Böylece, Basın Birliği Kanunu yürürlüğe girdi. Kanunda yer alması ayrıntı sayılan konular, tüzük veya yönetmeliklere, çözümlenecekti.

O da yapıldı.

Mesela, Basın Kartı Nizamnamesi. Bunda "Basın Kartı Taşıma Ehliyeti" başlığında toplanan hükümlerin ilki şuydu: "Basın Birliği mensuplarından bulunmak." Ayrıca, "Duhuliyeleri veya aylık taahhüt veya tahakkuklarını veya yardım sandığı borçlarını tamam ödemiş olmak" da şarttı. Birlikten geçici olarak çıkarılanlara, o süre için kart verilmeyecekti.

Basın Kartları üç çeşitti: Sarı, Yeşil, Mavi Kart.

Sarı Kart Birlik üyelerine, Yeşil Kart, Basın Birliği kanununun 3'üncü maddesindeki yardımcı üyeye, Mavi kart, gene 3'üncü maddede gösterilen misafir üyelere.

Tabii, bu kartların verilmesi, için o kişilerin adı, Birliği "Mintikalarınca" mühürlü listelerde bulunacaklardı, filan.. Daha birçok kural..

İyi-kötü, yanlış-doğru yorumu yapmaksızın özelle aktardığımız bu uygulamadan bir süre sonra vazgeçildiği görüyoruz. Mesela, 18 Şubat 1947 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe giren Basın Kartları Yönetmeliği'nde artık, Basın Birliği üyesi olmak gibi kayıtlar yok. Basın Birliği'nin adı dahi yok. Zira, Birliğin başkanlığını yapmakta olan Falih Rıfkı Atay, 1945 Ankara Kongresinde, gürültü patırtıdan sonra, başkanlığı kaybetmiş, Hüseyin Cahit Yalçın başkan olmuş. Ardından da, 18 Haziran 1946'da 6336 sayılı kanunla, Basın Birliği lağvedilmiş. Bu sırada da, Ankara'da ve İstanbul'da bağımsız Gazeteciler Cemiyetleri kurulmuş.

İşte o hikaye.

Ama, lağvedilen bu Birlik hakkında, kanunla getirilen zorunluluklarla ilgili bazı bilgileri de aktaralım:

Gazetecilik yapabilmek, bu birliğe üye olmağa bağlı. Birliğe üye olmak için, bölge idare kurullarına başvurulacak. Başvuruları reddedilenler, İçişleri Bakanlığına itiraz edebilecek. İçişlerinin vereceği karar kesin. Yabancı gazeteciler "Misafir üye": Birliğin bölge ve yüksek haysiyet divanları olacak. Bunlardan bölgedekiler üç gazeteci ile mahalli savcıdan; yüksek haysiyet divanı ise altı gazeteciden ve Yarıktay ve Danıştay Başkanlıklarınca görevlendirilecek birer daire başkanı ile Matbuat Umum Müdüründen oluşmakta.(4)

Kısa sayılacak bir süre yürürlükte kalan ve anladığımız kadıyla fazla etkili olamayan bu örgütlenme, o yıllarda başka hangi ülkelerde vardı, bilemeyiz. Ama, İtalya'da, benzeri gelişmelerin, daha önceki yıllardan başlayarak

(Tan istifi üzerine) Dr. Hakkı Saydam'ın Başkanlığı altına kadar sürecektir. Dr. Saydam Şükrü Kaya'yı kabinesini almayacağı gibi; İçişleri Bakanlığı ile Parti Genel Sekreterliği görevlerini de birbirinden ayırarak "Hükümet ayırtar işleri ayn" demeye getirecektir.

Zira, uygulamanın çok sıkıntılı ve sakıncaları görül-üştür. Ayrıca, Şükrü Kaya'nın, artan gücünden etkilene-k, hem içişleriyle ilgili konularda yanlışlara düştüğü, imde Cumhurbaşkanı seçimi öncesi, bir takım yersiz rüşimlerde bulunduğu gözlenmiştir.

Fakat, bütün bunlar oluncaya kadar, Şükrü Kaya yöne-ni, basınla ilgili bir hayli gelişme ve değişikliği, günde-ge getirmiştir.

(1) Yıl 1937'dir. Dışişleri ve özellikle Akdeniz sorunları kımından önemli bir yıldır.

(3) Ayrıca, kısır bir bütçe. Dış piyasalarda darlık, içlikle yürütülen ticaret dengesi, güçlüğüle tutulan bir illi para: Dış ülkelerden istikraz ve sermaye tedariki im-nlarının hiçliği.. Hepsinin üstünde de yalnızlık, mütte-ksizlik..

İşte, böyle bir genel tablo içinde, İnönü Başbakanlıktan rılmış ve Celal Bayar, 25 Ekim 1937'de asaleten şbakanlığa ve partinin, Genel Başkanvekilliği'ne anmıştır.

27 Haziran 1938 günü de, 3511 sayılı Basın Birliği Kanu-u, Meclis'te kabul edilmiştir. Kanunun görüşülmesi sıra-nda, Şükrü Kaya, şunları söylemektedir. "Muharrirleri-z memleket işlerini tenkidde serbesttirler. Tenkid hür-riyetini ve çerçevesini tayin ve tahdid edecek, muharririn fanı, vicdanı ve aklı selimdir. Böyle bir takdirin Kanunl mesuliyeti de elbette büyük olur. Bu takdir salahlıyetinin enis serbestliğinden doğabilecek mesuliyetleri her fer-in veya her muharririn ayrı ayrı telakkilerine bırakıyo-uz. Bütün bir Millet'in iradesinin ifadesi olan kanunları ö-kümlerine tevdi ediyoruz. Yazı hürriyetinin hakimi mu-arrir, muharrir mesuliyetinin hakemi de hakimdir."

Hemen kuruluşu takiben, bu Basın Birliği'nin başkan-lığına gelecek olan rahmetli Falih Rıfkı Atay'da, Kanunun ıkışının ertesi günü, iktidar organı Ulus'ta "Gazetecilliği-niz" başlıklı başyazısında, yeni düzenlemeyi savunacak-ır.

Daha sonraki, 11 kanunu evvel 1938 tarihli Başyazısında la, özelle şöyle diyecektir: "Cumhuriyet idaresinin davası asittir: Ne matbuatı tazyik etmek, ne de matbuat tazyikli-e müsaade etmek!"

Bu görüşleri bir yana bırakıp, Basın Birliği Kanunu'nun anğı düzenlemeyi getirdiğine birazcık eğilelim:

Birinci Basın Kongresi dileğine uyularak, "Basın illesinin mesleki bir kurum halinde teşkilatlandırılması" ağılanıyordu. Böylece "Türk Basın mensuplarının haklarını koruyacak; basınının kültür seviyesini inkişaf attirecek ve Hukumetle basın arasındaki memleket çalışmalarnı kolaylaştırıp genişletecek böyle bir teşkilat-ın lüzumuna kani bulunarak" Basın Birliği Kanunu jörüşülerek kabul ediliyordu.

Birliğin bir merkezi olacaktı. Kanun yürürlüğe girdikten sonraki bir yıl içinde, çıkmakta olan gazete ve dergilerin gönderecekleri üyelerden oluşan fevkalade bir kongre loplanarak, bu kongre, merkez idare heyeti, yüksek haysiyet divanı ve bir defaya mahsus olmak üzere "Mintika idare heyetlerini ve haysiyet divanlarını" seçecekti.

Maksat, kurulacak birliğe, ancak gazetecilliği meslek e-şifnenlerin girmesiydi. Buna göre, birliğe yalnız gazete ve dergilerin yayımında önemli rolü olan meslek gazetecileri girecekti. Serbest yazarlarla, amatör gazeteciler ve gaze-terlerin idare, muhasebe, abano gibi tali işlerinde çalışan-lar, esas itibarıyla birlik dışında bırakılmışlardı. Gazete ve dergi sahipleriyle, yukarıda yazılı nitelik ve şartları taşıyan meslek gazetecileri birliğe girmeye mecbur tutuldular.

O zamanlar sendika olmadığı için, çalışanların sendikal haklarıyla ilgili bazı hususlar da, sözleşme ve kıdem taz-minatı gibi, yasada yer aldı.

İşin özü, bu birliğe üye olmayanların, gazetecilik yap-maz duruma gelecekleriydi. Kanun üzerinde, Şükrü Kaya'dan başka, gazeteci milletvekilleri Ziya Gevher Etili, Naşit Hakkı Uluğ ve Kemal Ünalan gibiler de konuştu.

Falih Rıfkı da şöyle yazdı:

Basın Birliği'nin getirilmesi için bir karar alınmayacaktır.

Basın Kartları üç çeşitli: Sarı, Yeşil, Mavi Kart.

Sarı Kart Birlik üyelerine. Yeşil Kart, Basın Birliği kanu-nunun 3'üncü maddesindeki yardımcı üyeye. Mavi kart, gene 3'üncü maddede gösterilen misafir üyelere.

Tabii, bu kartların verilmesi, için o kişilerin adı, Birliği "Mintikalarınca" mühürlü listelerde bulunacaklardı, filan.. Daha birçok kural..

İyi-kötü, yanlış-doğru yorumu yapmaksızın özelle aktardığımız bu uygulamadan bir süre sonra vazgeçildiği görüyoruz. Mesala, 18 Şubat 1947 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlü-ğe giren Basın Kartları Yönetmeliği'nde artık, Basın Birliği üyesi olmak gibi kayıtlar yok. Basın Birliği'nin adı dahi yok. Zira, Birliğin başkanlığını yapmakta olan Falih Rıfkı Atay, 1945 Ankara Kongresinde, gürültü patırtıdan sonra, başkanlığı kaybetmiş, Hüseyin Cahit Yalçın başkan olmuş. Ardından da, 18 Haziran 1946'da 6336 sayılı ka-nunla, Basın Birliği lağvedilmiş. Bu sırada da, Ankara'da ve İstanbul'da bağımsız Gazeteciler Cemiyetleri kurulmuş.

İşte olhikaye.

Ama, lağvedilen bu Birlik hakkında, kanunla getirilen zorunluluklarla ilgili bazı bilgileri de aktaralım:

Gazetecilik yapabilme, bu birliğe üye olmağa bağılı. Birliğe üye olmak için, bölge idare kurullarına başvuru-lacak. Başvuruları reddedilenler, İçişleri Bakanlığına itiraz edebilecek. İçişlerinin vereceği karar kesin. Yabancı gazeteciler "Misafir üye": Birliğin bölge ve yüksek haysiyet divanları olacak. Bunlardan bölgedekiler üç gazeteci ile mahalli savcıdan; yüksek haysiyet divanı ise altı gazeteciden ve Yargıtay ve Danıştay Başkanlıklar-ınınca görevlendirilecek birer dairesel başkan ile Matbuat Umum Müdüründen oluşmakta.(4)

Kısa sayılacak bir süre yürürlükte kalan ve anladığımız kadarıyla fazla etkili olamayan bu örgütlenme, o yıllarda başka hangi ülkelerde vardı, bilemeyiz. Ama, İtalya'da, benzeri gelişmelerin, daha önceki yıllardan başlayarak kağıda döküldüğü bilinmektedir.

Tabiiatıyla, yaşanan dönem dikkate alınarak, belki İtalya'da veya başka ülkelerde olup biteni de izlemeksizin, şartların kuralları konmak istendi de denilebilir. Böyle düşünmemiz, geçmişte yapılanlara inanımızdan ve yapanlara saygımızdandır. Ama, gerçekten demokrasi içinde yeşeripyaşayabilen basın faaliyetinin, Atatürk'ün dediği gibi, sakıncalarını, gene kendi kuralları içinde gidermekten başka çarelerle düzenlenmesinin ömürlü olamayacağına inanmak, olayları bilenler için, güç değildir.

Mesela, 1956-58 yılları sırasında, benzer "Press Clup" girişimi de, daha soz safhasında, akim kalmıştır.

İTALYAYI HATIRLATIYOR

Buna rağmen, Basın Birliği denemesinin, bize, neden zamanın İtalya'sını hatırlattığını, bir başka ömkle açıklamak, yazar sorumluluğunun borcudur.

Bir insan bile, eskiden mevcut etkili bir parçasını, kolayca yok edemez. Hani, iltihaplanınca "Apandisit" dediğimiz apandis, kimbilir kaç bin yıl önce işe yaradığı sanılan bir organımızdı. Şimdi, ne işe yaradığı bilinmiyor, gene de vücudumuzda bir kalıntı; atrofiye uğramış bir kalıntı.. Bunun gibi, bırakayım 1940'ların tamamladığı ku-ralları da; İtalya'nın 1963'de taşıdığı kalıntıya göz atalım. Bu, 3 Şubat 1963 tarihli ve 69 numaralı kanundur. "Gazete-cilik Mesleğinin Düzenlenmesi" başlığını taşır. Şu yıllarda uygulanıyor mu, bilemem -Bizi ilgilendirmiyor- ama bu kanunun amacı, üye gazetecileridisipline etmektir. Bizim 3511 gibi. Bölge var, bölge grupları var. Düzen Konseyi (Consiglio dell'Ordine) var. Her şey var, daha önce bizdeki örnekte yazdığımız gibi. Stajyer gazetecilerin sınavında, Kurul Başkanı bir Yargıç v.s. Her şeyi zabt-u rabt'a almış. Bir de, Adalet Bakanının denetim yetkisi, fesih v.s. yetkisi var ki, Dahiliye Vekilini veya İktidar Organının Başyazarı Saylavı (Allah rahmet eylesin ve yakınları, benim de ona daima saygı duymuş olduğumu bilsin) hatırlatıyor.

(Devamı Yarın)

27 AĞUSTOS 1985 SALI

GAZETECİLİKTE, bizim kuşak, ancak 1950'den sonrasını yaşadı. Kurulmağa çalışılan demokrasinin sancuları içinde, kimi zaman baş tacı edildi, kimi zaman da yerden yere vuruldu. Haftanın iki, üç gününü Adliye binalarında geçirenlerimiz oldu. Yıllarını cezaevlerinde. Kendi aramızda bile tartışmalar çıktı: Yanlış yapıyoruz, doğru yapıyoruz, tartışmaları.. Çıkan kanunları, alınan önelemleri, bu yanlışlara bağlayanlar oldu. Aksini savunanlar..

Neyse, dönem dönem biçim değiştirerek yaşandı bunlar..

Rahmetli Server İskit, şöyle diyor (1): "Birçok memlekelerde olduğu gibi, bizim matbuatımız da, yüz şu kadar-senelik tarihini yaparken, değişen siyasi rejimlerimizin bünyesine uydurulmuş veya uymuş, Devlet rejimlerimizin dönüm noktaları aynı zamanda matbuat tarihimizin de dönüm noktaları olmuştur. Her siyasi rejimimiz bunu temine çalışmış ve kendi hususiyetine göre ayrı kanun yaparak matbuat işlerini kendine göre nizamlamıştır.. Şu halde, matbuat rejimlerimiz, siyasi rejimlerimizin seyrini takip etmiştir."

Biz, basın tarihimizin sıcak rüzgarları içinden, 1930 ve 1940'lı yıllarda gezinmek istiyoruz. Bayram'dan yararlanıp Wells'in Zaman Makinası'na binerek 45-50 yıl gerilere dönmek istiyoruz. Yaşayan bir kaç meslek büyüğümüz en doğrusunu yazacaklardır, umarız. Bizimki, okuduklarımızdan, dinlediklerimizden.

Kalamış'ta bir kayık safası gibi, ya da safaride aslana yem olan acemi avcı misali..

Birinci Basın Kongresi: Düzenleme Eğilimleri.

Birinci Basın Kongresi, 25 Mayıs 1935'de, Ankara'da İçişleri Bakanı (o zamanki deyişle Dahiliye Vekili) Şükrü Kaya'nın konuşmasıyla açıldı ve üçüncü gün, kararlar alarak sona erdi.

Tek parti dönemi. Her şey önceden planlı. 24 Nisan 1935'de çıkarılan bir talimatname ile, yapılacak ve kongre-

Bu yeni Türk Basın Kurumu: Rejimin, bundan sonra kendisinden isteyeceği ödevi tam olarak yapabilecek şartlarla cihazlandırılmalıdır. Bundan ötürü, meslektaşlarımızın yaşama şartlarının düzene konmasından önce, ertik bilgilerini yükseltici ve çalışma şartlarını kolaylaştırıcı tedbirlerin alınmasını isteyen komisyonumuz, bu ödevin tükel bir surette yapılmasını, ertığın hak ettiği bütün yardımları kendiliğinden getireceği kanaatindeyiz. Aşağıdaki önerilerimizi kurultayımızın yüksek onayına sunanz:

1. Türk basın kollarında çalışanları, zorağ içine alacak, merkezi Ankara'da olmak ve gereken yerlerde şubeleri açılmak üzere, Türk Basın Kurumu kurulması.

Bu kurumun ödevleri şunlar olacaktır:

A. Kurum ertığın haklarını, şeref ve disiplinini koruyacaktır.

B. Hükümetle ertik mensupları ve basın müesseseleri arasında bağlanım rolünü oynayacaktır.

2. Basıncılığı ertik olarak tanımış olan başyazıcılardan aylarlara kadar yazı ve tercüme işlerinde çalışanlar, gazete ressamaları, foto ayarları, musahihler, ajans genel direk-

Bu yazıyı masum ve de iy

Yazının adına, roman-tizim döneminin ünlü kitabından esinlenip "Tehlikeli Alakalar" desem de olurdu veya "Basını Rahatsız Eden Eğilimler." 40-45 yıllık geçmişin

belki gün şığına az çıkmış basın olaylarını, Bayram Gazetemizde yazabilmek öyle güzel ki.

Bayramdan bayrama, basın kuruluşu gazetelerinin yasal doğuşunun bir

tör, yazıcı mütercim ve ayarları bu kurumun gövdesidirler.

3. Bunların dışında:

A. Teknisyenler (Gazete ve ajans idarecileri, dizmenler, klişeciler, makineciler)

B. Mecmuacılar ve mecmua yazıcıları.

C. Özgür yazıcılar.

Ç. Basıcılar (tabiler).

D. Basımcılar (matbaacılar).

E. İlançılar.

F. Bayiler.

Başlarında birer temsil komitesi bulunan kollar halinde toplanacaklar ve kurumun yönetim kurumunda münasip bir şekilde temsil olunacaklardır.

4. Şimdiye kadar yaptığı hizmetleri değerlendirmek gereken İstanbul Matbuat Cemiyeti, yeni kurum içinde reorganize edilecek, kurumun İstanbul Şubesi olarak çalışacaktır."

FALİH RIFKI HEYETİ

Komisyonun bu kararı, Kurultayca kabul ediliyor ve Basın Birliğinin kuruluş hazırlıklarını yapmak için, Kurultay'da, Kongre yetkisini taşımak üzere yedi kişi seçiliyor. Seçilenlerden Falih Rifki Atay, Naşit Hakkı Uluğ, Nurettin Artam ve Mecdi Sayman, parti organı Ulus'un mensupları. Kerami Kurtbay, Anadolu Ajansı'nda çalışıyor. Hakkı Tank Us, Vakıf veya Haber'den ve milletvekili. Haydar Rüştü, Anadolu gazetesinden.

*1938'de Basın Birliği
Kanunu görüşülürken,
dönemin güçlü adamı,
Dahilive Vekili ve Parti*

sıkıntıları yanında kolaylıkları da var ya.. Ustelik, bir zamandan sonra, mesala İstanbul'da olağanüstü yönetim de.. Bakalım, "gem tanımaz" gazetelerimizin başlarına neler gelmiş; basınımızı emanet ettiğimiz bürokratlarımızın azami gayret ve titizliğiyle de, gazetecilerimiz nelerle uğraşmış?

Lütfen, bu yazının bir Bayram yazısı olduğunu, benim gibi siz de hatırlayacaksınız biliyorum ve bu yüzden yüzünüz asılmadan okumağa devam edeceksiniz. Teşekkür. Hadi, kronolojik yani bildiğiniz, tarih sırasına aldınış etmeden, söze Nadir Nadi'nin bir olayıyla -o yıllardan kaç kişi kaldı ki- başlayalım:

10 Haziran 1938. 5055 sayılı Cumhuriyet gazetesinde, Nadir Nadi'nin röportajı yayımlanıyor: "Hitler Viyana'sından Röportajlar."

Birbölümü şöyle:

"Tren hareket etti. Birazdan göbekli gümrük memuru kompartımana gelerek Alman Hükümeti namına ahlakımı imtihan edecek. En çok sorulan sualler: Para ve sigara.

Ben, ikisinden de suçlu vaziyetteyim. Atina'da, Papastratos'un hediye ettiği kutuları bitiremedim. Atmağada kıyamıyorum.

Vasfi Rıza'nın, Son Posta'daki yazısı için, Hariciye "Bu, İranlılar'ın hoşuna gitmedi" diyor. Ama, İran'ın Ankara Büyükelçisi teşekkür mektubu yolluyor. Vasfi Rıza şaşırıyor: "Bu söylenenlerin hangisi doğru?"

Paraya gelince, idhali memnu yüz şillnim var. Uç üy evvel Schuschnigg Hükümeti bu kadar para ile memlekete girilmesine müsaade ediyordu. Şimdi Almanlar menetmişler, yakalarlarına müsadere ediyorlar. Şahsi menfaatim şilimleri saklamamı emrediyor. Vicdanım da bu harekete muanz değil. O halde karar: Şilimleri gizle. Sigaraları qösterebilirsin."

Yazı bu. Hariciyedeki Nebil beyi alıyor bir telaş. "Muharririn idhall memnu (ithali yasak) bir parayı huduttan (sınırdan) nasıl geçirdiği" konusu telaşın sebebi. Zira, korkulan şu: "Bundan sonra, Alman gümrük memurları, vatandaşlarımızı sıkı ve belki de ağır tedbirler alabilirler."

KIZDIRAN KARİKATÜR

Akşam gazetesinde bir yazılı karikatür çıkıyor. Tarih 10 Haziran 1937. O tarihlerde, Sivas milletvekili Necmettin Sadak gazetenin sahibi, yazı işleri müdürü de Enis Tahsin Til.

"Bay Amcaya göre" başlıklı karikatürün yazısı şu: "Hastalanı tabut içinde doktora götürmek". Tabii, Sağlık Bakanlığı'nın İena halde canı sıkılıyor. Dr. Refek Saydam, Sağlık Bakanı, yani o zamanki adıyla Sıhhat ve İçtılami Muavenet Vekaleti Vekili.

Yayın hakkında görüşü şu:

Bay Amca resimli yazısının uydurma olduğu tahakkuk ediyor. Bunlar karikatür ama, mevzulannın memleket maneviyatını rencide edecek şekilde seçilmesini hiç muvafık bulmuyor ve hassaten böyle asılsız, esasız neşriyatın memleket dahil ve haricinde yanlış intibalar uandırarak menli tesirler yapacağına kanı bulunuyoruz

Arada, hoş konular da var.

Gazetelere bir fotoğraf yollanıyor. Ekteki yazı da şöyle: İlişik fotoğraf Mersin'de Bahçe mahallesinde Ahmet Hallaç'ı, çocukları ve torunları arasında göstermektedir. Oğul ve torunları ile üç düzineye yakın bir yekün tutan bu ailenin resmini, nüfus artımını teşvik zimmında münasip göreceğiniz tarzda derç etmenizi..

Bir başka güzel konu: Bütçe Kanununun bir 23'üncü maddesi var. Her yıl, bu maddeye bir rakam yazılıyor. Mesela 1939 Bütçe Kanunu'nda bu rakam: 2465 ton.

Bu, o yıl, gazete ve dergiler için "Tenzilatlı resimle ithaline izin verilen" kağıt miktandır. Yani, gazetelerin kağıt sıkıntısı çekmemesi ve ucuza kağıt sağlanması amaçlanmıştır. Bu kağıttan, her gazeteye, trajına göre, bir aylık kontenjan tanınıyor. Vakıf gazetesine ayrılan miktar, ayda 16-17 ton civarında.

Bu arada, 1936'dan başlanarak, Hava Yolları yolcu ve posta uçakları, İstanbul'dan Ankara'ya, günlük gazete getirmeğe başlamışlar. Yalnız bir koşulu var: "Müşteri adedi" her gün gelecek gazete miktarını belirliyor. Bu, 18 ila 40 kilo arasında değişiyor. Gazete sahipleri "Gönderdiğimiz miktar önceden belli olsa da, işimiz kolaylaşsa" diyorlar. Ama, Nafia Vekili Ali Çetinkaya, bunun cevabını veriyor: Uçağa binecek müşteri sayısı önceden belli değil ki, size nasıl önceden kiloyu söyleyelim, diye..

Gazetecilere, iki aylık indirimli tren bileti uygulaması da başlamış.. Tabii, arada tatsızlıklar da oluyor: Kurun gazetesel muhabiri olarak indirimli bilet kullanan "Bay Muzaffer Tutar" ile "Bay Mustafa Uçarkuş"un, aynı zamanda trenlerde ve Eskişehir'de gazete müvezzilliği yaptığı, Demiryolu personeli tarafından tesbit ediliyor. Tabii, gazete uyanıyor (18 Mayıs 1938)

Bir başka uyan da, Akşam gazetesine yapılıyor. Ancak, bunun niteliği değişik:

Kahire'de iki yıldır (1939 sonuna göre iki yıldır) Komisyonculuk yapmakta olan İzak Alfandari'nin "Sırf cnebi muhabirlerin imtiyazlarından istifade etmek için "Akşam gazetesinden" muhbir mektubu tedarik ettiği " anlaşılıyor (O zamanlar, muhabirlere-muhbir-denilmek-teydi.)

Nebil Bey, konuyu şöyle değerlendiriyor. Gazetelerimizce, ciddiyetten arı, gazetecilikle münasebetleri uzak bir takım adamlara hatır için muhbirlik vesikası verilmesi, umumi bakımdan da mahzursuz değildir.

Gazetelerden şikayet edenler arasında Valliler de var. Mesela. Antalya Valisi, Tan gazetesinde, bir tayin olayı dolayısıyla Valiliğinden söz edilince, taşra gazetecileri hakkında bildiklerini sıralamaya başlıyor:

"Memleket havadisi veren bu muhbirlerin ekseriya, parasız gazete okumak için kabul ettikleri bu vazifeyi yapmağa çok defa ehliyet ve ahlakları müsait olmadığından, gazetelerin bu hususta yapmak istedikleri hizmet, aksi tesir hasil etmektedir..."

Savaş yıllarında, yönetimi en çok rahatsız eden konu, dış haberler. Zaten bu konularda çeşitli önlemler alınmış.. Fakat, iç haberlerle ilgili de çok sınırlar, kayıtlar konulmuş durumda. Ayrıca, karikatürler, hatta "Halk" sütunları da, fazlasıyla rahatsızlık veriyor.

ETEM İZZET'İN ŞİKAYETİ

Basın Birliği Kanun Tasarısı'nın, Meclis Komisyonlarında görüşüldüğü günlerden birinde (18 Mayıs 1937), Açık Söz ve Son Telgraf gazeteleri sahip ve başyazan Ettem İzzet Benice, "Sayın Şükrü Kaya-Dahilliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri" adresine şöyle yazıyor:

"Son Telgraf gazetesinin kapanmasına sebep, Devlet emir ve direktiflerinin mes'un ve gayri mes'ul imza tefriki yapılmadan rastgele idare hanelerine tebliğinden İleri gelmiştir.

Kurulu Kararı ile oluyor. Neyse, Son Telgraf bu ucuz atlatıyor. 19 Mayıs Bayramı imdadına ve yayına bu vesileyle izin veriliyor. Tabii, gene Kurulu Kararıyla

zet Bey'den önce (4 Mayıs 1937'de), Cumhuriyet Yazı İşleri Müdürü Abidin Daver de, İçişleri'nin hemen aynı şeyleri yazıyor.

İletim tarafından muhtelif meseleler hakkında verecekleri kararlar ve yapılmakta olan, İstanbul zabıtası tarafından hemen ekseriyetle ansından üç dört saat sonra, sabaha karşı nekte ve bu saatlerde de gazete makineye verilmiş defa yan yarıya basılmış bulunmaktadır. Gazete verildikten sonra Matbaada mes'ul bir sekreter tarafından yapılan tebliğat ve verilen direktifler mümkün olamamaktadır. Bu suretle, elimizde an sebepler yüzünden günün birinde arzu edilen bir netice ile karşılaşmak ihtimali vardır. Verilen direktiflerin azami gece 24'e kadar bize tebliğ nesininin temin buyurulmasını rica eder, hürmetlerini arz ederiz."

GAZETELER HAKKINDA GENEL BİLGİ

Her arada, zamanın gazeteleri hakkında, kısa bilgi vermek yararlı olacaktır.

Ankara'da, parti organı olan Ulus çıkıyor. İzmir'de Yeni Ses getiren gazete. İstanbul'da da Akşam, Tan, İr, İktidar, Haber, Hakikat, Yenişabah, Son Telgraf, Cumhuriyet başlıca gazeteler. Bunlar, kimisi zaman zaman sahip değiştiriliyorlar.

Yıllık sınırlaması yüzünden 6 sayfa çıkıyorlar. Bayram günü 24 sayfaya kadar genişleyebiliyorlar. İkinci baskı ilk.

"Namuslu Kızlar Nasıl Üçüncüye Düşüyorlar" raporları yasaklanıyor. "Darisî Çapkınların Başına" adlı manzûm hikâyeye de yakışsız bulunuyor. Nizamettin Nazif'in romanı da değiştiriliyor. Yasaklar birbirini kovalıyor. Yasakların altındaki imza çok ünlü: Sarper.

Mesela Cumhuriyet'in tirajı 25 bin ile 30 bin arasında değişiyor. Kağıdını Finlandiya veya İsviçre'den ithal ediyor. 62 x 45 santim ebadında. Yazılarda 10-12 punto beyaz sorbon karakter kullanıyor. 14 mürettili var ve Frankenthal marka bir rotatifle basılıyor. Yurtiçin muhabir sayısı 225. Merkezde de, geniş bir kadrosu var. Ayrıca bazı dış ülkelerde muhabirleri var. Özellikle Balkan Ülkelerinde. Zira, o sıralarda Balkan Paketi geçerli. Hatta, Balkan Matbuat Birliği de kurulmuş ve Türkiye'deki başkanı Falih Rıfkı.

Gazeteler, "Maarif Cemiyeti" kanalıyla resmi ilan alıyorlar. Flyatları 3 kuruş, ama daha sonra 5 kuruş oluyor.

RAHMETLİ SARPER

Olayların sıcaklığı arttıkça, gazetelere İhtar, uyan, yönlendirme çabası ve kapatmalar da artmaktadır. Gazete sahipleri yöneticilerinin, bu sıralarda en çok karşılaştıkları

vermedim; gazetem, tan...

Son Telgraf'ta başyazı çift sütuna konulmuş. Başyazı 24 puntodan büyükmüş. Tabii bu da talimata aykırı.

Etem İzzet'in son Telgrafı, anlaşılıyor ki, bir hayli vukuatlı gazete. Bu yüzden rahmetli Sarper, dayanamayıp, telgrafı çekiyor. Talimata mugayyir neşriyattan dolayı muhterem gazetenize mektup ve telgrafla yapılan ikazların adedi altıyı bulmuştur. Saygılarımla arz ederim.

Son Telgraf'ın, daha 1937'lerde, başı ağrımağa başlamış. Gazetede, Ankara haberleri çıkıyor, ama, Ankara'da muhabiri yok ve bu, biliniyor. İstanbul Valiliğinden N.Karataban, soruyor, bu haberleri nereden alıyorsun, diye ve uyuyor. Benlice de "Yanl, muhabirim yok diye, Ankara haberli koyamaz mıyım. Yoksa bu mahzur mu?"; Ardından da ekliyor: Ulus'taki arkadaşlardan telefonla alıyorduk; zaten yakında, Ankara'ya muhabir yollayacağım..

KORKU BABIALI'YI BEKLİYOR

Rahmetli Cihad Baban da, Tasvirî Etkar için, Ankara'ya telgraf çekiyor. Şöyle: "Bugünkü gazetemizin üçüncü sahifesinin ikinci sütununda bir Paris telgrafının baş tarafına tertip hatası olarak A.A. yerine hususi kelimesi konmuştur. Bir İhtar manî olmak üzere, keyfiyeti arz eder, saygılarımla sunarım."

Korku dağları ve Babialı'yi bekliyor. İhtar, hele de kapatılma korkusu.

Umumi siyasete mugayir... Dendi mi akan sular duruyor. Kömürün beyannemeye tabii tutulacağı haberli, kamuoyuna heyecan verecek ve piyasayı sıkı asılsız haber oluyor.

Varlık Vergisi tatbikatına dair haberler kısıtlanmış.

Nizamettin Nazif'in kol Kola" romanı, aile yapımıza aykırı, sakat bir fikir mahsulü sayılıp, ilgili bölümü değiştiriliyor..

Toprak Kanunu projesi hakkında, resmi açıklamadan önce, yazmak yasak.. Bir takım yanlış tefsirlere yol açacağından çekiniliyor..

Vergilere yapılması mutasavver zamlar hakkında yayın olmayacak.

Şeker fiyatları hakkında, yalnızca A.A.'nin vereceği haberler kullanılacak.

...İstanbul matbuatında callbi dikkat vüs'at alan malum polemiklere, yarı sabahdan itibaren ve kat'i surette nihayet verilecektir... deniliyor.

Şaka Dergisi'nin orta sayfaya koyduğu karikatür, memlekette bir tek çivil dahil kalmadığı zehabını verdiğinden, uyanılıyor.

Muvaffak İhsan tarafından yapıp 3 Birinci Kanun 1940 tarihli nüshanızın (Tan gazetesi) birinci sahifesine konmuş olan karikatür ne güzel, ne ince ne de eğlencelidir.. diyor Ankara'dan gelen telgraf.

"Adliye Helva Satıyor" başlığıyla "Haber" gazetesinde çıkan haber de, rahatsızlık yaratıyor. Konu şu: Yusuf adında bir sabıkalı çaldığı bir teneke helva ile yakalanıyor ve Sulh Hakimliğinde tevkiif ediliyor. Tabii, sahibi belli olmayan helvanın çabuk bozulacak maddelerden bulunması itibarıyla satılmasına karar veriliyor.. Gazetede bunu yazıyor. Ama, olayın başka yönü var. Adalet Bakanlığı yetkilisinin yorumu şu: ..En mühim bir telkin ve terbiye vasıtası olması lazım gelen bir gazetede adli kuvvet hakkında hürmet ve itimada tesir edecek bir başlık altında neşredilmesi doğru görülmemiştir.

Bütün bu örnekler (ki daha çoğaltılabilir) aradan 40-45 yıl geçtikten sonra, ister istemez düşündürüyor. Ülkenin kutsal yararları düşünülerek konulmuş olan sınırlamalar ve getirilen önlemler, acaba, çeşitli bürokratların veya diğer yetkililerin kişisel tavır ve yorumlarına göre şekillenip amacı aşmıyor mu. Bu durum nasıl giderilebilir. Basın için, en doğru düzenleme, Atatürk'ün gösterdiği yolda, basının oto-kontrolünden geçiyor, galiba.

Nadir Nadi'nin "Hitler Viyanası'ndan Röportajlar" yazısı çıkınca, Hariciye'deki Nebil Beyi alıyor bir telâş. Alman gümrük memurları, artık vatandaşlarımıza ağır tedbirler uygulayabilir, diye..

Gazetelere yapılacak her nevi tebliğin doğrudan doğruya gazete sahip ve neşriyat müdürlerine şahsen tebliği, daima gazete sahiplerinin aleyhine netice veren bu nevi hataları önleyecektir.

Bu hususa yüksek dikkatinizi rica etmeyi şahsen faydalı bulduğumu arz eder, bilvesile ellerinizden öperim."

Bu başvuruya sebep, Son Telgraf gazetesinin 14 Mayıs 1937 tarihli sayısının "Muhteviyatı, Türkiye'nin dahilli emniyetini ihlal edecek mahiyette bulunması" ve bu sebeple, o sayının Basın Kanunu'nun 51'inci maddesine göre toptanlanması, ayrıca gazetenin yayımının yasaklanması.

O zamanlar, gazetelerin kapatılması 50.madde, Bakanlar Kurulu Kararı ile oluyor. Neyse, Son Telgraf bu kapanışı ucuz atlatıyor. 19 Mayıs Bayramı imdadına yeliyor ve yayına bu vesileyle izin veriliyor. Tabii, gene Bakanlar Kurulu Kararıyla

Etem İzet Bey'den önce (4 Mayıs 1937'de), Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Abidin Daver de, İçişleri Bakanlığı'na, yazıyla başvurmuştur.

Hemen hemen aynı şeyleri yazıyor.

"Vekalet tarafından muhtelif meseleler hakkında gazetelere verilmekte olan Direktifler ve yapılmakta olan tebligat, İstanbul zabıtası tarafından hemen ekseriyetle gece yansından üç dört saat sonra, sabaha karşı bildirilmekte ve bu saatlerde de gazete makinesine verilmiş ve çok defa yan yana basılmış bulunmaktadır. Gazete makinesine verildikten sonra Matbaada mes'ul bir sekreter de kalmadığından, yapılan tebligat ve verilen direktifler infaz etmek mümkün olamamaktadır. Bu suretle, elimizde olmayan sebepler yüzünden günün birinde arzu edilmeyen bir netice ile karşılaşmak ihtimali vardır. Verilecek direktiflerin azami gece 24'e kadar bize tebliği ettirilmesinin temin buyurulmasını rica eder, hürmetlerimizi sunarız."

GAZETELER HAKKINDA GENEL BİLGİ

Bu arada, zamanın gazeteleri hakkında, kısa bilgi vermemiz yararlı olacak.

Ankara'da, partli organı olan Ulus çıkıyor. İzmir'de Yeni Asır, ses getiren gazete. İstanbul'da da Akşam, Tan, Tasvir, İktidar, Haber, Hakikat, Yenişabah, Son Telgraf, Cumhuriyet başlıca gazeteler. Bunlar, kimi zaman isim veya sahip değiştiriyorlar.

Sayfa sınırlaması yüzünden 6 sayfa çıkıyorlar. Bayram günleri 24 sayfaya kadar genişleyebiliyorlar. İkinci baskı yasak.

"Namuslu Kızlar Nasıl"

bürokrat imzası da, rahmetli Sarper'indir. Bir Hariciyeciler olan Sarper, savaşın en acımasız ve ülke için kritik yıllarında Matbuat Umum Müdürlüğü yapmaktadır. Daha sonra, yerini meslektaşısı Nedim Voysel İkkin'e bırakacaktır.

Evet, şimdi, dilerseñiz biraz daha örnek sıralayalım:

"Namuslu kızlar nasıl uçunuma düşüyorlar" röportajından şimdilik sarfı nazar edilmesi muvafık olacak. İmza (Sarper (25.3.1941)

"En son dakika" başlığını koymanız, talimata aykındır. Tekrarlamayın. Sarper.

Valiler arasında yeni tayinler haberinde, adı geçenlerin soyadları yok.

Tamime aykırı hatırlatır, saygılar sunarım. Sarper.

Haberî Anadolu Ajansı işareti (A.A.) olmadan kullanınız. Bu hareket talimata aykındır. Sarper.

Necdet Rüşdü'nün "Dansı Çapkınlar Başına" adlı manzum hikayesi gerek mevzu, gerek ifade tarzı itibarıyla muhterem gazetenizin (Akşam gazetesi) sütunlarına girmeyecek nevinden olduğu düşüncesindeyiz. Sarper.

Cemal Nadir imzalı karikatürün talimata aykırı olduğunu hatırlatır (Akşam'a) ve bu hareketinizin gereken ehemmiyetle not edildiğini saygılarımla bildiririm. (İmza Sarper değil, Nişbay)

Tabii, bu uyarılara, gazete yetkililerinin de cevapları var. Mesela, yukarıdaki konuda, Necmeddin Sadak şöyle diyor: Talimat, gece geç vakit gelmiş ve bir gün evvel yapılan karikatür tabiatıyla daha evvel gazeteye verilmiş olduğundan, talimatı alan gece nöbetçisi..

HABERİN KAYNAĞI

1939'a dönelim. İki İstanbul gazetesinde "Kurulacak Umumi Valilikler"haberi çıkıyor. Haberin kaynağı sorulduğunda (O zamanlar, gazetecinin kaynağı açıklaması zorunluymuş, şimdi değil, Tan muhabiri Emin Karakuş haberin, halkın ağızında dolaştığını söylüyor. Akşam muhabiri Ömer Nakib Köstem de, ben böyle bir haber vermedim; gazetem, Tan'dan aktarmış olabilir, diyor.

Son Telgraf'ta başyazı çift sütuna konulmuş. Başlığı da 24 puntodan büyükmüş. Tabii bu da talimata aykırı.

Etem İzzet'in son Telgrafı, anlaşılıyor ki, bir hayli vukuatlı gazete. Bu yüzden rahmetli Sarper, dayanamayıp, telgrafı çekiyor: Talimata mugayyir neşriyattan dolayı muhterem gazetenize mektup ve telgrafla yapılan ikazların adedi altıyı bulmuştur. Saygılarımla arz ederim.

Son Telgraf'ın, daha 1937'lerde, başı ağrımağa başlamış. Gazetede, Ankara haberleri çıkıyor, ama, Ankara'da muhabiri yok ve bu, biliniyor. İstanbul Valiliğinden N.Karalaban, soruyor, bu haberleri nereden alıyorsun, diye ve uyarıyor. Benice de "Yani, muhabirim yok diye, Ankara haberleri koyamaz mıyım. Yoksa bu mahzuru mu?"; Ardından da ekliyor: Ulus'taki arkadaşlardan telefonla alıyorduk; zaten yakında, Ankara'ya muhabir yollayacağım..

KORKU BABALİYİ BEKLİYOR

Rahmetli Cihad Baban da, Tasvir Efkar için, Ankara'ya telgraf çekiyor. Şöyle: "Bugünkü gazetemizin üçüncü sahifesinin ikinci sütununda bir Paris telgrafının baş tarafına tertip hatası olarak A.A. yerine hususi kelimesi konmuştur. Bir ihtara mani olmak üzere, keyfiyeti arz eder, saygılarımla sunarım."

Korku dağları ve Babıali'yi bekliyor. İhtar, hele de kapatılmak korkusu.

Umumi siyasete mugayir... Dendil mi akan sular duruyor. Kömürün boyanmaya tabii tutulacağı haberi, kamuoyuna heyecan verecek ve piyasayı sıkınsız haber oluyor.

Varlık Vergisi tatbikatına dair haberler kısıtlanmış. Nizamettin Nazif'in kol kola" romanı, aile yapımıza aykırı, sakat bir fikir mahsulü sayılıp, ilgili bölümü değiştiriliyor..

Toprak Kanunu projesi hakkında, resmi açıklamadan